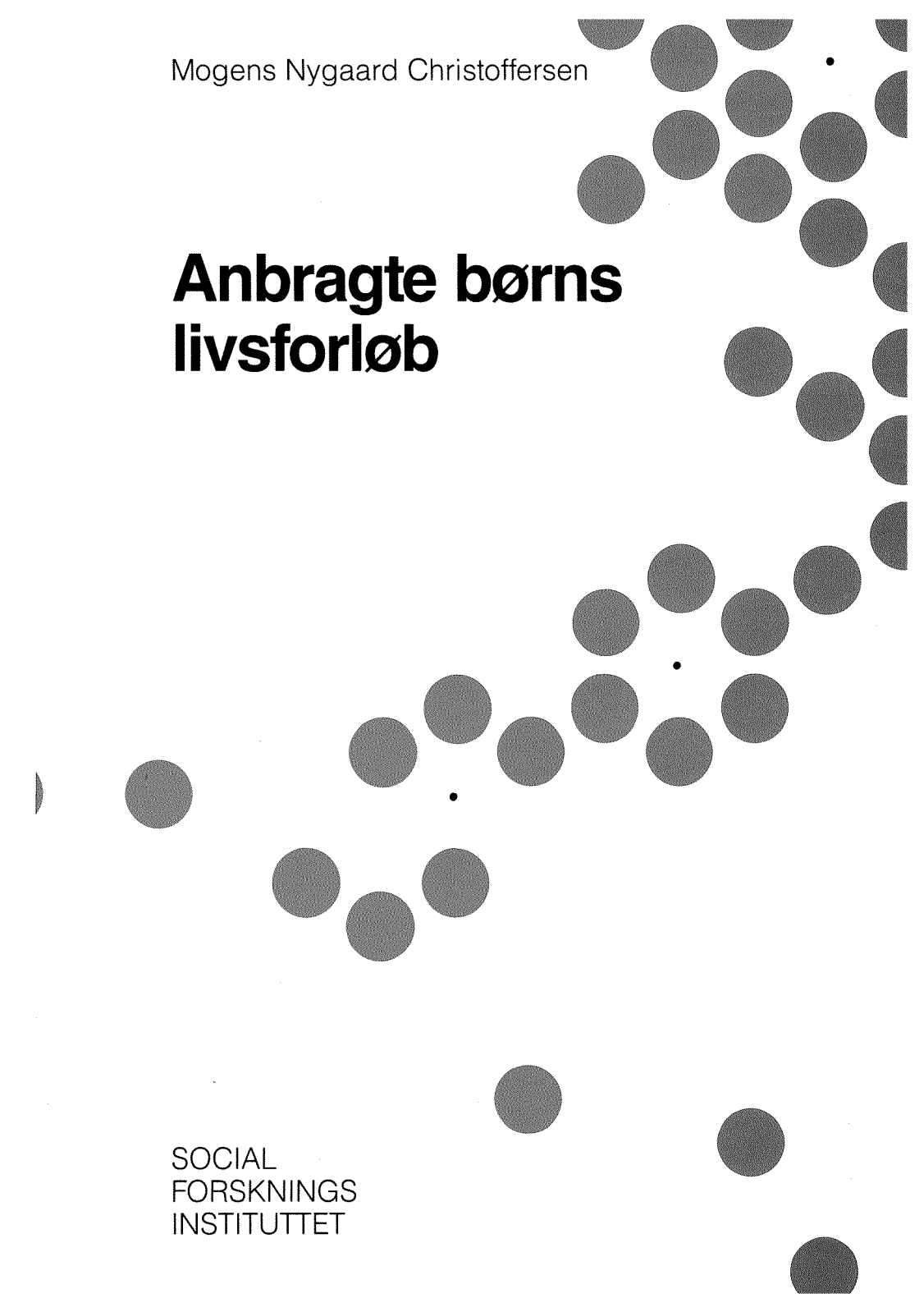

Mogens Nygaard Christoffersen

Anbragte børns livsforløb

SOCIAL
FORSKNINGS
INSTITUTTET

Mogens Nygaard Christoffersen

Anbragte børns livsforløb

**En undersøgelse af tidligere anbragte børn og unge
født i 1967**

**SOCIAL
FORSKNINGS
INSTITUTTET**

**København 1993
Rapport 93:11**

Socialforskningsinstituttets skrifter kan frit citeres, dog med tydelig angivelse af kilden. Publikationer, der omtaler, anmelder, henviser til, gør uddrag af eller gengiver dele af Socialforskningsinstituttets skrifter, bedes tilsendt instituttet.

Socialforskningsinstituttet
Borgergade 28
DK-1300 København K
Tlf.: 33 13 98 11

ISSN 0903-6814
ISBN 87-7487-469-1
Reproset, København

FORORD

Denne bog er den fjerde rapport fra Socialforskningsinstituttets undersøgelsesprogram vedrørende børns anbringelse uden for hjemmet.

De øvrige tre rapporter er: *Familieplejen* – en undersøgelse af danske plejefamilier med 0-17-årige plejebørn (rapport 88:11), *Kommunernes børnesager* – en undersøgelse af forebyggelse, visitation og anbringelse i syv kommuner (rapport 89:1) samt *Anbringelsesforløb* – en registerundersøgelse af børn og unge anbragt uden for hjemmet (rapport 89:2).

Danmarks Statistik har været ansvarlig for stikprøveudtagningen, dataindsamlingen og det midlertidigt dannede forskningsregister. De indsamlede data blev opbevaret hos Danmarks Statistik i anonymiseret stand til brug for analyser. Databearbejdningen er foregået på Danmarks Statistiks edb-anlæg.

Til støtte for undersøgelsen blev der nedsat en følgegruppe med rådgivende beføjelser. I følgegruppen var repræsentanter fra Danmarks Statistik, Socialministeriet, Amdsrådsforeningen, Kommunernes Landsforening, Socialfaglig afdeling i Københavns Kommune, Socialpædagogernes Landsforbund, De danske Plejehjemsforeninger samt Børnesagens Fællesråd. Følgegruppen takkes for værdifulde råd og bemærkninger, men hæfter naturligvis ikke for indholdet af rapporten.

Endvidere skal udviklingskonsulent Dorrit Hermann takkes for råd og vejledning i forbindelse med undersøgelsens tilblivelse.

Undersøgelsen er finansieret af Socialministeriet.

Rapporten er udarbejdet af seniorforsker mag.scient.soc. Mogens Nygaard Christoffersen, der har gennemført undersøgelsen i forskningsleder Vita Pruzans gruppe. Forhenværende direktør cand.psych. Jacob Vedel-Petersen og seniorforsker Bjarne Hjorth Andersen har læst og kommenteret manuskriptet. Sekretærarbejdet er udført af assistent Eva Christensen.

København, oktober 1993

Jan Plovsing / Inge Mærkedahl

INDHOLD

	Side
KAPITEL 1. Sammenfatning og konklusioner	11
1.1. Baggrund	11
1.2. Sammenfatning	18
1.3. Socialpolitiske overvejelser	27
KAPITEL 2. Formål og metode	32
2.1. Undersøgelsens formål	32
2.2. Metode	34
2.3. Undersøgelsens design	38
KAPITEL 3. Hvordan er det gået de tidligere anbragte? ..	42
3.1. Skole- og erhvervsuddannelse	42
3.2. Erhvervs-mæssig stilling	45
3.3. Deltagelse i organiserede fritidsaktiviteter	46
3.4. Familiemæssig isolation og samlivsforhold	48
3.5. Ensomhed og selvværdsfølelse	52
3.6. Psykiske problemer og selvmordsforsøg	54
3.7. Selvmord og selvmordsforsøg blandt børn og unge	59
3.8. Selvdestruktiv adfærd	62
3.9. Kriminalitet	66
3.10. Tidligt moderskab	69
3.11. Tidligere og nuværende samlivsforhold	72
KAPITEL 4. Barndom og ungdom	76
4.1. Forældres erhvervs-mæssige stilling	77
4.2. Forældrenes psykiske problemer og misbrugsproblemer	79

	Side
4.3. Fysisk mishandling og incest	82
4.4. Skolegang	87
4.5. Vold i hjemmet	90
4.6. Isolation og kammerater med hjem	92
4.7. Ønske om at komme væk hjemmefra	92
4.8. Komplicerede familieproblemer	96
4.9. Belastende familieforhold og selvmordsovervejelser ..	97
KAPITEL 5. Adskillelse fra forældrene	100
5.1. Undersøgelse af adskillelse fra forældrene	101
5.2. Anbragt ifølge registeret – men ikke ifølge de unge selv	104
5.3. Erindrede anbragte og ikke-erindrede anbragtes nuværende situation	110
5.4. Erindrede anbragte og de øvrige anbragtes barndom og opvækst	115
5.5. Alder ved adskillelsen fra forældrene	119
5.6. Alder og varighed ved erindrede anbringelser inden det 18. år	121
5.7. Belastninger i hjemmet og hjemgivelse	123
5.8. Anbringelsesforløb og senere erhvervs- mæssige og uddannelsesmæssige forhold	126
5.9. Kontakt med forældrene under anbringelsen	127
5.10. Baggrunden for anbringelsen – anbringelsesårsager ..	129
5.11. Bitterhed eller ligegyldighed over for forældrene? ...	133
5.12. Adskilt fra søskende	134
KAPITEL 6. Anbringelsesformer og de unges videre skæbne	136
6.1. Belastninger i familien og anbringelsesformer	137
6.2. Skoleproblemer og anbringelsesformer	139
6.3. Uddannelse og arbejde ved forskellige anbringelsesformer	142
6.4. Psykiske problemer, selvdestruktiv adfærd og anbringelsesformer	143

	Side
6.5. Dom for kriminalitet og anbringelsesformer	150
6.6. Kontakt med tidligere plejeforældre eller pædagoger	154
6.7. Forældrene positive over for plejefamilien/institutionen	155
6.8. Er det stigmatiserende at blive anbragt?	156
Bilag	157
Undersøgelsens repræsentativitet og vægtning	158
Bilagstabeller	165
Litteratur	194
Socialforskningsinstituttets udgivelser om børn og unge . .	200
Socialforskningsinstituttets udgivelser siden 1.1.1992	206

KAPITEL 1

Sammenfatning og konklusioner

1.1. Baggrund

Langt de fleste børn bor sammen med begge deres forældre igennem hele barndommen. I modsætning til i tidligere generationer er det i dag meget usædvanligt, at den ene (eller begge) forældre dør, inden børnene er blevet voksne.

I dag er det imidlertid langt mere almindeligt end tidligere, at børnene på et eller andet tidspunkt i barndommen oplever, at forældrene flytter hver for sig. Omkring en tredjedel af de børn, der vokser op i dag, må regne med at blive skilt fra den ene forælder af denne årsag (Nygaard Christoffersen, 1993).

I ganske særlige tilfælde kan adskillelse fra forældrene også ske ved, at barnet i kortere eller længere perioder anbringes uden for hjemmet, fx på en døgninstitution eller hos en plejefamilie.

I tidligere generationer var det ikke helt ualmindeligt, at børnene allerede som 14-15-årige kom ud at tjene fx på en gård, kom i huset, kom ud at sejle, eller kom i lære¹.

Når børn og unge i dag anbringes uden for hjemmet, sker det som oftest i henhold til bistandslovens støtteforanstaltninger, som bl.a. afspejler udbygningen af det offentlige hjælpeapparat.

Baggrunden for denne undersøgelse er bl.a. et ønske om at belyse, hvordan det går de unge, der har været igennem et anbringelsesforløb. Repræsentative udsnit af de unge, der selv har været anbragt, er ikke tidligere blevet hørt om deres oplevelser

1. Interview med bl.a. 60-79-årige i 1986 viste således, at omkring $\frac{1}{8}$ af denne generation var flyttet hjemmefra inden det fyldte 16. år (jf. E.J. Hansen, 1988; Nygaard Christoffersen, 1990).

og deres syn på anbringelsen. Det er endvidere undersøgelsens formål at belyse de belastninger, de unge har været udsat for i løbet af barndommen.

Udviklingen i antallet af anbragte

Anbringelsestallets udvikling har vakt en del bekymring. Man har i hvert fald i visse perioder kunnet iagttage en relativt stor stigning i antallet af anbragte børn og unge.

Endvidere har man undret sig over Danmarks særstilling på dette område. Tidligere sammenligninger med det øvrige Norden viste, at Danmark adskiller sig ved at anbringe relativt mange børn og unge uden for hjemmet (Grinde, 1989; 1993).

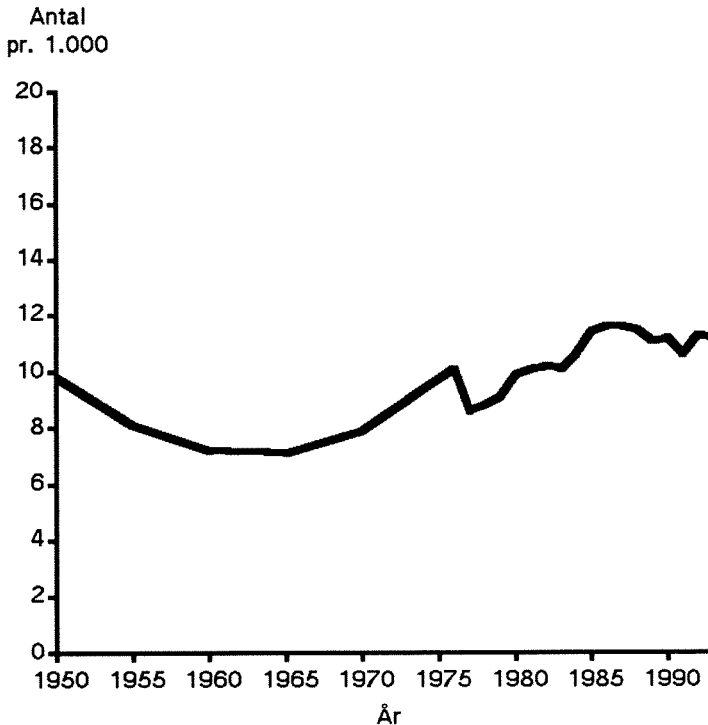
Internationale sammenligninger på dette område støder ind i nogle alvorlige problemer, fordi landene følger forskellig lovgivning og forskellige opgørelsesmetoder. Fx er en relativt stor del af anbringelserne i Danmark børn og unge over 18 år; det kan være anbringelser på kost-, ungdoms- eller efterskoleophold samt i eget værelse, hvilket ikke kaldes anbringelse i de øvrige nordiske lande (Hjorth Andersen, 1989).

Skiftende opgørelsesmetoder og ændret lovgivning herhjemme har ydermere gjort det vanskeligt at følge udviklingen på dette område. Det kræver således en stor varsomhed, hvis man på grundlag af det samlede antal anbragte børn og unge ønsker at vurdere, om der er en stigende tendens til at anbringe børn og unge uden for hjemmet.

I figur 1.1 (og i den tilhørende bilagstabel 2) betragter man antallet af anbragte i forhold til det samtidige antal børn og unge i 0-19-års alderen. På denne måde tager man højde for udsving imellem store og små årgange.

Ud af samtlige børn og unge under 20 år er det omkring 1,0 pct., der på et givent tidspunkt er anbragt uden for hjemmet. Ifølge statistikken var det for 30 år siden en lidt mindre andel, der var anbragt uden for hjemmet.

Figur 1.1. Udviklingen i antallet af børn og unge anbragt uden for eget hjem i perioden 1950-1992 pr. 1.000 af de 0-19-årige opgjort en bestemt dag i året.

Anm.: Opgørelse i antal anbragte er korrigeret på grund af fejlindberetninger 1977-1981 (Hjorth Andersen, 1989). Se i øvrigt kommentarerne til bilags-tabel 2.

Særforsorgens overførelse til amterne ændrede statistikgrundlaget i 1980. Ophævelsen af aldersgrænsen for anbringelse øgede antallet af registrerede nyanbragte i 1985.

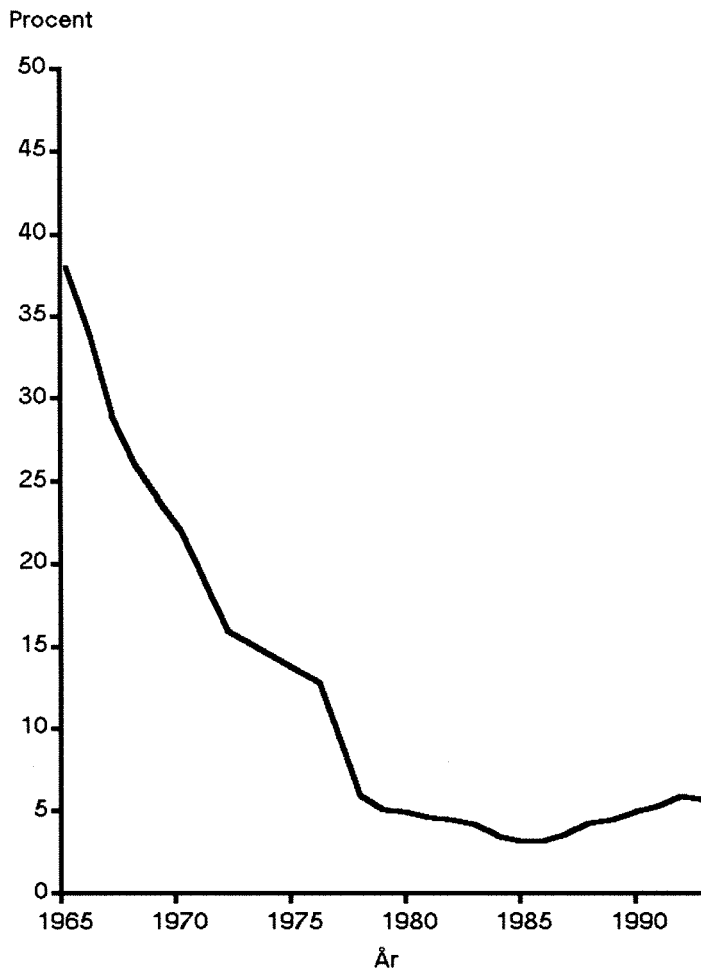
I årene 1977-1981 har man efterfølgende korrigeret for, at kommunerne i en del tilfælde undlod at afmelde de hjemgivne børn og unge.

Det store udsving i 1976 skyldes antagelig ændret registreringspraksis i forbindelse med bistandslovens indførelse samt usikkerhed om ny regi-streringspraksis.

For 1992 er anvendt de foreløbige opgørelser fra Danmarks Statistik.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger, diverse årgange.

Figur 1.2. Udviklingen i andelen af tvangsanbragte børn og unge i forhold til samtlige anbragte opgjort en bestemt dag i året. 1965-1992.

Anm.: For 1992 er anvendt Danmarks Statistiks foreløbige opgørelser.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger, diverse årgange.

Men udviklingen afspejler her først og fremmest ændrede opgørelsesmetoder. Det er således vanskeligt at afgøre, om der i

løbet af de sidste 40 år har været en stigning i tendensen til at anbringe børn uden for hjemmet.

Umiddelbart kan man registrere tre forskellige udviklingstræk. For det **første** er andelen af tvangsanbragte² (dvs. anbragte uden forældres samtykke) reduceret fra over en tredjedel af de anbragte i 1965 til omkring 6 pct. i dag (se figur 1.2). Dette kan ses som et resultat af børneforsorslovene i 1958, 1961 og 1964, som dannede baggrund for bistandsloven i 1976. Et af hovedprincipperne var, at bistanden til børn og unge skulle ske i samarbejde med forældrene – som et tilbud (jf. Grønhøj & Pruzan, 1974; Betænkning nr. 1212, 1990).

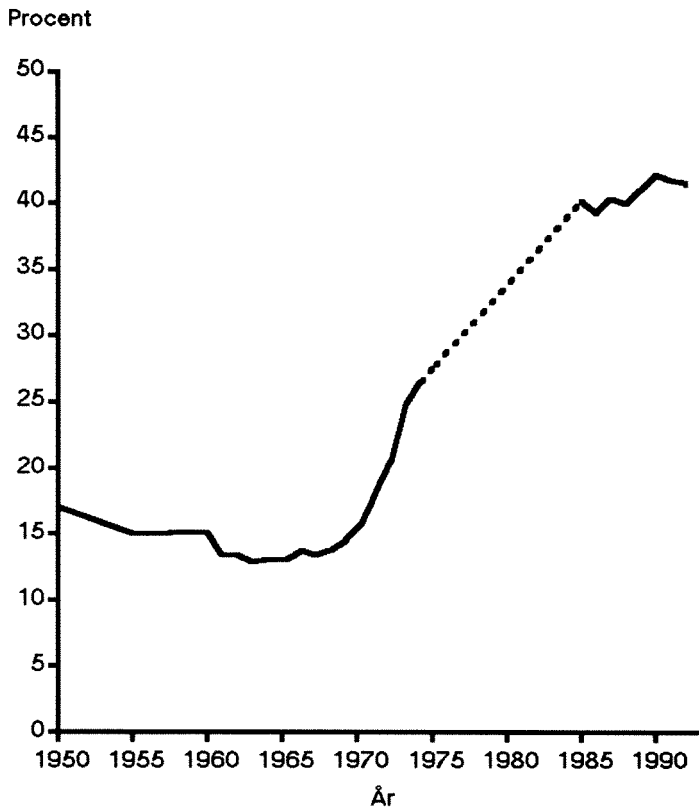
Et **andet** markant udviklingstræk har været, at andelen af anbragte i familiepleje har været kraftigt stigende over en længere periode. Således var det omkring $\frac{1}{6}$ af de anbragte, der var i familiepleje omkring 1950, mens det i dag er knapt halvdelen (se figur 1.3).

Lovgivningen fra 1958, 1964 samt bistandsloven (1976) indeholdt helt frem til 1984 mere eller mindre direkte opfordringer om at foretrække familiepleje frem for institutionsanbringelser. Som det ses af figur 1.3 sker ændringen af den administrative praksis dog først i begyndelsen af 1970'erne.

I perioden fra 1960-91 er der for det **tredje** sket en ændring i alderssammensætningen af de børn og unge, der anbringes uden for hjemmet. Hvor det tidligere var sådan, at de 0-6-årige udgjorde omkring $\frac{1}{5}$ af de anbragte, så udgør de i dag kun omkring $\frac{1}{10}$ af de anbragte (se figur 1.4). Hvor de 15-17-årige tidligere udgjorde omkring $\frac{1}{3}$ af de anbragte, så udgør de i dag op imod halvdelen af de anbragte 0-17-årige³.

-
2. I den undersøgte periode var anbringelser imod de unges ønsker eller hjemgivelser imod de unges vilje ikke tvangsforanstaltninger i juridisk forstand.
 3. Disse markante forskelle i alderssammensætningen af de anbragte kan ikke forklares ud fra forskelle imellem store og små fødselsår-gange.

Figur 1.3. Andelen af børn og unge anbragt i familiepleje i forhold til samtlige anbragte opgjort en bestemt dag i året. 1950-92.

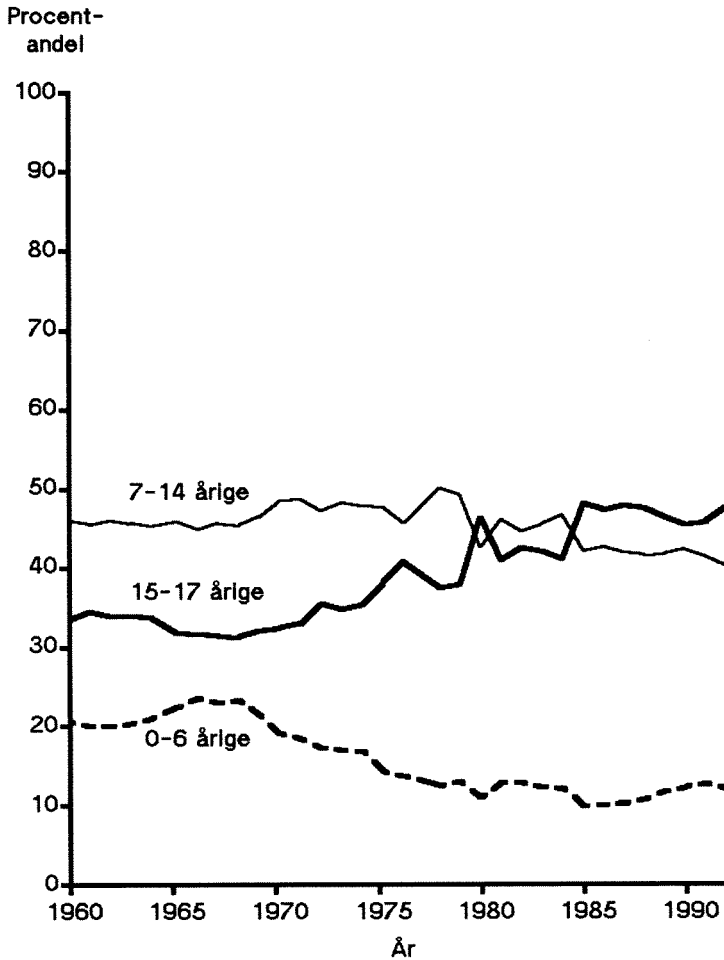

Anm.: Tallene for perioden 1976-84 er udeladt på grund af usikkerheden om opgørelsesmetoderne (jf. figur 1.1).

Kilde: Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger, diverse årgange.

Den stigning, man har kunnet registrere i andelen af de 0-19-årige, der var anbragt uden for hjemmet, har således i hovedsagen hængt sammen med en udvidelse af tilbudene over for de 15-17-årige i form af ungdomsskoler, efterskoler, kostskoler samt hjælp til eget værelse, ungdomshybel og lignende.

Figur 1.4. Aldersfordelingen af 0-17-årige børn og unge anbragt uden for hjemmet. Procentandele af henholdsvis 0-6-årige, 7-14-årige og 15-17-årige blandt samtlige 0-17-årige anbragte. 1960-91.

Anm.: Der er i perioden sket nogle generelle ændringer af aldersfordelingen imellem 0-6-årige og 15-17-årige på grund af forskellige størrelser af fødselsårge. Stigningen for perioden 1986-91 i andelen af de 0-6-årige anbragte i forhold til samtlige 0-17-årige anbragte skyldes således den generelle stigning i andelen af 0-6-årige i perioden.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger, diverse årgange.

Hvor mange anbringes i løbet af barndommen og ungdommen?

Det har ikke tidligere været muligt at opgøre, hvor stor en andel af en generation af børn, der i en kortere eller længere periode af barndommen blev anbragt uden for hjemmet.

En opgørelse for årene 1977-1986 (Hjorth Andersen, 1989) viser, at **tilgangen** af børn og unge, der første gang blev anbragt uden for hjemmet, hvert af årene har ligget i underkanten af 6.000.

Man har tidligere på grundlag af de aldersspecifikke anbringelseskvotienter for førstegangsanbragte forsøgt at beregne andelen af en generation, der i kortere eller længere perioder af barndommen har været anbragt uden for hjemmet. Man fandt, at andelen var 7,3-7,9 pct. for perioden 1977-82 (se bilagstabel 3 og 4).

Nærværende undersøgelse viser, at ud af den generation på 75.791 personer, der blev født i 1967, havde 5.153 personer (dvs. 6,8 pct.) oplevet kortere eller længere anbringelser i løbet af deres barndom.

Denne undersøgelse handler om, hvordan det går disse personer, når de som voksne (25-årige) skal stå på egne ben.

1.2. Sammenfatning

For at kunne belyse, hvordan det går de tidligere anbragte, er der udtaget to sammenligningsgrupper, som er født samme år (1967), men som ikke har været anbragt uden for hjemmet.

I den ene sammenligningsgruppe (risikogruppen) har forældrene fået længerevarende bistandshjælp til forsørgelse, mens børnene var teenagere. Den anden sammenligningsgruppe (kontrolgruppen) består af en stikprøve af den samme årgang, men hvor forældrene ikke har fået længerevarende bistandshjælp, og barnet ikke har været anbragt uden for hjemmet.

Dette undersøgelsesdesign kan imidlertid ikke bruges til en egentlig evaluering af anbringelsen. Det er således vigtigt at poin-

tere, at undersøgelsen fx **ikke** kan sige noget om, hvordan det ville være gået de tidligere anbragte, hvis de ikke var blevet anbragt. Undersøgelsen er blot en beskrivelse og analyse af, hvordan det er gået de tidligere anbragte.

Man bør endvidere være opmærksom på, at nærværende undersøgelse beskriver sandsynligheder baseret på statistiske opgørelsesmetoder. Det betyder fx, at en del af de børn, der er vokset op under belastende vilkår, faktisk klarer sig godt. Og at der også er nogle af de børn, der er vokset op under gunstige forhold, der alligevel klarer sig dårligt. Der er således ikke tale om entydige sammenhænge, men om en øget risiko forbundet med en opvækst under belastende vilkår (jf. Vedel-Petersen et al., 1968).

Undersøgelsen viser, at forholdsvis mange af de tidligere anbragte unge i løbet af deres opvækst har været udsat for helt anderledes belastninger end deres jævnaldrende. Det har sat sit præg på deres skoleuddannelse, erhvervsuddannelse og deres senere arbejdsmarkedstilknytning.

De tidligere anbragte unge har lige så hyppigt venner og er lige så hyppigt samlevende/gift som deres jævnaldrende, men relativt mange har i udpræget grad en følelse af ensomhed og tomhed.

Herudover har de tidligere anbragte unge i dag som voksne psykiske problemer og manglende selvværdsfølelse i et omfang, der overstiger deres jævnaldrende såvel i risikogruppen som i kontrolgruppen.

Disse relative handicap optræder hyppigt i forbindelse med belastninger i de unges oprindelige familie.

En relativt stor del (10 pct.) af de tidligere anbragte piger har fået børn som teenagere mod 4 pct. i risikogruppen og kun omkring 1 pct. i kontrolgruppen. Det eneste forhold i undersøgelsens materiale, der adskiller de tidligere anbragte piger, der vælger at få et barn tidligt fra de øvrige anbragte, er, at de i dag som voksne relativt oftere end andre har en følelse af tomhed. De mangler i udpræget grad selvtillid, og de har relativt ofte en følelse af at

blive afvist af andre. Disse unge mødre mangler forholdsvis ofte en erhvervsuddannelse som 25-årige.

Familiemæssige belastninger

Den teoretiske synsvinkel går ud fra en sammenhæng mellem opvækstvilkår og senere livsforløb. Visse typer af sociale begivenheder i barndomsårene antages bl.a. at lægge begrænsninger og bindinger tidligt i livet, som kan få langtrækkende konsekvenser for et voksent liv og relationer til egne børn (Kyng, 1984).

Ud fra denne teoretiske synsvinkel måtte man således forvente, at børnene bliver udsat for en belastning i familier, hvor forældrene selv er udsat for et socialt pres eller er socialt belastede. Den kan fx dreje sig om sådanne belastende forhold, som man kan finde i grupper af langvarigt arbejdsløse, alkoholiserede forældre, stofmisbrugere og i gruppen af langvarigt psykisk syge forældre.

Undersøgelsen viste, at de anbragte børn og unge for en dels vedkommende kom fra familier med sådanne eller tilsvarende belastende forhold.

For omkring $\frac{1}{4}$ af de tidligere anbragte havde moderen været ude af stand til at passe et arbejde i længere perioder på grund af psykiske sygdomme og/eller misbrugsproblemer (alkoholisme).

Relativt mange af forældrene var arbejdsløse, bistandshjælpsmodtagere eller førtidspensionerede. For hver femte af de tidligere anbragte var der tale om fysiske sygdomme, der gjorde mødrene ude af stand til at arbejde i længere perioder.

Tidligere undersøgelser (fx Straus et al., 1980) sammenkæder netop problemer med langtidsarbejdsløshed og vold i familierne. I lighed hermed viser den nærværende undersøgelse, at omkring hver fjerde eller femte af de tidligere anbragte havde oplevet at blive slået meget af forældre/stedforældre.

De tidligere anbragte har som børn og unge for hened en fjerdedels vedkommende været vidende om, at moderen fik tæv. Omkring $\frac{1}{3}$ af de tidligere anbragtes familier har været præget

af vold enten imellem forældrene eller/og med vold over for børnene. I risikogruppen var det tilsvarende tal $\frac{1}{5}$, mens kun omkring 6 pct. i kontrolgruppen kom fra sådanne voldelige familier.

Fysisk afstraffelse og incest er nogle alvorlige eksempler på manglende respekt for børnenes personlige integritet, som sandsynligvis giver nogle alvorlige langtidsbelastninger.

Der har tidligere manglet opgørelser over omfanget af sådanne seksuelle overgreb. Leth et al. (1988) viser, at omkring 2 pct. af den voksne befolkning i løbet af barndommen havde været udsat for grove seksuelle overgreb (dvs. forsøg på eller gennemført samleje) inden for familien.

I den nærværende undersøgelse er de 25-årige direkte blevet spurgt, om de har været udsat for incest. Omkring 1 pct. af kontrolgruppen svarer bekræftende. Blandt de tidligere anbragte piger var det imidlertid omkring hver tiende, der havde været udsat for dette overgreb.

Undersøgelsen viser i øvrigt ikke overraskende, at de tidligere anbragte unge, der som børn blev slået meget af forældre/stedforældre, relativt oftere mangler selvtillid som voksne. De føler i dag oftere tomhed, og de føler sig oftere afvist af andre.

Således viser undersøgelsen, at de tidligere anbragte unge, der er blevet slået meget i deres barndom eller har været udsat for incest, i dag som voksne (25-årige) oftere har søgt hjælp for psykiske problemer, og de har markant hyppigere selvmordsovervejelser.

Skolegang, erhvervmæssig uddannelse og arbejde

En engelsk undersøgelse viste, at de børn, der havde været anbragt uden for hjemmet, gennemgående klarede sig dårligere i skolen end deres jævnaldrende (Essen et al., 1976). Ofte havde mødrene også selv været anbragt uden for hjemmet.

Man måtte på grundlag af tidligere forskningserfaringer antage, at belastningerne i hjemmet ville give børnene problemer i skolen. Børnene ville ydermere være belastede af hyppige skole-

skift, dels på grund af anbringelserne, dels på grund af at de socialt belastede familier erfaringsmæssigt relativt ofte flytter.

Undersøgelsen her bekræfter disse antagelser. Man kan således konstatere, at $\frac{1}{4}$ af de tidligere anbragte havde gået på 5 eller flere skoler i løbet af de første 9 års skolegang. Den tilsvarende andel af risikogruppen var $\frac{1}{8}$, mens kun omkring 2 pct. af kontrolgruppen havde skiftet skole så hyppigt.

Relativt mange af de tidligere anbragte havde da også meget vanskeligt ved at koncentrere sig i skolen. Problemer med koncentration og mobning fra kammeraterne er således meget hyppigere forekommet for de tidligere anbragte end i såvel risikogruppen som kontrolgruppen.

Det er på denne baggrund forståeligt, at relativt få af de tidligere anbragte har taget studentereksamen, hf-eksamen eller lignende.

Relativt mange (43 pct.) af de tidligere anbragte har ikke fuldført eller påbegyndt en erhvervsuddannelse. Og forholdsvis mange (33 pct.) af de tidligere anbragte er i dag ikke i arbejde eller i gang med en uddannelse. Til sammenligning kan nævnes, at 20 pct. i risikogruppen og 12 pct. i kontrolgruppen var i denne situation.

Psykkiske problemer og selvdestruktiv adfærd

En tidligere dansk registerundersøgelse viser, at de børn, der var vokset op under belastende vilkår, 30 år efter adskilte sig fra gennemsnittet ved at have haft flere hospitalsindlæggelser, såvel på kirurgiske, medicinske som psykiatriske afdelinger. Pådømte straffelovsovertrædelser, hæftestrafte og arbejdsløshed, ulykker, narkomani og personlighedsforstyrrelser var hyppigere forekommet i gruppen med de dårlige opvækstvilkår. Forskellige psykiske lidelser, alkoholisme, skizofreni, psykogene psykoser var ligeledes hyppigere i gruppen med den belastede baggrund. Det var på denne baggrund forudsigeligt, at pensionering før 40-års alderen havde en signifikant overhyppighed i undersøgelsesgruppen, lige-

som forekomsten af børneværnsager, ungdomsfængsel og selvmordsforsøg var betydeligt større i denne gruppe sammenlignet med gennemsnittet (Folmer Andersen, 1981; 1986).

En betydelig del af den amerikanske forskning på dette område har understreget den kumulative virkning af belastende forhold, hvor alvorlige problemer havde en tilbøjelighed til at profilere andre problemer (Dohrenwend & Dohrenwend, 1977; Pearlin, 1987).

Det var derfor forventeligt, at de tidligere anbragte ville klare sig relativt dårligere end deres jævnaldrende såvel i risikogruppen som i kontrolgruppen, der ikke havde været udsat for de samme belastninger i løbet af barndommen.

Undersøgelsen her bekræftede disse forventninger med hensyn til skoleuddannelse, erhvervsuddannelse og arbejde. Men også med hensyn til selvværdsfølelse, psykiske problemer, selvmordsovervejelser og kriminalitet udskiller de tidligere anbragte sig fra de øvrige jævnaldrende.

De tidligere anbragte kvinder havde relativt hyppigt (33 pct.) været ude for en voldelig ægtefælle/samlever. De tidligere anbragte kvinder havde også en forholdsvis større sandsynlighed for at få børn som teenagere.

Relativt mange (43 pct.) af de tidligere anbragte havde selv haft et alvorligt ønske om at komme væk hjemmefra inden det fyldte 16. år. Det var først og fremmest på grund af vold og seksuelle overgreb samt konflikter med forældre og stedforældre. Omkring 60 pct. af disse havde henvendt sig til socialrådgiver, skolelærer, m.v. i 6-14-års alderen for at komme væk hjemmefra.

De unge, der henvender sig til offentlige myndigheder og andre for at komme væk hjemmefra i en tidlig alder, kommer relativt ofte fra familier med misbrugsproblemer. For de unge, der henvendte sig, før de var fyldt 12 år, drejede det sig forholdsvis ofte om en kombination af misbrugsproblemer og vold i familien.

Pedersen (1989) mener, at man skal finde en del af forklaringen på børns og unges selvmord i belastende tabsoplevelser, hvor de pågældende unge befinder sig i en desperat afmagtssituation

præget af nederlag, afvisning og social isolation. Deres selvværdsfølelse er blevet grundlæggende antastet, og de føler skam, selvforagt og værdiløshed. Arcel (1989) giver en tilsvarende beskrivelse og hæfter sig ved, at forældrene på et tidligt tidspunkt i børnenes liv ofte har været fraværende. Den ene eller begge forældre kan være døde eller forsvundet ud af barnets liv.

Blandt de børn og unge, der begår selvmord, viser flere undersøgelser en øget forekomst af forældretab – især hvis tabet af en forælder var et resultat af ægteskabelige uoverensstemmelser (Jacobs & Teicher, 1967; Ficker, 1976; Crook & Ruskin, 1975; Tingsgård, 1975).

Disse forskningsmæssige erfaringer er delvis overensstemmende med denne undersøgelses resultater. Omkring hver femte (22 pct.) af de tidligere anbragte havde overvejet selvmord eller forsøgt selvmord. Undersøgelsen her tyder imidlertid på, at det ikke er forældretabet, der kan forklare de unges selvmordsovervejelser.

De tidligere anbragte, der har haft selvmordsovervejelser og måske endda gjort selvmordsforsøg, er statistisk set karakteriseret ved at have været udsat for ydmygende og krænkende behandling i hjemmet og blandt kammeraterne i skolen.

Det er relativt hyppigt forekommet, at de er blevet slået meget, at de har været udsat for incest, at de har haft svært ved at koncentrere sig i skolen, og at de ofte er blevet mobbet i skolen. Den personlige integritet og værdighed er således antastet grundlæggende fra de allernærmeste.

Blandt de tidligere anbragte unge kan man også iagttage andre former for selvdestruktiv adfærd. En relativt stor del (26 pct.) af de tidligere anbragte havde prøvet hårde stoffer. Til sammenligning kan nævnes, at i såvel risikogruppen som kontrolgruppen var det omkring $\frac{1}{10}$, der havde prøvet et af de nævnte hårde stoffer (fx amfetamin, kokain, LSD, sniffer, svampe med euforiserende virkning, heroin osv.).

Det er især de unge, der i øvrigt har psykiske problemer og har overvejet at begå selvmord, der har eksperimenteret med

hårde stoffer. Således havde relativt mange (41 pct.) af de tidligere anbragte unge, der havde overvejet selvmord, prøvet et eller flere af de nævnte hårde stoffer.

Man kan i øvrigt iagttage en statistisk sammenhæng mellem at have været på en døgninstitution (dvs. fx børnehjem, kostskole, ungdomsskole, efterskole, ungdomshjem) og forsøg med hårde stoffer til forskel fra dem, der har været i familiepleje – også når man sammenligner grupper med samme belastningsforhold.

Ikke-erindrede anbragte og erindrede anbragte

Undersøgelsen her viser, at næsten halvdelen af de unge, der har været anbragt i henhold til bistandsloven, benægtede at have været anbragt uden for hjemmet, da de blev interviewet som voksne.

For at skelne imellem de tidligere anbragte unge, der selv oplyser, at de har været anbragt uden for hjemmet og dem, der ikke gør det, benyttes henholdsvis betegnelserne erindrede anbragte og ikke-erindrede anbragte.

En væsentlig del af anbringelserne er antagelig foregået, uden at de unge selv har en erindring om dette eller viden om, at de i juridisk forstand har været anbragt uden for hjemmet. Således fortalte omkring halvdelen af de ikke-erindrede anbragte, at de havde været på kostskole, efterskole, i familiepleje hos slægtninge, eller at de havde fået støtte til eget værelse. Men de benægtede, at der havde været tale om en anbringelse.

Disse unge, der ikke ved noget om, at de i juridisk forstand har været anbragt eller vil tale om dette, er gennemgående mindre belastede hjemmefra, og de klarer sig relativt bedre end de andre anbragte.

Analyserne af selve anbringelserne kunne selvsagt kun omhandle de unge, der under interviewet bekræftede, at de havde været anbragt. Ud af den samlede gruppe af anbragte drejer det sig om de alvorligere forhold. De erindrede anbragtes udtrykte

erfaringer med anbringelserne kan således ikke generaliseres til den samlede gruppe af tidligere anbragte.

For halvdelen af de erindrede anbragte var der tale om en permanent anbringelse uden hjemgivelse. Omkring $\frac{1}{3}$ af de erindrede anbragte blev hjemgivet til forældrene. Omkring $\frac{1}{6}$ måtte igennem en hjemgivelse efterfulgt af en ny anbringelse. Næsten halvdelen af disse genanbragte unge havde selv et alvorligt ønske om at komme væk hjemmefra. Genanbringelserne skete især fra de familier, hvor børnene blev slået meget, hvor forældrene havde psykiske sygdomme, evt. kombineret med misbrug.

Omkring $\frac{1}{3}$ af de erindrede anbragte havde kun haft én anbringelse, men en næsten lige så stor gruppe (omkring $\frac{1}{4}$) havde været igennem 4 eller flere anbringelser.

For de erindrede anbragtes vedkommende var familiepleje-anbringelserne præget af relativt mange skift med flere anbringelser. Selvom den samlede anbringelsestid i familiepleje for børnene var omkring 8 år i gennemsnit, så varede den enkelte anbringelse i en plejefamilie kun omkring 3 år. I gennemsnit var det enkelte barn i 2,7 forskellige plejefamilier.

Anbringelserne på børnehjem eller ungdomsinstitutioner (dvs. kostskole, ungdomsskole, efterskole, ungdomshjem, m.v.) var gennemgående af endnu kortere varighed, henholdsvis 2,5 år og 1,8 år for de erindrede anbragtes vedkommende.

Til gengæld blev kontakten mellem børn og forældre i langt videre udstrækning bibeholdt ved institutionsopholdene, end det var tilfældet ved familieplejeanbringelserne, viser interviewene med de erindrede anbragte.

Næsten halvdelen af børnene i familieplejen så kun forældrene 3-4 gange om året eller sjældnere. I institutionerne havde man formålet at holde kontakten til forældrene en gang om måneden eller oftere for $\frac{3}{4}$'s vedkommende, selvom belastninger i hjemmene var af nogenlunde samme omfang for plejefamiliens børn og for institutionsbørnene.

Anbringelsesårsager

Langt de almindeligste årsager var, hvad man kunne kalde uoverensstemmelser i familien. Det kan fx være vanskeligheder med at komme ud af det med en ny stedmor/stedfar. En anden årsag var forældrenes (moderens) alkohol- eller medicinmisbrugsproblemer. En tredje årsag har været forældrenes (især moderens) psykiske problemer. En fjerde årsag til anbringelsen var ifølge de unge forskellige former for mishandling. For omkring hver ottende af de erindrede anbragte har fysisk mishandling eller seksuelle overgreb ifølge de unge selv været medvirkende årsag til anbringelsen.

Det kan på denne baggrund måske ikke give anledning til undren, at omkring 40 pct. af de erindrede anbragte unge i dag som voksne bærer på en bitterhed eller ligegyldighed over for en eller begge forældre, mens det for de ikke-erindrede anbragte og for risikogruppen drejer sig om ca. en fjerdedel. Noget tilsvarende forekommer kun i 5 pct. af tilfældene for de jævnaldrende unge i kontrolgruppen.

1.3. Socialpolitiske overvejelser

Udtryk som "at blive anbragt uden for hjemmet" har antagelig for mange dels en stemplende effekt, dels bliver udtrykket somme tider brugt synonymt med tvangsanbringelse. Direkte adspurgt svarede som nævnt næsten halvdelen af de tidligere anbragte, at de **ikke** havde været anbragt.

Når en relativt stor del af de tidligere anbragte ikke har opfattet et ophold uden for hjemmet som en anbringelse, så er det i god overensstemmelse med bistandslovens intentioner. Anbringelserne bliver i disse tilfælde opfattet som et tilbud om støtte, som man uden videre kan tage imod, uden at ordet anbringelse er hæftet på dette.

I de tilfælde, hvor børn og unge selv henvender sig for at komme væk hjemmefra, er der imidlertid god grund til at tage dem

alvorligt. Mange ($\frac{1}{3}$) af de tidligere anbragte unge havde selv henvendt sig til en socialrådgiver, skolelærer, andre i familien eller andre voksne for at få hjælp til at komme væk hjemmefra.

Henved $\frac{1}{4}$ af de børn og unge, der henvendte sig, oplevede, at deres ønsker om at komme væk hjemmefra blev overhørt. Oftest har de henvendt sig i 12-14-års alderen, men i nogle tilfælde helt ned til 6-års alderen. I de tilfælde, hvor det drejede sig om ganske unge, var der relativt ofte tale om en kombination af misbrugsproblemer og vold i familien.

Søskende kan udgøre en ressource, men undersøgelsen viser, at det ikke er lykkedes at holde søskende sammen ved de erindrede anbringelser. Kun i $\frac{1}{4}$ af tilfældene er søskende blevet anbragt sammen.

Almindeligvis har det været vanskeligt at leve op til en målsætning om at give de erindrede anbragte børn og unge stabilitet i kontakt og tilknytningsforhold (jf. Graversenudvalgets betænkning nr. 1212, 1990). I gennemsnit har børn i familiepleje fx været anbragt i 2-3 plejefamilier i løbet af barndommen ifølge de unges egne oplysninger.

På den ene side tyder undersøgelsen på, at man ikke er god nok til at lytte til de unge. Således var der i den store gruppe af unge, der blev hjemgivet – hvor nogle senere blev genanbragt – omkring $\frac{1}{3}$, der ønskede at komme væk hjemmefra og havde henvendt sig til offentlige myndigheder og andre herom.

Men på den anden side er det for de unges skyld samtidig vigtigt, at anbringelserne så vidt muligt sker i et nært samarbejde med forældrene. Forældrenes accept af anbringelsesstedet er vigtig, for at barnet kan profitere af anbringelsen (jf. Graversenudvalgets betænkning).

Nærværende undersøgelses resultater kan tydes som en bekræftelse herpå. Blandt de erindrede anbringelser, hvor der har været tale om et konfliktfyldt forhold imellem forældrene og anbringelsesstedet, kan man konstatere, at de unge i dag som 25-årige relativt oftere har søgt hjælp for psykiske problemer og overvejet/forsøgt selvmord.

Undersøgelsen viser i øvrigt, at der er en sammenhæng mellem de unges sårbarhed i dag som voksne og en afbrudt forbindelse til forældrene. Omkring 40 pct. af de tidligere anbragte unge bærer i dag rundt på et nag til den ene eller begge forældre.

Såvel denne undersøgelse som en tidligere undersøgelse (Nygaard Christoffersen, 1988) viser, at det især er vanskeligt at opretholde kontakten til forældrene ved plejefamilieanbringelserne. Den nærværende undersøgelse viser, at forholdsvis flere af de børn og unge, der har været anbragt i familiepleje, har haft ringere kontakt med forældrene under anbringelsen, end de børn og unge der har været på døgninstitution. Noget tyder således på, at der i nogle tilfælde kan være indbyggede problemer med plejefamilieanbringelser, der virker som "konkurrerende" familier i forhold til barnets egen familie. Men selvom opgaven er vanskelig, så bør det alligevel overvejes, i hvilke konkrete tilfælde en øget kontakt ville være gavnlig for barnet, og i hvilke situationer de anbringende kommuner kunne støtte plejefamilierne i at udvikle forældrekontakten.

I den forbindelse skal det nævnes, at en stor del af de erindrede institutionsanbragte som voksne mister forbindelsen til personalet.

Interviewene med de unge, der oplyser at have været anbragt i plejefamilier, viser, at 1/4 af de 25-årige helt har mistet forbindelsen til de tidligere plejeforældre.

Det kan måske ikke undre, at forholdsvis mange af de tidligere anbragte har haft en barsk skolegang med hyppige skoleskift, vanskeligheder med at koncentrere sig, og ofte er blevet mobbet af kammeraterne. Relativt få af de tidligere anbragte har fået en gymnasieuddannelse og en erhvervsuddannelse. Forholdsvis mange af de tidligere anbragte er i dag arbejdsløse. Måske ville et bedre efterværn med en større opmærksomhed for denne gruppes særlige problemer være med til at mindske disse uheldige konsekvenser?

Undersøgelsen tyder i øvrigt på, at det først og fremmest er belastningerne i hjemmet, der mindsker sandsynligheden for at få

en uddannelse, hvorimod anbringelsesformen har mindre betydning.

Den ydmygende behandling fortsætter for nogle af de tidligere anbragte, når de som voksne skal stå på egne ben. Således lever de tidligere anbragte piger i deres nye familieforhold mere udsat end deres jævnaldrende. Omkring $\frac{1}{3}$ af de tidligere anbragte piger havde således været udsat for vold i et tidligere parforhold. Relativt mange af de tidligere anbragte kvinder har været igennem en skilsmisse/opløst papirløst forhold.

Samtidig kan det vække bekymring, at forholdsvis flere af de tidligere anbragte piger vælger at få børn som teenagere sammenlignet med deres jævnaldrende.

Med hensyn til de tidligere anbragte drenge kan det vække bekymring, at omkring 40 pct. af dem har fået en dom/tiltalefratagelse for kriminalitet. Undersøgelsen viser, at det forhold, der tydeligst adskiller de tidligere anbragte, der har fået en dom, fra dem der ikke har, er, om de har været anbragt på børnehjem/ungdomsinstitution frem for i familiepleje. Det er samtidig relativt hyppigere forekommet, at det netop er de institutionsanbragte unge, der har eksperimenteret med hårde stoffer.

Når så relativt mange af de institutionsanbragte drenge har fået en dom for kriminalitet, kan det bl.a. skyldes, at man relativt ofte anbringer de unge kriminelle på børnehjem/ungdomsinstitution, og at de unge her lærer hinanden den kriminelle adfærd.

Når forholdsvis mange af de tidligere anbragte i dag lider under manglende selvværd, psykiske problemer og i nogle tilfælde har overvejet selvmord, så kan det henføres til de familiemæssige belastninger, som de har været ude for i familien. Undersøgelsens resultater kan tolkes således, at de unges selvmordsovervejelser hænger nøje sammen med den ydmygende og nedværdigende behandling, de har været udsat for i løbet af barndommen fra deres allernærmeste.

Undersøgelsens resultater leder således til, at man for det første bør tage unges henvendelser om at komme væk hjemmefra meget alvorligt. Og for det andet må anbefale forebyggende for-

søg, der kan støtte familien på **et tidligt tidspunkt**, om nødvendigt ved en tidlig anbringelse af barnet, så forældrene ikke glider over i en desperat afmagt, der giver sig udtryk i nedværdigende og ydmygende behandling af børnene.

KAPITEL 2

Formål og metode

2.1. Undersøgelsens formål

Det er for det første undersøgelsens formål at belyse, hvorledes de unge, der blev anbragt uden for hjemmet, klarer sig som voksne. Har de fået en erhvervsuddannelse og arbejde, eller er de tidligt droppet ud af skolen? Hvordan er deres tilknytning til arbejdsmarkedet?

Har de selv i en alder af 24-25 år etableret en familie? Eller lever de i et fast parforhold?

Er de ensomme? Eller har de masser af venner?

Det er nærliggende at spørge om, hvorvidt de trængsler, nogle af børnene har oplevet, har betydet, at de er blevet stærkere og mere selvstændige, eller om de i dag må slås med mange psykiske problemer.

I den forbindelse belyses, om der sker en ophobning af problemerne, således at de, der mangler arbejde og uddannelse, relativt ofte er de samme, som er ensomme og har psykiske problemer. Eller er de belastende levekår jævnt fordelt blandt de unge?

For det andet er det undersøgelsens sigte at beskrive nogle af de belastninger, som de unge har været udsat for igennem deres barndom og ungdom, således som de unge har oplevet dette. Har forældrene været syge eller haft personlige problemer (misbrug, psykiske problemer m.v.) i et sådant omfang, at de ikke har kunnet arbejde?

Har familien kunnet holde sammen eller har børnene oplevet et tab af den ene eller begge forældre som følge af dødsfald eller skilsmisse?

De unge bliver endvidere spurgt om forekomst af omsorgssvigt og mishandling. Har problemerne været af et sådant omfang, at de på et tidspunkt i barndommen har bevirket, at de unge har ønsket komme væk hjemmefra?

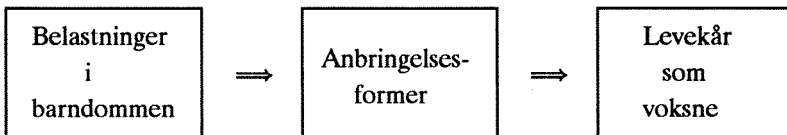
I den forbindelse søger undersøgelsen også at belyse omfanget af problemer under skolegangen, de unges kriminalitetserfaringer og erfaringer med stoffer. Er der sket en ophobning af belastningerne igennem barndommen hos relativt få, eller er belastningerne jævnt fordelt blandt de tidligere anbragte?

For det tredje er det undersøgelsens formål at beskrive anbringelserne. Er det fx relativt få, der anbringes mange gange, eller er det en forholdsvis stor gruppe, der på et eller andet tidspunkt oplever at blive anbragt uden for hjemmet for en enkelt periode?

Hvad var årsagerne til anbringelsen efter de unges opfattelse? Og i hvilken udstrækning kunne de unge bibeholde kontakten med forældrene?

Var der – sådan som de unge i dag husker det – en konflikt imellem deres forældre og anbringelsesstedet? Har de i dag kontakt med plejeforældre og institutionspersonalet?

Undersøgelsen bygger på en model, der i simplificeret form kan illustreres således:

Endelig er det for det fjerde undersøgelsens formål at sammenholde forskellige anbringelsesforløb og anbringelsestyper med de unges senere livsforløb.

Hvilke sociale baggrundsforhold og anbringelsesformer karakteriserer de tidligere anbragte unge, der klarer sig godt?

Er det særlige traumatiske belastninger (fx fysisk og seksuel mishandling), der præger børnene også i deres voksne liv, fx i form af kriminalitet og psykiske problemer?

Gælder det også i Danmark, som man observerer i udenlandske undersøgelser (Fanshel et al., 1990), at der er en statistisk sammenhæng for drengenes vedkommende imellem fysisk mishandling, skoleproblemer, ingen uddannelse og kriminalitet?

2.2. Metode

Der er ikke tidligere i Danmark foretaget en repræsentativ undersøgelse, der belyser, hvordan det går de unge, der har været igennem et anbringelsesforløb. Repræsentative udsnit af de unge er ikke tidligere blevet hørt om deres oplevelser og syn på anbringelsen.

Også i den udenlandske forskning mangler undersøgelser inden for dette problemområde (jf. Festinger, 1983). Det skyldes antagelig, at longitudinelle undersøgelser, hvor man følger en bestemt gruppe igennem flere år, er forbundet med en del vanskeligheder.

I denne undersøgelse er anvendt en retrospektiv metode. De unge, der indgår i undersøgelsen, er alle kendetegnet ved at være født i 1967. Ved interviewingen i juni-juli og november 1992 er de bl.a. blevet spurgt om deres barndom og opvækst. Et af problemerne ved denne metode er, at man kun kan spørge om begivenheder og forhold, som de unge med nogenlunde sikkerhed er i stand til at huske.

En egentlig effektundersøgelse, der påviser en årsagssammenhæng mellem en anbringelse tidligere i tilværelsen og situationen på et senere tidspunkt, fx uddannelsesmæssigt eller socialt, ligger imidlertid uden for denne undersøgelses ambition. Tidligere analyser har klart demonstreret de fundamentale metodologiske vanskeligheder, der er forbundet hermed (Lihme & Palsvig, 1977).

For det første er der **selektionsproblemet**, som bl.a. indebærer, at man ikke kan vide, hvordan de tidligere anbragte børn og unge ville have klaret sig, hvis de **ikke** var blevet anbragt. De børn og unge, der anbringes, er ikke et repræsentativt udsnit af alle unge,

men en gruppe, der antagelig har været udsat for belastninger i hjemmet inden anbringelsen.

Selektionsproblemet giver også vanskeligheder, når forskellige behandlingsformer (fx familiepleje og institutionsanbringelser) skal sammenlignes. Det er antagelig ikke tilfældigt, hvem der anbringes i familiepleje, og hvem der anbringes på institution. Hvis fx de børn og unge, der anbringes på institution, relativt ofte har været ude for andre former for belastninger end dem, der blev anbragt i familiepleje, så kan man ikke vide, om forskelligheder imellem anbringelserne giver forskellige resultater, eller om evt. forskellige resultater skyldes deres forskellige belastninger inden anbringelsen.

Løsningen på selektionsproblemet indebærer, at man må udtage to stikprøver blandt gruppen af børn og unge, der står foran en anbringelse og lade den ene gruppe (kontrolgruppen) gennemgå den traditionelle behandling, mens den anden gruppe (eksperimentgruppen) bliver underkastet den behandlingsform, som man ønsker at undersøge. Ved hjælp af stikprøveudtagningen sikrer man sig, at de to grupper er identiske med hensyn til deres baggrundsbelastninger. De adskiller sig kun fra hinanden i et margi-nalt omfang, der ligger inden for stikprøveusikkerheden¹.

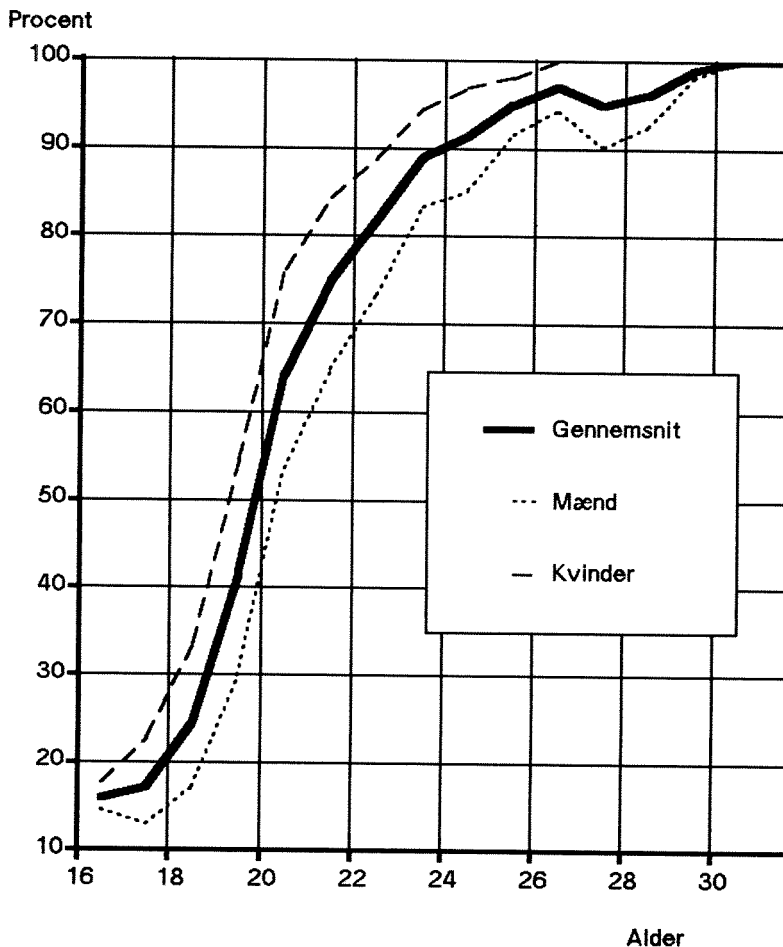
Denne løsning, som fx blev anvendt af Karen Berntsen og Karl O. Christiansen ved en undersøgelse af resocialiseringsmulighederne for mandlige arresthusfanger (1955) støder imidlertid ofte på praktiske og sommetider også etiske problemer. I nærværende undersøgelse har det ikke været muligt at bringe sådanne metoder i anvendelse.

Ud over selektionsproblemet er der også et problem i, at en stor del af de foreliggende undersøgelser arbejder med en forholdsvis **kort tidshorisont**. Der er således mangel på undersøgel-

1. Stikprøveusikkerheden kan beregnes nøjagtigt under forudsætning af, at stikprøverne er udtaget korrekt, og at bortfaldet er uden betydning.

ser, der kan belyse, hvordan det går de tidligere anbragte børn og unge, når de skal klare sig selv som voksne.

Figur 2.1. Procentandel af de unge (16-30-årige), der er flyttet hjemmefra. (Glidende gennemsnit med perioden 2 år. 1990/91).

Kilde: Omnibusundersøgelserne (ny analyse).

I denne undersøgelse er der, som nævnt i sammenfatningen, udvalgt to sammenligningspopulationer ud over populationen af

tidligere anbragte børn og unge. Alle tre populationer har det til fælles, at de er født 1967. De ville derfor være omkring 25 år på interviewtidspunktet (juni-juli og november 1992).

Der er en række praktiske og teoretiske grunde til netop at vælge denne aldersgruppe.

Overgangen fra barndom til voksenlivet sker igennem nogle brudprocesser. Man kan fx nævne de unges første erhvervsarbejde, afslutning af skolegang, at de unge flytter hjemmefra. De unge får deres egen økonomi og afslutter i nogle tilfælde en erhvervsuddannelse. Et af de allervigtigste brud er antagelig, når de unge økonomisk og socialt skal stå på egne ben, hvilket antagelig ofte netop vil falde sammen med, at de flytter hjemmefra.

Tidligere undersøgelser (Nygaard Christoffersen, 1993) af repræsentative udsnit af de unge viser, at næsten alle (over 90 pct.) er flyttet hjemmefra i 26-års alderen, mens det kun er omkring 50 pct., der er flyttet hjemmefra i 20-års alderen. Det vil således gælde for kontrolgruppen, at langt over 90 pct. vil være flyttet hjemmefra i 26-års alderen.

Af sammenligningsmæssige grunde er det derfor mest relevant at bruge denne aldersgruppe, da de anbragte børn og unge antagelig i næsten alle tilfælde vil være flyttet fra institutionen eller plejefamilien på et tidligere tidspunkt.

Teoretisk kan nogle af de 26-årige, der var anbragt uden for hjemmet i 1977, stadig være anbragt, men det skønnes, at der er tale om ganske få. De fleste vil antagelig skulle stå på egne ben allerede ved 18-års alderen.

Et andet metodeproblem er muligheden for **mellemkommende variable**, altså forhold, der dels får betydning for, hvordan de tidligere anbragte klarer sig, dels er indtruffet i perioden, efter at de har forladt anbringelsesstedet. Eksempelvis viser en undersøgelse (Rutter et al., 1983), at i de tilfælde, hvor mødre, der i deres barndom havde været anbragt på institution, alligevel klarede sig godt, kunne det i nogen grad forklares ved støtte fra deres samlever/ægtefælle, som i disse tilfælde selv var relativt fri for psykosociale problemer.

Dette metodeproblem med sådanne mellemkommende variable kan i nogen grad imødegås, hvis man på forhånd har nogle antagelser om, hvilke processer der kan være af betydning for den senere udvikling. Ved at inddrage oplysninger herom i analyserne kan man kontrollere for sådanne mellemkommende forhold.

Et tredje metodeproblem er, at belastningerne i barndommen og de anvendte behandlingsmetoder under anbringelsen undergår en forandring, således at den viden, man søger at opnå om effekterne på de unges senere voksne liv, i mellemtiden er blevet forældet. Især fra institutioner og behandlere vil man hævde, at klientellet er ændret, og behandlingen af de anbragte er helt ændret. Problemet med disse indvendinger er, at ingen ved, om de pågældende ændringer har nogen som helst langsigtet effekt med hensyn til de forhold, som undersøges (uddannelse, arbejde, psykiske problemer osv.). Det kan jo ifølge sagens natur først undersøges år efter. Og til den tid står man med det samme forældelsesproblem.

Forældelsesproblemet har fået nogle forskere til at undersøge, dels hvordan de unge klarer sig under opholdet, dels de kortsigtede effekter umiddelbart efter at de har forladt institutionen eller familieplejen. Imidlertid viser nogle undersøgelser, at der kan være en dårlig overensstemmelse mellem, hvordan de unge klarer sig, mens de er anbragt, og hvordan de klarer sig senere som voksne. Endvidere er der eksempler på, at behandlingsformer med forskellige korttidseffekter alligevel ikke har nogen langtids-effekter (jf. Lihme & Palsvig, 1977).

2.3. Undersøgelsens design

Danmarks Statistiks registre² har gjort det muligt at udtrække

2. Danmarks Statistik var ansvarlig for det midlertidigt dannede forskningsregister og dataindsamlingen. Interviewoplysningerne og de øvrige data blev opbevaret i Danmarks Statistik i anonymiseret form, og databehandlingen er foregået på Danmarks Statistiks edb-anlæg.

tre forskellige sammenligningsgrupper. Undersøgelsen kommer således til at omfatte tre populationer, som alle har det fælles træk, at de er født 1967.

Den første population (de tidligere anbragte) består af personer, der har været anbragt uden for hjemmet i kortere eller længere perioder i løbet af barndommen.

Den anden population (risikogruppen) består af personer, som ikke har været anbragt uden for hjemmet, men hvor forældrene har modtaget længerevarende bistandshjælp til forsørgelse i 1981. Begrundelsen for at udvælge denne gruppe som sammenligningsgruppe er, at familiens erhvervsmæssige tilknytning vil ligne de tidligere anbragtes familieforhold. Årstallet 1981 (dvs. da de var omkring 14 år) er valgt, fordi en relativt stor del af de tidligere anbragte netop er blevet anbragt som teenagere.

Den tredje population (kontrolgruppen) består af personer, der ligeledes er født i 1967, og som ikke opfylder betingelserne i de to førstnævnte grupper. En nærmere beskrivelse af de tre populationer findes i bilaget om undersøgelsens repræsentativitet og vægtning.

Der blev herefter udtrukket nogenlunde lige store stikprøver fra de tre populationer.

Stikprøverne blev herefter søgt interviewet telefonisk, hvor Danmarks Statistik benyttede Socialforskningsinstituttets professionelt trænedede interviewere. Hvis telefoninterviewingen af forskellige grunde ikke var mulig, blev interviewet så vidt muligt gennemført på den udvalgte persons bopæl.

Den samlede opnåelsesprocent var for de tre grupper henholdsvis 77 pct., 83 pct. og 89 pct. Den relativt dårligere opnåelsesprocent for de tidligere anbragte skyldtes primært, at det var vanskeligt at træffe dem på folkeregisteradressen, sekundært at der var lidt flere nægttere blandt de tidligere anbragte (jf. bilaget herom).

Ud fra tidligere undersøgelser (jf. bl.a. Quinton & Rutter, 1985) kan man formode, at unge med en anbringelseskarriere bag sig langt hyppigere havner i en situation karakteriseret ved dårli-

ge levevilkår, end unge der ikke har været anbragt. Men der er antagelig tale om et kompliceret samspil af flere faktorer.

På denne baggrund søges de unges levekår sammenholdt med deres familiemæssige baggrund og anbringelsesforhold. Disse faktorer belyses på baggrund af såvel risikogruppen som kontrolgruppen af jævnaldrende.

- **Den sociale familiemæssige baggrund:** Gennem interviewene med de unge belyses forskellige belastninger af deres barndoms familieforhold, som dannede baggrund for anbringelsen (fx de biologiske forældres misbrugsproblemer, mishandling og omsorgssvigt i videre forstand).
- **Separationen fra forældrene:** Her belyses det samlede anbringelsesforløb, de forskellige anbringelser (hvis der er flere) samt kontakten med de biologiske forældre.
- **De unges uddannelsesmæssige udvikling:** Deres skoleuddannelse, videreuddannelse og evt. erhvervsuddannelse belyses.
- **De unges psykosociale og erhvervmæssige situation i dag:** Deres evt. arbejdsløshed, førtidspensionering og selvforsørgelse. Deres evt. psykologiske belastninger belyses ved deres angst, ensomhed, psykiske traumer, manglende selvtillid mv. Endvidere belyses de unges erfaringer med ungdomskriminalitet.
- **De unges nuværende familieforhold og sociale netværk:** Ægtefællen/samleverens og venners psykosociale støtte. Deltagelse i organiserede fritidsaktiviteter. De unges kontakt med forældrene.

Kapitel 3 omhandler således de tidligere anbragtes nuværende situation: deres skole- og erhvervsuddannelse, erhvervsarbejde, familieforhold samt fritidsaktiviteter. Endvidere omhandler kapitel 3 evt. psykiske problemer og kriminalitet.

Kapitel 4 omhandler de tidligere anbragtes barndom og ungdom, herunder deres skolegang samt evt. belastninger i hjemmet og ønske om at komme væk hjemmefra.

Kapitel 5 beskriver separationen fra forældrene, dvs. anbringelsesforløb, varighed og kontakt med forældrene under anbringelsen samt evt. adskillelse fra søskende. Kapitlet vil bl.a. belyse spørgsmålet: Er det at have været anbragt uden for hjemmet i henhold til bistandsloven ensbetydende med en samfundsmæssig reaktion på nogle alvorlige belastninger i hjemmet?

Endelig sammenholdes i kapitel 6 såvel tidligere belastningsforhold som anbringelsesformer med, hvordan det er gået de unge. Det drejer sig både om skole-, uddannelses-, arbejdsmæssige forhold og om psykiske problemer og kriminalitet. Det drejer sig her om spørgsmålet om, hvilken betydning anbringelsesformerne har for, hvordan det går de unge sammenlignet med, hvilken betydning de tidligere belastninger i familien har for de unges videre skæbne.

KAPITEL 3

Hvordan er det gået de tidligere anbragte?

Nogle indikatorer på, hvordan det er gået de unge, er fx, om de har gennemført en skole- og erhvervsuddannelse. Derigennem får man information om, hvad deres chancer er på arbejdsmarkedet i dag. Har de fået et fast arbejde, er de i gang med en uddannelse, eller er de arbejdsløse?

Arbejdskolleger eller kammeraterne på en uddannelsesinstitution udgør for mange et socialt netværk. En anden slags socialt netværk kan være en familie eller et parforhold. Mens et tredje netværk kan opstå gennem deltagelse i forskellige fritidsinteresser eller ved at have en vennekreds.

Selv om de her nævnte sociale netværk er af vidt forskellig natur, så kan de alle hver på deres måde udgøre et socialt fællesskab, hvor den enkelte dels føler sig værdsat, dels oplever at være til nytte. Man kunne frygte, at problemerne hobede sig op for nogle af de tidligere anbragte, således at de unge, der levede isoleret på grund af manglende arbejde, familie og venner, også havde en række psykosomatiske problemer.

3.1. Skole- og erhvervsuddannelse

For denne årgang af unge, født i 1967, var det kun omkring 1-2 pct., der droppede ud af skolen uden at gennemføre mindst 9. klasse. Blandt de tidligere anbragte var det imidlertid omkring 10 pct., der droppede ud uden at gennemføre 9. klasse.

Der var tale om et større drop-out blandt de tidligere anbragte end i risikogruppen, hvor det var omkring 7 pct., der ikke gennemførte det obligatoriske skoleforløb (se tabel 3.1).

Tabel 3.1. Gennemførte skoletrin. Procent.

	Tidligere anbragte	Risiko- gruppen	Kontrol- gruppen
Indtil 8. klassetrin	10	7	2
9. klassetrin	31	27	16
10. klassetrin	48	49	43
Gymnasium/hf o.l. ¹	12	17	39
I alt	101	100	100
Antal interviewede	694	321	443

Anm.: Antal uoplyste var 6 personer mht. skoleuddannelse. Sandsynligheden for, at de fundne forskelle imellem de tre grupper er tilfældige som følge af stikprøveusikkerheden, er mindre end 0,0005.

1) En række skoleuddannelser sideordnes med hf og gymnasium, fx HTX og HH, men ikke HA, som er en erhvervsuddannelse.

Det normale var, at omkring 39 pct. af årgangen fik en studentereksamen, hf-eksamen eller tilsvarende. I risikogruppen var det imidlertid kun 17 pct., og blandt de tidligere anbragte var det statistisk signifikant færre. Kun omkring 12 pct. af de tidligere anbragte fik en studentereksamen eller lignende skoleuddannelse. De tidligere anbragtes sandsynlighed for at få en studentereksamen er med andre ord omkring $\frac{1}{3}$ af deres jævnaldrendes. Disse forskelle skyldes antagelig bl.a., at de tidligere anbragtes sociale baggrund er væsentlig anderledes end kontrolgruppens, og at de tidligere anbragtes hjemlige belastninger og omtumlede tilværelse har gjort det ekstra vanskeligt for dem at få en længere skoleuddannelse.

De tidligere anbragte er på denne baggrund på forhånd ringere stillet mht. muligheder for at få en erhvervsuddannelse (se tabel 3.2). Det kan således ikke undre, at en væsentlig del (43 pct.) af de tidligere anbragte ikke har fuldført en erhvervsuddannelse eller er påbegyndt en erhvervsuddannelse. Til

sammenligning kan nævnes, at det kun er 20 pct. af kontrolgruppen og 37 pct. af risikogruppen, der er i denne situation¹.

For de unge, der var født i 1967, gælder, at omkring halvdelen (47 pct.) har gennemført en erhvervsuddannelse af mindst 3 års varighed. For de tidligere anbragte (og risikogruppen) gælder, at det er omkring $\frac{1}{3}$, der har fået en erhvervsuddannelse af denne længde.

Tabel 3.2. Den gennemførte længde af en evt. påbegyndt/fuldført erhvervsuddannelse. Procent.

	Tidligere anbragte	Risiko- gruppen	Kontrol- gruppen
Ikke fuldført eller påbegyndt			
en erhvervsuddannelse	43	37	20
Under 3 års erhvervsuddannelse	27	31	33
3-4 års erhvervsuddannelse . . .	26	29	41
Længere end 4 års erhvervsuddannelse	4	3	6
I alt	100	100	100
Antal interviewede	698	321	443

Anm.: Antal uoplyste mht. erhvervsuddannelse var 2 personer. Sandsynligheden for, at de fundne forskelle er tilfældige som følge af stikprøveusikkerheden, er mindre end 0,0005.

Væsentligt flere af de tidligere anbragte unge befinder sig således i dag som voksne i en tydeligt mere sårbar situation end deres jævnaldrende. Især de unge, der mangler skoleuddannelse og erhvervsuddannelse, får et ekstra handicap, når de som voksne skal klare sig selv på et arbejdsmarked, der er præget af høj arbejdsløshed.

1. Undersøgelsen viser, at forældrenes erhvervsmæssige stilling for de tidligere anbragte ligner forældrenes til børnene i risikogruppen (jf. tabel 4.1). Forskellene imellem de tidligere anbragtes og risikogrupperens skole- og erhvervsuddannelsesniveau kan således ikke forklares ud fra forældrenes erhvervsmæssige stilling.

3.2. Erhvervsmæssig stilling

Forholdsvis mange af de tidligere anbragte unge har i dag en væsentligt ringere erhvervsmæssig stilling end deres jævnaldrende. De er i øvrigt også ringere stillet på arbejdsmarkedet end deres jævnaldrende i risikogruppen (se tabel 3.3).

Tabel 3.3. Erhvervsmæssig stilling. Procent.

	Tidligere anbragte	Risiko- gruppen	Kontrol- gruppen
Pensioneret, langtidssyg (mere end ½ år)	3	1	1
Andre uden for erhverv (hjemmegående, barselsorlov, værnepligtige, sygemeldt)	3	3	2
Under uddannelse (studerende, lærling, elev)	15	13	22
Arbejdsløs i mere end ½ år	21	12	7
Arbejdsløs i kortere end ½ år	8	6	4
Tidsbegrænset stilling (vikar, jobtilbud)	14	11	9
Fast ansat	30	46	44
Fast ansat i overordnet stilling (mindst 1 underordnet)	7	8	10
I alt	101	100	99
Antal interviewede	698	320	442

Anm.: Antal uoplyste mht. erhvervsmæssig stilling var 4 personer. Sandsynligheden for, at de fundne forskelle er tilfældige som følge af, at stikprøveusikkerheden er mindre end 0,0005.

Kun omkring $\frac{1}{3}$ af de tidligere anbragte har et fast arbejde (37 pct.), men dette er tilfældet for over halvdelen af deres jævnaldrende såvel i risikogruppen som kontrolgruppen (54 pct.).

Blandt de tidligere anbragte, der i dag har arbejde, er det omkring hver fjerde, der er beskæftiget i tidsbegrænsede job (jobtilbud, vikar, o.l.), hvilket er relativt flere, end det er tilfældet blandt de jævnaldrende.

De tidligere anbragte er i øvrigt også væsentligt hyppigere langtidsarbejdsløse. Omkring hver femte har været arbejdsløs i mere end $\frac{1}{2}$ år, hvilket er væsentligt oftere, end det er tilfældet for de øvrige unge fra samme årgang.

Omkring hver tredje af de tidligere anbragte er hverken i gang med en uddannelse eller et arbejde. I risikogruppen og kontrolgruppen er andelen henholdsvis 22 og 15 pct.

Selv om tildeling af førtidspension blandt de 25-årige normalt er yderst sjældent forekommende, så er der også på dette punkt forskelle imellem de tre undersøgelsesgrupper.

Andelen af førtidspensionerede eller langtidsyge blandt de tidligere anbragte er relativt større end hos de øvrige i denne aldersgruppe.

I forlængelse heraf kan man nævne, at det er forholdsvis sjældent, at 25-årige er ansat i overordnede stillinger. Alligevel er det dog omkring 16 pct. af de beskæftigede unge, der har et job med en eller flere underordnede.

For de tidligere anbragte gælder det imidlertid, at det er næsten lige så mange (14 pct.) af de beskæftigede, der har en overordnet stilling.

Der er med andre ord nogle af de tidligere anbragte, der på trods af "dårlige odds" alligevel klarer sig godt på arbejdsmarkedet.

3.3. Deltagelse i organiserede fritidsaktiviteter

De unge i 25-års alderen er ofte meget aktive i forskellige fritidsaktiviteter. Det kan dreje sig om fritids/aftenskoleundervisning, græsrodsbevægelser og i særlig grad deltagelse i idræts- og sportsaktiviteter.

Omkring halvdelen af de unge har nogle faste fritidsinteresser, som de deltager i på bestemte ugedage og tidspunkter. Mange af de unge er i øvrigt aktive i en forening (se tabel 3.4).

Tabel 3.4. Deltagelse i organiserede fritidsaktiviteter. Procentandele der svarer bekræftende.

	Tidligere anbragte	Risiko- gruppen	Kontrol- gruppen	P
Deltager du i et kursus?	14	13	17	-
Er du engageret i en græsrodsbevægelse?	4	3	4	-
Har du nogle faste fritids- interesser, som du går til/ dyrker på bestemte ugedage og tidspunkter?	39	48	52	0,0005
Er du aktiv i en forening?	18	26	30	0,0005
Er du aktiv i et trossamfund?	2	1	3	-
Er du aktiv med musik (fx spiller i et band, synger i kor)?	7	6	9	-
Ingen af delene	46	36	31	0,0005

Anm.: P angiver sandsynligheden for, at de "vandrette" procentandele er forskellige som følge af stikprøveusikkerheden. En vandret streg - angiver, at der ikke er signifikant forskel.

De tidligere anbragte unge er imidlertid ikke så ofte engageret i organiserede fritidsaktiviteter som deres jævnaldrende i risikogruppen og slet ikke så ofte, som det er tilfældet for deres jævnaldrende i øvrigt.

For de aktiviteter, som de unge anvender mindre hyppigt som fx deltagelse i aftenskole/fritidsundervisning, græsrodsbevægelser, deltagelse i et trossamfund eller aktiv med musikudøvelse, er der **ingen** forskel imellem de tre undersøgte grupper.

Forskellene viser sig i de aktiviteter, der finder sted på bestemte ugedage og tidspunkter samt i foreningsdeltagelsen. Her er de tidligere anbragte unge forholdsvis mere passive end deres jævnaldrende såvel i risikogruppen som i kontrolgruppen.

Næsten halvdelen af de tidligere anbragte deltager **ikke** i nogle af de nævnte fritidsaktiviteter. For risikogruppens vedkommende er det over $\frac{1}{3}$, mens det for kontrolgruppen er under $\frac{1}{3}$, der ikke deltager i nogen af aktiviteterne.

Det samlede indtryk er imidlertid, at der er relativt mange af de tidligere anbragte, der deltager i forskellige fritidsaktiviteter og dermed får et socialt netværk.

3.4. Familiemæssig isolation og samlivsforhold

At have et arbejde udgør i sig selv et netværk for mange. Når nogle af de 25-årige hverken har et arbejde eller er i gang med en uddannelse, kan dette i sig selv medvirke til, at de bliver isolerede.

Et andet vigtigt netværk vil for mange af de unge udgøres af en ægtefælle/samlever eller en fast kæreste/ven. Nogle få af de unge bor stadig hjemme eller bor på anden måde sammen med andre voksne.

Undersøgelsen viste, at omkring $\frac{1}{3}$ af de unge boede alene og ikke havde en fast kæreste/ven (se tabel 3.5).

Tabel 3.5. Samlivsforhold. Procent.

	Tidligere anbragte	Risiko- gruppen	Kontrol- gruppen
Gift/samlevende:			
5 år eller mere	12	10	11
2-4 år	18	24	19
Kortere end 2 år	12	11	12
Fast kæreste/ven:	18	13	18
Bor sammen med andre voksne:			
(Er ikke gift/samlevende og har ikke en fast kæreste/ven)	20	23	21
Øvrige:			
(Bor ikke sammen med andre voksne og har ikke en fast kæreste/ven)	20	18	18
I alt	100	99	99
Antal interviewede	700	321	443

Anm.: De fundne forskelle imellem de tre grupper er **ikke** signifikante.

Der var imidlertid ikke forskel på de tidligere anbragte unge og de øvrige på samme alder mht. disse forhold. De tidligere anbragte var lige så ofte gift/samlevende, de havde i lige så stor udstrækning en fast kæreste/ven, og de boede i øvrigt lige så ofte sammen med andre voksne, som det var tilfældet for deres jævnaldrende.

Der er heller ikke noget, der tyder på, at de tidligere anbragte unge har korterevarende samlivsforhold end de øvrige. Undersøgelsen viser, at blandt dem, der er gift/samlevende, er andelen, der fx har boet sammen i 5 år eller mere, lige så stor for de tidligere anbragte som for de øvrige unge.

Med til en belysning af familienetværket hører også de unges kontakt med deres forældre. Man ville forvente, at en relativt stor del af de tidligere anbragte manglede en forbindelse til deres egne forældre. Et sådant netværk gør de "gennemsnitlige" unge livligt brug af – også når de er flyttet hjemmefra.

En tidligere dansk undersøgelse (H. Hansen, 1988) viser, at der er en hyppig kontakt mellem udeboende børn og deres forældre. I gennemsnit for et repræsentativt udsnit af den voksne befolkning viste undersøgelsen, at omkring 82 pct. havde kontakt med forældrene dagligt eller mindst en gang ugentligt (Danmarks Statistik & Socialforskningsinstituttet, 1988).

Nærværende undersøgelse bekræfter det generelle billede af en tæt kontakt mellem udeboende børn og deres forældre. Over 80 pct. af kontrolgruppen har kontakt med en forælder mindst en gang om ugen. Det er især kontakt med moderen (se tabel 3.6).

Risikogruppen og i ganske særlig grad de tidligere anbragte adskiller sig fra dette generelle mønster. Blandt de tidligere anbragte er der forholdsvis mange, der sjældent eller aldrig har kontakt med deres forældre. Langt de fleste ($\frac{2}{3}$) af de tidligere anbragte har oplevet en skilsmisse eller har aldrig boet sammen med begge forældre (se bilagstabel 37). Det er specielt iøjnefaldende, at ca. $\frac{1}{4}$ af de tidligere anbragte helt har mistet kontakten med faderen.

Denne undersøgelse kan **ikke** belyse, hvorvidt børnene er bedre tjent med den nedsatte kontakthypighed til forældrene. Man kan blot konstatere, at det familienetværk, som deres jævnaldrende så hyppigt bruger, ikke i samme omfang står til rådighed for mange af de tidligere anbragte.

Tabel 3.6. "Hvor ofte snakker du med dine egne forældre, fx i telefonen?"¹.
Procent.

	Tidligere anbragte		Risiko- gruppen		Kontrol- gruppen	
	Mor	Far	Mor	Far	Mor	Far
En eller flere gange ugentligt	62	37	79	52	82	67
Sjældnere	25	36	13	27	10	21
Aldrig	9	23	4	19	1	6
Bor sammen med forældre	5	3	5	3	6	6
I alt	101	99	101	101	99	100
Antal interviewede	618	583	308	283	425	415

1) Af hensyn til mulige misforståelser lød fortsættelsen af spørgsmålet: "Her tænker jeg **ikke** på plejeforældre/stedforældre".

Anm.: Personer, hvor forældrene er døde, indgår ikke i procenterne. Sandsynligheden for, at de fundne forskelle er tilfældige som følge af stikprøveusikkerheden, er mindre end 0,0005.

En af de unge² efterlyser en god ven på hendes forældres alder, som man kan søge råd og erfaring hos:

"Hvordan bager jeg en chokoladekage? Hvordan udfylder jeg min selvangivelse? Hvilke forsikringer er det klogt, jeg har?
Osv.

2. Datteren havde afskrevet moderen, fordi moderen havde været vidende om, at både datteren og søsteren var blevet seksuelt udnyttet af moderens ven.

Man skulle have en form for formidling, hvor ca. 40-50-årige kan melde sig frivilligt som en god ven til en ung. Jeg ville være jublende lykkelig for at have en god veninde på min mors alder (ca. 50 år), som jeg kan ringe til døgnet rundt og snakke med om faktisk alt. Det skal være mennesker, som har fast arbejde og en glad og fornuftig tilværelse. Jeg ved ikke, hvordan jeg skal udtrykke det klarere."

De tidligere anbragte er i øvrigt som voksne oftere end deres jævnaldrende i den situation, at de har mistet den ene eller begge forældre ved dødsfald. Det er ikke usædvanligt, at man som 25-årig har mistet den ene forælder. Omkring hver tiende af de 25-årige er faktisk i denne situation (se tabel 3.7).

Tabel 3.7. Forældrene mistet ved dødsfald. Procent.

	Tidligere anbragte	Risiko- gruppen	Kontrol- gruppen
Begge forældre lever	75	84	91
1 af forældrene døde	21	15	9
Begge forældre døde	4	0	1
I alt	100	99	101
Antal interviewede	700	321	443

Anm.: Sandsynligheden for, at procentforskellene skulle være tilfældige, er mindre end 0,0005.

Men det er hver fjerde af de tidligere anbragte, som har mistet den ene eller begge forældre ved dødsfald. Herudover er der som nævnt en relativt stor del af de tidligere anbragte unge, der helt har mistet forbindelsen med faderen. Nogle af de unge vidste ikke, om faderen levede, eller hvorvidt de på en eller anden måde ville få besked, hvis han døde.

De tidligere anbragte unge er i dag som voksne oftere arbejdsløse og ikke i gang med en uddannelse. Det sker oftere for dem, at de mangler kontakt med begge deres forældre, og de tidligere anbragte gør i dag sjældnere brug af de organiserede fritidstilbud

end deres jævnaldrende (se tabel 3.8). De tidligere anbragte er med andre ord oftere end deres jævnaldrende uden en række sociale netværk.

Tabel 3.8. Procentandele der mangler forskellige former for socialt netværk.

	Tidligere anbragte	Risiko- gruppen	Kontrol- gruppen	P<
Arbejde/uddannelse:				
Har ikke arbejde og er ikke i gang med en uddannelse ¹ . . .	33	20	12	0,0005
Forældrekontakt:				
Har ikke kontakt med forældre/begge forældre døde . . .	8	1	1	0,0005
Fritid:				
Deltager ikke i organiserede fritidsaktiviteter	46	36	31	0,0005
Antal interviewede	700	321	443	

1) Person på barselsorlov, værnepligtige mv. er her medregnet som erhvervsaktive.

3.5. Ensomhed og selvværdsfølelse

Et socialt netværk kan også udgøres af en vennekreds eller blot nogle få nære venner, hvor man altid føler sig velkommen, og hvor vennerne gider tale og lytte til de ting, man er optaget af.

De unge fik på denne baggrund stillet to spørgsmål om deres eventuelle venner. De blev først spurgt, om de havde nogle venner, som de besøger uden først at være inviteret. Dette svarer stort set alle bekræftende på - uanset deres tidligere baggrund.

I det andet spørgsmål blev de unge spurgt, hvorvidt de havde nogle venner, som de somme tider talte med om deres personlige problemer (se tabel 3.9).

Blandt de tidligere anbragte og i risikogruppen er der relativt flere, der svarer benægtende på det andet spørgsmål, end det er tilfældet i kontrolgruppen, men forskellene synes ikke særligt

markante. På trods af at de tidligere anbragte unges samlivsforhold ligner deres jævnaldrendes, og at de i øvrigt næsten i samme udstrækning har en vennekreds, så er der markante forskelle imellem de tre gruppers oplevelse af følelsesmæssig ensomhed.

Tabel 3.9. Venner man kan besøge og tale med om personlige problemer. Procentandele der svarer bekræftende på spørgsmålene.

	Tidligere anbragte	Risiko- gruppen	Kontrol- gruppen	P <
Har du nogle venner, som du somme tider besøger uden først at være inviteret?	94	95	97	-
Har du nogle venner, som du somme tider taler med om dine personlige problemer?	85	87	91	0,01
Antal interviewede	700	321	443	

Anm.: P angiver sandsynligheden for, at de eventuelle forskelle kan skyldes en tilfældighed opstået på grund af stikprøvesikkerheden. Ingen signifikant forskel markeres med -.

Relativt flere af de tidligere anbragte har en følelse af ensomhed og manglende selvværdsfølelse, hvis man sammenligner dem med de øvrige jævnaldrende (se tabel 3.10).

Der er således forholdsvis flere af de tidligere anbragte, der føler et savn af en virkelig nær ven. De føler sig oftere afvist af andre, de mangler oftere selvtillid og har oftere en følelse af tomhed.

Mens det er halvdelen af de tidligere anbragte (og ca. 40 pct. af risikogruppen), der har en eller flere af disse ensomhedsoplevelser eller manglende selvværd, så gælder dette kun for omkring $\frac{1}{4}$ af kontrolgruppen.

Risikogruppen ligner i flere af de enkelte ensomhedsaspekter de tidligere anbragte. Men de tidligere anbragte adskiller sig tydeligt fra risikogruppen med hensyn til ofte at have en følelse af tomhed, ofte at føle sig afvist af andre, og de mangler oftere

selvtillid, end det er tilfældet for deres jævnaldrende i risikogruppen.

Tabel 3.10. Spørgsmål om ensomhedsfølelse og manglende selvværd. Procentandele der svarer bekræftende på udsagnene.

	Tidligere anbragte	Risiko- gruppen	Kontrol- gruppen	P
Ensomhed:				
Jeg savner en virkelig nær ven	16	14	8	0,0005
Der er ingen, jeg kan betro mine inderste tanker til	12	10	7	0,05
Manglende selvværd:				
Jeg har ofte en følelse af tomhed	27	18	6	0,0005
Jeg føler mig ofte afvist af andre	14	6	3	0,0005
Jeg mangler ofte selvtillid	27	21	12	0,0005
Ingen af delene	54	61	78	0,0005

Anm.: P angiver sandsynligheden for, at de fundne procentvise forskelle er opstået ved en tilfældighed som følge af stikprøvesikkerheden.

Undersøgelsen viser også, hvor vigtigt det er at skelne imellem at være isoleret og at føle ensomhed. Selvom der ofte for mange vil være overensstemmelse imellem de to situationer, så er det netop ikke tilfældet for de tidligere anbragte. De tidligere anbragte lever ikke mere alene end deres jævnaldrende, men de føler sig gennemgående mere ensomme, og de har signifikant oftere en manglende selvværdsfølelse sammenlignet med risikogruppen.

3.6. Psykiske problemer og selvmordsforsøg

Det var forventeligt, at de tidligere anbragte i højere grad end deres jævnaldrende ville have psykiske symptomer også som voksne. Undersøgelsen viser, at de tidligere anbragte også har signifikant flere psykiske problemer end risikogruppen. De lider i dag

som voksne oftere af søvnløshed, angstanfald, og de har oftere søgt behandling for deres psykiske problemer, end det var tilfældet for deres jævnaldrende i risikogruppen (se tabel 3.11).

Tabel 3.11. Forekomst af psykiske problemer. Procentandele der besvarer spørgsmålene bekræftende.

	Tidligere anbragte	Risiko- gruppen	Kontrol- gruppen	P
Har du ofte eller indimellem søvnforstyrrelser (fx søvnløshed, mareridt)?	30	23	16	0,0005
Har du ofte eller indimellem angstanfald?	11	8	5	0,001
Bruger du ofte eller indimellem nervepiller/sovepiller?	4	2	1	0,01
Har du nogensinde søgt hjælp for psykiske problemer (fx hos egen læge, psykiater, psykolog, terapigruppe el. på hospital)? . .	24	13	8	0,0005
Ingen af delene	55	67	76	0,0005
Antal interviewede	700	321	443	

Anm.: P angiver sandsynligheden for, at de fundne procentvise forskelle er opstået ved en tilfældighed som følge af stikprøveusikkerheden.

Halvdelen af de tidligere anbragte har et eller flere af de nævnte problemer, mens $\frac{2}{3}$ af risikogruppen afviser at have disse problemer. For kontrolgruppen gælder, at $\frac{1}{4}$ har et eller flere af de nævnte psykiske problemer.

Blandt de tidligere anbragte var der relativt mange flere, der havde overvejet selvmord. Omkring hver femte af de tidligere anbragte havde på et eller andet tidspunkt overvejet eller forsøgt selvmord. Dette var omkring 3 gange hyppigere, end det var tilfældet blandt deres jævnaldrende i kontrolgruppen, og dobbelt så hyppigt som det var forekommet i risikogruppen (se tabel 3.12).

Blandt de tidligere anbragte var det hver 12., der havde forsøgt selvmord, mens dette kun var forekommet for 2 pct. af deres jævnaldrende i såvel risikogruppen som kontrolgruppen.

Tabel 3.12. "Har du på noget tidspunkt overvejet selvmord?". Procent.

	Tidligere anbragte	Risiko- gruppen	Kontrol- gruppen
Ja, overvejet, men ikke forsøgt . . .	14	7	5
Ja, forsøgt	8	2	2
Nej	78	89	93
Ønsker ikke at svare/uoplyst/ ved ikke	1	1	0
I alt	101	99	100
Antal interviewede	700	321	443

Anm.: Sandsynligheden for, at de fundne forskelle skyldes stikprøveusikkerheden, er mindre end 0,0005.

Tabel 3.13. Forskellige former for psykiske problemer. Procentandele der svarer bekræftende på spørgsmålene.

	Tidligere anbragte	Risiko- gruppen	Kontrol- gruppen	P
Manglende selvværd:				
Føler ofte en tomhed og føler sig ofte afvist af andre og mangler ofte selvtillid				
	7	3	1	0,0005
Psykiske problemer:				
Har søgt hjælp for psykiske problemer (fx hos læge eller andre)				
	24	13	8	0,0005
Overvejet selvmord:				
Har på et tidspunkt overvejet selvmord				
	22	10	7	0,0005
Antal interviewede	700	321	443	

Anm.: P angiver sandsynligheden for, at de fundne forskelle er opstået tilfældigt som følge af stikprøveusikkerheden.

En forklaring på den højere selvmordsrisiko hos de tidligere anbragte kunne bl.a. være en reaktion på alvorlige belastninger i barndommen, som mange af disse unge har oplevet på den ene eller anden måde. Relativt mange af disse unge har på et tidligt

tidspunkt i deres liv oplevet omsorgssvigt eller direkte mishandling fra forældrenes side, men mange andre forhold kan tænkes at spille en forklarende rolle (se afsnit 4.9).

Forholdsvis flere af de tidligere anbragte er åbenbart i en betydeligt mere psykisk sårbar situation end deres jævnaldrende. De har relativt oftere en stærk følelse af manglende selvværd, de har forholdsvis oftere søgt hjælp for psykiske problemer, og de har relativt hyppigere overvejet selvmord (se tabel 3.13).

Undersøgelsen viser desuden, at der er en indbyrdes tæt forbindelse imellem såvel manglende selvværd, psykiske problemer som selvmordsovervejelser.

Denne psykiske sårbarhed er udpræget for de unge, der hverken har arbejde eller er i gang med en uddannelse (se tabel 3.14).

Tabel 3.14. Arbejde/uddannelse sammenholdt med psykiske problemer for tidligere anbragte. Procentandele der svarer bekræftende på spørgsmålene.

	Mangler arbejde og er ikke i gang med en uddannelse	Har enten arbejde eller er i gang med en uddannelse	P<
Manglende selvværd:			
Føler ofte en tomhed og føler sig ofte afvist af andre og mangler ofte selvtillid	12	4	0,0005
Psykiske problemer:			
Har søgt hjælp for psykiske problemer (fx hos læge eller andre)	33	20	0,0005
Overvejet selvmord:			
Har på et tidspunkt overvejet selvmord . . .	25	20	-
Antal interviewede . . .	246	454	

Anm.: P angiver sandsynligheden for, at de fundne forskelle er opstået ved en tilfældighed som følge af stikprøveusikkerheden.

Endvidere er den psykiske sårbarhed for de tidligere anbragte unge særligt udtalt i de tilfælde, hvor de unge ikke har kontakt med forældrene (se tabel 3.15).

Tabel 3.15. Kontakt med forældrene sammenholdt med de tidligere anbragtes psykiske problemer. Procentandele der svarer bekræftende på spørgsmålene.

	Ingen kontakt med forældrene	Begge forældre døde	Kontakt med mindst én af forældrene	P<
Manglende selvværd:				
Føler ofte en tomhed og føler sig ofte afvist af andre og mangler ofte selvtillid	23	7	6	0,005
Psykiske problemer:				
Har søgt hjælp for psykiske problemer (fx hos læge eller andre)	41	36	23	0,03
Overvejelse selvmord:				
Har på et tidspunkt overvejet selvmord . . .	46	27	20	0,005
Antal interviewede . . .	33	25	642	

Anm.: På trods af at der er forholdsvis få interviewede, der ikke har kontakt med nogen af forældrene, så er forskellene alligevel signifikante. P angiver sandsynligheden for, at forskellene skulle være opstået som følge af det lille antal observationer.

Langt de fleste (92 pct.) af de tidligere anbragte har forbindelse med mindst den ene af forældrene. I de tilfælde hvor de tidligere anbragte helt mangler kontakten med forældrene, skyldes det i ca. halvdelen af tilfældene, at begge forældre er døde.

Den afbrudte kontakt med forældrene synes i langt højere grad at hænge sammen med en stærkere følelse af manglende selvværd, psykiske problemer og selvmordsovervejelser, end det er tilfældet ved forældrenes død (se tabel 3.15).

De unge, der helt mangler kontakt med forældrene, føler forholdsvis oftere en tomhed, de føler sig relativt oftere afvist af

andre, og de siger selv, at de mangler selvtillid. De har i øvrigt oftere søgt hjælp for psykiske problemer, og de har oftere overvejet selvmord. De, der stadig har kontakt med mindst en af forældrene, klarer sig gennemgående psykisk bedre end de andre jævnaldrende, der også har været anbragt uden for hjemmet.

Undersøgelsen giver **ikke** her anledning til endegyldigt at konkludere, at en forbedret og stabiliseret forældrekontakt igennem anbringelsesforløbet ville give de unge en større psykisk robusthed. Den fundne sammenhæng imellem psykisk sårbarhed og manglende forældrekontakt kan fx skyldes, at det er forældrenes omsorgssvigt, der har resulteret i afbrudt kontakt med barnet. Den afbrudte kontakt med forældrene kan således blot være en indikator på nogle alvorlige belastninger i barndommen, som er de egentlige årsager til forekomsten af psykisk sårbarhed hos de unge.

Men der er dog trods disse indvendinger god grund til at foretage yderligere undersøgelser af betydningen af en øget forældrekontakt.

3.7. Selvmord og selvmordsforsøg blandt børn og unge

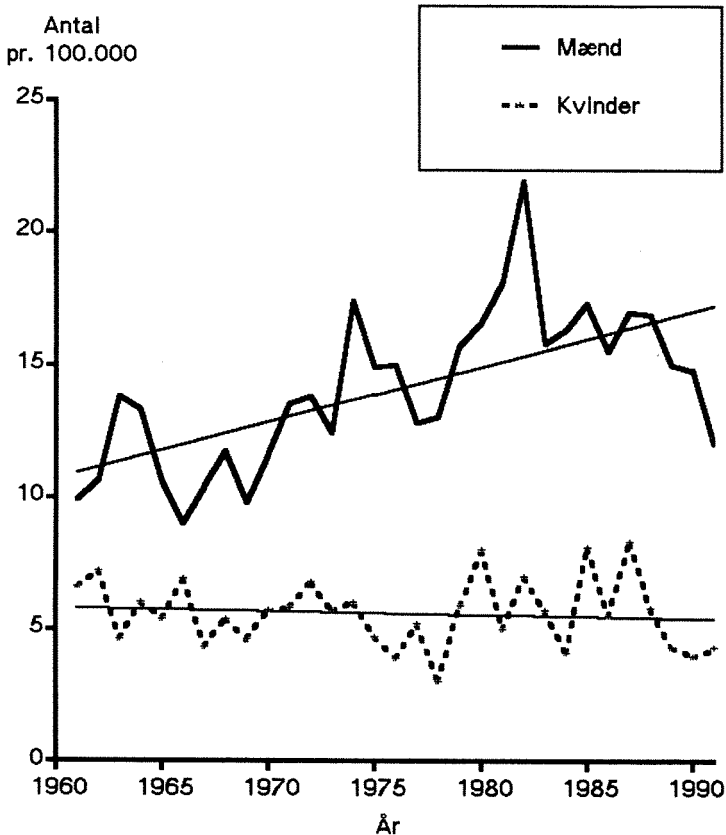
Selvmord blandt børn og unge er yderst sjældent forekommende i Danmark. Antalsmæssigt er det omkring 2-6 personer pr. 100.000 teenagere, men det er dog alligevel den tredjehyppigste dødsårsag for denne aldersgruppe.

Op gennem halvfjerdsene og firserne har man kunne konstatere en jævn stigning i selvmordsfrekvenserne for de helt unge (Sommer & Jensen, 1987; Vange, 1986; Krarup et al., 1988; Arcel, 1989). I de senere år synes der imidlertid at være en faldende tendens for denne aldersgruppe.

Den svage stigning i selvmordshyppigheder for de sidste 30 år har imidlertid kun vist sig for mændenes vedkommende (se figur 3.1). Niveauet for mændenes vedkommende i denne aldersgruppe

er steget fra omkring 11 selvmord pr. 100.000 til omkring 15 pr. 100.000, mens niveauet for kvinderne er faldet i samme periode fra omkring 6 til omkring 5 pr. 100.000 – gennemsnitligt betragtet.

Figur 3.1. Antal selvmord blandt de 15-24-årige pr. 100.000 i aldersgruppen. 1961-1991.

Anm.: De rette linier er fremkommet ved lineær regression, dvs. den rette linie, der bedst beskriver de observerede hyppigheder.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger: Befolkning og valg. Diverse årgange.

Der er imidlertid tale om meget små tal, og derfor er der relativt stor usikkerhed, som det fremgår af figuren, med store udsving fra år til år. Et gennemgående træk er, at selvmordsrisikoen er væsentligt højere for mændene end kvinderne.

På grundlag af sygehusstatistikken for hele landet i perioden 1979-87 findes opgørelser over antallet af hospitalsindlæggelser, hvor vigtigste udskrivningsdiagnose var selvmordsforsøg blandt børn under 15 år (se tabel 3.16).

Tabel 3.16. Antal hospitalsudskrivinger for de 0-14-årige, hvor vigtigste udskrivningsdiagnose var selvmordsforsøg. 1979-86.

	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	Gennemsnit
Drenge . .	10	13	21	11	13	10	11	14	13
Piger . . .	17	40	17	31	21	31	32	42	29
I alt	27	53	38	42	34	41	43	56	42

Kilde: Sundhedsstyrelsens sygehusstatistik. (Registreringssystemet blev ændret 1987-93, således at antallet af selvmordsforsøg ikke kan opgøres i denne periode).

Denne statistik viser, at piger omkring dobbelt så hyppigt som drenge udfører selvmordsforsøg, der resulterer i hospitalsindlæggelse. Men i forhold til antallet af børn i 10-14-års alderen er der tale om noget uhyre sjældent forekommende. I gennemsnit har der været omkring 11 selvmordsforsøg pr. år pr. 100.000 10-14-årige. Man kan ikke ud fra de ganske få observationer se, om der er tale om en stigende eller faldende tendens. Desuden bør man være opmærksom på, at antallet kan være usikkert, fordi det kan være vanskeligt i nogle tilfælde at skelne imellem ulykker og selvmordsforsøg.

Et mønster, der tegner sig, er, at antallet af selvmordsforsøg i aldersgruppen 10-14-årige er omkring 15 gange større end antallet af fuldførte selvmord. Men der er betydelig forskel på reaktionsmønstre hos drenge og piger på dette område. For drengene er der gennemsnitligt 6 selvmordsforsøg pr. selvmord, mens piger-

ne i gennemsnit udfører omkring 80 selvmordsforsøg pr. fuldbyr-det selvmord.

Dermed udviser børnene i endnu mere udpræget grad det samme kønsspecifikke mønster som de voksne. Måske ønsker såvel piger som drenge med selvmordsforsøget at gøre en ende på et massivt psykisk pres, som de er udsat for. Pigerne søger gennem selvmordsforsøget at signalere, at de lægger ansvaret fra sig: at dø i symbolsk forstand, mens drengene tilsyneladende ikke har denne mulighed indbygget i deres kønsrollemønster (Arcel, 1989).

Også i den nærværende undersøgelse finder man en overvægt af kvinder blandt de tidligere anbragte, der har forsøgt selvmord (se tabel 3.17). Sandsynligheden for, at en tidligere anbragt kvinde har forsøgt selvmord, er omkring 11 pct., mens denne sandsynlighed for tidligere anbragte mænd er omkring det halve (ca. 5 pct.). Dette betyder **ikke**, at kvinderne er mere udsatte med hensyn til selvmord, fordi man ud fra tidligere undersøgelser må forvente, at der er relativt flere af de tidligere anbragte mænd, der gennemfører selvmordet.

Tabel 3.17. Tidligere anbragte mænd og kvinders selvmordsovervejelser.

	Mænd	Kvinder	I alt
Har overvejet selvmord, men ikke forsøgt	14	14	14
Har forsøgt	5	11	8
Ingen af delene	81	75	78
	100	100	100
Antal interviewede	367	329	696

Anm.: 4 personer ønskede ikke at svare eller vidste ikke, hvad de skulle svare.

3.8. Selvdestruktiv adfærd

Tidligere undersøgelser tyder på, at der i Danmark sker en polarisering af rusmiddelforbruget. De voksnes brug af hash, alko-

hol, sove/nervemedicin synes at være afhængigt af sociale begivenheder som fx tab af samlivspartner ved død/skilsmiss og arbejdsløshed (Schmidt, 1991). Det er således især personer, der har lidt et tab i deres nære relationer, der udgør en risikogruppe med hensyn til et misbrug af forskellige rusmidler.

Det er derfor forventeligt, at de tidligere anbragte oftere vil være alkoholikere eller stofmisbrugere som voksne end deres jævnaldrende.

I denne undersøgelse kan det få betydning, hvis en relativt stor del af de egentlige misbrugere ikke deltager i undersøgelsen, enten fordi de har nægtet at medvirke, eller fordi interviewerne ikke har fået kontakt med dem³.

Men selv når der opnås interview, kan det i øvrigt være forbundet med vanskeligheder at opnå pålidelige informationer om et egentligt alkohol/stofmisbrug.

Der er derfor kun spurgt om, hvorvidt de unge har prøvet en nærmere angivet række af forskellige euforiserende stoffer (se tabel 3.18).

Man må formode, at de unge, der har prøvet de pågældende stoffer, også har befundet sig i en potentiel risikosituation for at blive egentlige misbrugere. Det er endvidere formodningen, at de unge, der føler sig tilskyndet til at prøve de nævnte stoffer i øvrigt befinder sig i en social risikosituation.

Undersøgelsen viser, at amfetamin er langt det mest kendte af de nævnte hårde stoffer. Men for alle stofferne uden undtagelse gælder det, at de tidligere anbragte hyppigere end deres jævnaldrende såvel i risikogruppen som i kontrolgruppen har eksperimenteret med stofferne. Sandsynligheden for, at de tidligere anbragte har prøvet et givent stof, er omkring 3 gange større end for, at en af deres jævnaldrende har prøvet det pågældende stof.

3. En relativt stor del (10 pct.) af de tidligere anbragte blev ikke interviewet, fordi interviewerne ikke kunne få forbindelse med dem trods gentagne besøg på folkeregisteradressen (jf. bilaget om undersøgelsens repræsentativitet og vægtning).

Tabel 3.18. "Har du prøvet et eller flere af følgende stoffer?".

	Tidligere anbragte	Risiko- gruppen	Kontrol- gruppen	P <
Amfetamin (speed/slankepill) .	21	9	7	0,0005
Kokain	6	2	2	0,0005
LSD	4	0	1	0,0005
Svampe med euforiserende virkning	8	2	2	0,0005
Heroin	3	1	0	0,001
Sniffer/fortynder	5	1	1	0,0005
Andre (fx crack, ecstasy, "look-alikes")	3	2	1	-
Et eller flere af de ovennævnte stoffer	26	11	9	0,0005
Antal interviewede	700	321	443	

Anm.: P angiver sandsynligheden for, at de fundne forskelle imellem de tre grupper er en tilfældighed som følge af stikprøveusikkerheden.

Men det er stadigvæk kun omkring hver fjerde af de tidligere anbragte, der har prøvet et eller flere af de nævnte stoffer. Alligevel må man konkludere, at der blandt de tidligere anbragte er en forholdsvis stor gruppe, som befinder sig i en potentiel risikosituation med hensyn til stofmisbrug.

Man skulle forvente, at der var en sammenhæng imellem, hvorvidt de unge har prøvet de nævnte hårde stoffer og deres sociale situation i dag. For de tidligere anbragtes vedkommende er der imidlertid ingen sammenhæng imellem, hvorvidt de pågældende i dag har et arbejde eller er i gang med en uddannelse, eller hvorvidt de deltager i organiserede fritidsaktiviteter (se tabel 3.19).

De tidligere anbragte unges eksperimenteren med stoffer synes heller ikke at hænge sammen med deres eventuelle ensomhedsfølelse eller mangel på selvtillid. En eventuel manglende kontakt med forældrene synes heller ikke at kunne give nogen forklaring på deres forsøg med hårde stoffer for de tidligere anbragtes vedkommende.

Tabel 3.19. Procentandel der har prøvet hårde stoffer. De tidligere anbragte.

		P<
Har arbejde eller er i gang med uddannelse	25	-
Ingen af delene	29	
Deltager i en eller flere organiserede		
fritidsaktiviteter	24	-
Deltager ikke i dette	29	
Har kontakt med en eller begge forældre		
Har kontakt	26	-
Ingen kontakt	30	
Har ofte en følelse af tomhed og føler sig ofte		
afvist af andre og mangler ofte selvillid	33	-
Dette er ikke tilfældet	27	
Har ikke søgt hjælp		
Har ikke søgt hjælp	24	0,02
Har søgt hjælp for psykiske problemer	33	
Har ikke overvejet selvmord/forsøgt selvmord		
Har ikke overvejet selvmord/forsøgt selvmord	22	0,0005
Har overvejet selvmord/forsøgt selvmord	41	

Anm.: P angiver sandsynligheden for, at de fundne procentvise forskelle skyldes en tilfældighed som følge af stikprøveusikkerheden. Ved angivelse af - er der således ingen signifikante forskelle.

Derimod er der i øvrigt en markant tendens til, at de tidligere anbragte unge, der har søgt hjælp for psykiske problemer fx hos en læge eller andre, også har eksperimenteret med hårde stoffer.

For alle tre grupper – altså også risikogruppen og kontrolgruppen – gælder det, at der er en meget signifikant tendens til, at de unge, der har/har haft selvmordstanker, også har prøvet hårde stoffer.

Der er således en tydelig sammenhæng imellem at have prøvet et eller flere af de nævnte hårde stoffer, og hvorvidt de unge har overvejet selvmord. Blandt de tidligere anbragte unge, der har overvejet selvmord, har omkring $\frac{2}{3}$ prøvet et eller flere stoffer, mens det kun er omkring $\frac{1}{3}$ af de øvrige, der har prøvet stofferne.

Undersøgelsesresultaterne stemmer her overens med andre undersøgelser. Unni Bille-Brahe (1982) finder i sin undersøgelse, at personer indlagt på psykiatrisk hospitalsafdeling for selvmordsforsøg i overvejende grad var blandt de "tunge" klienter i socialforvaltningen. En lang række udenlandske undersøgelser finder således et større antal selvmordsforsøg blandt stofmisbrugere end blandt andre (Lester, 1992).

3.9. Kriminalitet

Interviewene med de 25-årige viser, at kriminel adfærd var langt mere udbredt blandt de tidligere anbragte børn og unge end blandt deres jævnaldrende.

Undersøgelsen baserer sig på de unges egne oplysninger om forskellige former for kriminalitet. De unge viste ingen tegn på at forsøge at skjule deres eventuelle kriminalitet, men fortalte villigt interviewerne om fx butikstyverier, indbrud og domme for kriminalitet.

Man skal imidlertid ikke være blind for, at en undersøgelse som denne kan overvurdere kriminalitetsadfærden blandt de anbragte børn og unge, fordi de er vant til at tale med behandlere, pædagoger mv. om sådanne forhold, hvorimod deres jævnaldrende ikke nødvendigvis har den samme åbenhed i interviewsituationen. Undersøgelsen viste imidlertid, at der også blandt de "almindelige" unge var en stor beredvillighed til at fortælle om deres kriminelle handlinger.

De unge blev spurgt, om de nogensinde havde lavet butikstyveri, stjålet en cykel, stjålet en bil, eller om de nogensinde havde lavet indbrud. Altså nogle af de mere almindelige former for kriminalitet blandt unge. Herudover blev de unge spurgt, om de havde fået en dom for kriminalitet, fx bøde, fængsel, erstatning, hæfte, tiltalefracfald eller betinget dom.

Det viste sig, at over $\frac{2}{3}$ af de tidligere anbragte havde udført en eller flere af de pågældende forhold og eventuelt fået en dom for kriminalitet (se tabel 3.20).

Tabel 3.20. Kriminel adfærd. Procentandele der svarer bekræftende.

	Tidligere anbragte	Risiko- gruppen	Kontrol- gruppen ³	P <
Har du ...				
nogensinde lavet butikstyveri? . .	59	43	36 ²	0,0005
nogensinde stjålet en cykel? . . .	30	17	13	0,0005
nogensinde stjålet en bil?	12	2	1 ²	0,0005
nogensinde lavet indbrud?	22	7	4 ²	0,0005
fået dom for kriminalitet? ¹	26	11	8	0,0005
Et eller flere af				
ovenstående tyverier	66	48	40	0,0005
Antal interviewede	700	321	443	

- 1) Denne gruppe indbefatter også tiltalefrafald. Der skelnes således ikke imellem at have fået en dom for kriminalitet eller tiltalefrafald. Det afgørende har været, at skyldsspørgsmålet har været afgjort ved en domstol.
- 2) Specielt hvad angår spørgsmålet om butikstyveri, kan hukommelsessvigt spille en rolle, fordi det for mange vil dreje sig om en mindre graverende handling. I en undersøgelse (Greve, 1971) af værnepligtige fandt man, hvad angår butikstyveri og indbrud, god overensstemmelse med nærværende undersøgelse. Vagn Greve finder, at 31 pct. rapporterer om, at de selv har foretaget butikstyveri, mens 6 pct. har lavet indbrud. Undersøgelsen blev gennemført i 1964, og der findes ikke nyere landsdækkende undersøgelser af selvrapporteret kriminalitet. En undersøgelse af 8. klasser i Gladsaxe Kommune (Kyvsgaard, 1992) gennemført henholdsvis 1979 og 1989 viser nogenlunde samme frekvenser for såvel cykeltyveri som biltyveri, men butikstyveri rapporteres langt hyppigere (54-55 pct.) end i den nærværende undersøgelse.
- 3) Det bør bemærkes, at kontrolgruppen **ikke** indbefatter personer, der har været anbragt uden for hjemmet i henhold til registeroplysningerne. Kontrolgruppen omfatter heller ikke personer, hvor forældrene fik længerevarende bistandshjælp i 1981 (jf. bilag om undersøgelsens repræsentativitet og vægtning).

Blandt deres jævnaldrende var det i øvrigt også meget almindeligt at have udført en af de nævnte kriminelle handlinger. Således fortalte omkring halvdelen i risikogruppen om kriminelle

handlinger, mens det var omkring 40 pct. i kontrolgruppen, der havde udført nogle af de nævnte kriminelle handlinger.

Undersøgelsen viste, at for alle de nævnte aktiviteter hver for sig var der en markant signifikant tendens til, at de tidligere anbragte havde udført de pågældende kriminelle handlinger sammenlignet med såvel risikogruppen som deres jævnaldrende i øvrigt.

Den betydeligt højere kriminalitetsaktivitet, der havde været blandt de tidligere anbragte, har også øget sandsynligheden for at blive opdaget. Endvidere er sandsynligheden for at blive sigtet og dømt betydeligt højere for disse former for kriminalitet, når man har mange forhold.

Det er alligevel bemærkelsesværdigt, at omkring hver fjerde af de tidligere anbragte har fået en dom for kriminalitet eller tiltalefrafald. Blandt deres jævnaldrende i risikogruppen er det omkring hver tiende, mens det er lidt færre i kontrolgruppen, der er dømt eller har fået tiltalefrafald.

For de tidligere anbragtes vedkommende er der endvidere en tydelig tendens til, at den kriminelle aktivitet er hyppigere blandt dem, der i øvrigt har eller har haft en selvdestruktiv adfærd eller direkte selvmordsovervejelser (se tabel 3.21).

Tabel 3.21. Selvdestruktiv adfærd og kriminalitet. Procentandel der har fået en dom for kriminalitet. Kun tidligere anbragte.

	Ja	Nej	P<
Har prøvet et eller flere hårde stoffer?	47	19	0,0005
Har på et tidspunkt overvejet selvmord?	34	24	0,02

Undersøgelsen viser, at blandt de tidligere anbragte, der har prøvet et eller flere af de tidligere nævnte hårde stoffer, har omkring halvdelen fået en dom for kriminalitet, mens det kun er omkring $\frac{1}{5}$ af dem, der ikke har prøvet de hårde stoffer, der har fået en dom. Undersøgelsen indeholder ingen oplysninger om,

hvorvidt de pågældende domme har noget at gøre med overtrædelser af narkotikalovgivningen.

Omkring $\frac{1}{3}$ af de tidligere anbragte, der har overvejet selvmord, har også fået en dom for kriminalitet, mens det er $\frac{1}{4}$ af de tidligere anbragte, der ikke har haft selvmordsovervejelser, der har fået en dom.

Også denne undersøgelse viser, at mændene generelt set er betydeligt mere kriminelt aktive end kvinderne, uanset om de har været anbragt uden for hjemmet eller ej.

Men det mest bemærkelsesværdige er dog, at omkring 40 pct. af de tidligere anbragte drenge har fået en dom for kriminalitet (se tabel 3.22). Til sammenligning kan nævnes, at i risikogruppen er det omkring 17 pct. og i kontrolgruppen omkring 11 pct. af drengene, der har fået en dom for kriminalitet.

Også for de tidligere anbragte piger er der en større sandsynlighed for at have fået en kriminalitetsdom sammenlignet med risikogruppen og kontrolgruppen.

Tabel 3.22. Dom for kriminalitet. Procent.

	Tidligere anbragte		Risiko- gruppen		Kontrol- gruppen	
	M	K	M	K	M	K
Har fået dom for kriminalitet . . .	40	11	17	5	11	4
Har ikke fået dom for kriminalitet	60	89	83	95	89	96
I alt	100	100	100	100	100	100
Antal interviewede	368	332	157	164	226	217

Anm.: Sandsynligheden for, at de fundne forskelle er tilfældige som følge af stikprøveusikkerheden, er mindre end 0,001.

3.10. Tidligt moderskab

Tidligere danske, skandinaviske og andre udenlandske undersøgelser viser, at de kvinder, der får børn i en tidlig alder, ofte har

en dårligere skoleuddannelse og en højere skilsmisserisiko end deres jævnaldrende. En dansk undersøgelse (Friis Smith & Sørensen, 1985) viste, at den sociale opbakning gennemgående var ringe. En relativt stor andel af de unge mødre havde skilte eller afdøde forældre. Forældrene var relativt ofte arbejdsløse eller invalidepensionister, og de unge mødre havde oftere end deres jævnaldrende været udsat for alvorlige sociale begivenheder i deres nærmeste familie (fx sygdom, død, skilsmisse). De unge mødre var ofte selv arbejdsløse eller ufaglærte arbejdere. Internationale undersøgelser viser desuden, at unge mødre oftere har været døtre af unge mødre (Friis Smith & Sørensen, 1985).

Den generelle tendens i Danmark har i de forløbne 30 år været et fald i andelen af teenagere, der får børn.

Gennemsnitsalderen for førstegangsfødende i Danmark er steget fra 22,7 i 1966 til 26,8 i 1991. Samtidig er andelen af de 15-19-årige kvinder, der fik børn, faldet fra 50 til 9 pr. 1.000 kvinder i henholdsvis 1966 og 1991 (Danmarks Statistik, 1993).

Undersøgelsen her viser imidlertid, at de tidligere anbragte piger har en forøget sandsynlighed for tidligt moderskab. Dette svarer til en tidligere engelsk undersøgelse (Quinton & Rutter, 1985). Men ikke blot blandt de tidligere anbragte piger, også i risikogruppen er der en relativt større sandsynlighed for at få børn inden 20-års alderen sammenlignet med kvinderne i kontrolgruppen (se tabel 3.23). Det tidlige moderskab øger samtidig risikoen for ikke at få en erhvervsuddannelse.

Tabel 3.23. Procentandele der blev teenagemødre/fædre.

	Tidligere anbragte	Risiko- gruppen	Kontrol- gruppen	P <
Fædre	2	1	0	-
Mødre	9	4	1	0,001

Anm.: P angiver sandsynligheden for, at forskellene imellem de tre grupper er tilfældige som følge af stikprøveusikkerheden.

For de tidligere anbragte mænd ses ikke den samme risiko for tidligt forældreskab.

Det tidlige forældreskab er således primært et problem for de tidligere anbragte piger.

Undersøgelsen giver ikke mulighed for at afklare, hvilke forhold i pigernes baggrund, der kan forklare, hvorfor de vælger at få børn i en tidlig alder.

Det eneste forhold, der adskiller disse mødre fra de jævnaldrende tidligere anbragte, er, at de i dag giver udtryk for manglende selvværdsfølelse. De har oftere end de andre en følelse af tomhed. De har relativt ofte en følelse af at blive afvist af andre, og de mangler forholdsvis oftere selvtillid (se tabel 3.24). Denne manglende selvværdsfølelse kan sandsynligvis dække over nogle tidligere belastninger i barndommen eller ungdommen.

Tabel 3.24. Teenageforældreskab sammenholdt med manglende selvværd. Procentandele, der blev teenagemødre/fædre. Kun tidligere anbragte.

	Manglende selvværd	Ikke manglende selvværd	P <
Fædre	3	2	-
Mødre	20	8	0,025
Antal interviewede . . .	51	649	

Anm.: P angiver sandsynligheden for, at forskellene er tilfældige som følge af stikprøveusikkerheden.

Andre undersøgelser har vist en sammenhæng mellem tidligt moderskab og forældretab. Dette kan imidlertid ikke bekræftes af nærværende undersøgelse.

Om de unge har været anbragt i familiepleje eller institution synes heller ikke at have sammenhæng med et tidligt moderskab. Ligesom heller ikke andre belastningsforhold (fx incest, vold i familien eller forældrenes misbrugsproblemer) kan forklare, hvorfor de unge tidligere anbragte piger vælger at få børn i en relativt tidlig alder (se bilagstabel 5).

Undersøgelsen viser således, at de piger, der i dag i udpræget grad mangler selvværdsfølelse, har mere end 2 gange så stor sandsynlighed for at have fået et barn som teenager. De tidligere anbragte piger har næsten 4 gange større sandsynlighed for at få børn, inden de er fyldt 20 år end de tidligere anbragte drenge (se bilagstabel 5).

På baggrund af disse undersøgelsesresultater kunne man fristes til at foreslå yderligere undersøgelse af en hypotese om, at det tidlige forældreskab måske er et forsøg på at modvirke en manglende selvværdsfølelse eller oplevelse af tomhed, hvor forældreskabet ikke har dæmmet op for den manglende selvværdsfølelse.

3.11. Tidligere og nuværende samlivsforhold

Udenlandske undersøgelser peger på betydningen af et godt ægteskab for de tidligere anbragte unges nuværende situation. Rutter et al. (1983) havde undersøgt, hvordan det gik en gruppe piger, der igennem deres barndom havde været anbragt på institution. Undersøgelsen viste, at i de tilfælde, hvor de klarede sig godt, kunne det i nogen grad forklares ved støtte fra deres samlever/ægtefælle, som i disse tilfælde selv var relativt fri for psykosociale problemer.

I denne undersøgelse blev der bl.a. på denne baggrund stillet nogle spørgsmål, der skulle belyse deres nuværende og eventuelle tidligere samlivsforhold.

I den følgende analyse ses bort fra de besvarelser, hvor ægtefællen/samleveren var til stede under besøgsinterviewet (se anmærkning til tabel 3.25).

Imidlertid viste undersøgelsen også, at forholdsvis mange af de tidligere anbragte havde været udsat for vold eller trusler om vold i et **tidligere** parforhold. Således havde omkring $\frac{1}{4}$ af de tidligere anbragte været i denne situation, mens det forekom sjældnere i risikogruppen og endnu sjældnere i kontrolgruppen (se tabel 3.25).

Tabel 3.25. Tidligere og nuværende samlivsforhold. Procentandele der svarer bekræftende på spørgsmålene.

	Tidligere anbragte	Risiko- gruppen	Kontrol- gruppen	P<
Oplever du, at du får støtte fra din ægtefælle/samlever, når du har problemer? ¹	93	96	97	-
Har du nogensinde alvorligt overvejet skilsmisse i dit nuværende parforhold? ¹	18	13	13	-
Har du været udsat for vold eller trusler om vold fra din nuværende samlever/ægtefælle? ¹	3	2	1	-
Har du været udsat for vold eller trusler om vold fra din tidligere samlever/ægtefælle? ²	27	18	12	0,001

1) Kun personer, der har en ægtefælle/samlever, som ikke var til stede under besøgsinterviewet, er medtaget.

2) Kun personer, der har haft en tidligere ægtefælle/samlever, er medtaget.

Anm.: I denne sammenhæng må man erindre sig interviewsituationen. Nogle af interviewene foregik telefonisk og kunne således foregå nogenlunde upåvirkede af, om der var andre personer til stede. Men en del af interviewene foregik på den udvalgte persons bopæl. I disse tilfælde skulle interviewerens notere, om ægtefællen/samleveren var til stede under interviewet. I 77 tilfælde var ægtefællen/samleveren således til stede under interviewet.

Det ser dog ud, som om der ikke har været nogen anderledes besvarelse af spørgsmålene i det tilfælde, hvor ægtefællen/samleveren var til stede, selvom der var tale om forholdsvis nærgående spørgsmål om manglende støtte og evt. vold fra ægtefællen/samleveren (se bilagstabel 6).

Undersøgelsen viste, at den personlige støtte, som de tidligere anbragte fik i deres **nuværende** parforhold, var på samme niveau som deres jævnaldrendes i såvel risikogruppen som i kontrolgruppen. Årsagen er antagelig, at de enkelte voldelige forhold har haft en relativt kort levetid.

Det var i særlig grad de tidligere anbragte kvinder, der havde været udsat for vold eller trusler om vold fra tidligere ægtefælle/samlever (se tabel 3.26).

Tabel 3.26. Procentandele der har været udsat for vold eller trusler om vold fra tidligere samlever/ægtefælle.

	Tidligere anbragte		Risiko-gruppen		Kontrol-gruppen	
	M	K	M	K	M	K
Vold	2	33*	2	19	3	11
Kun trusler om vold	4	10	2	9	3	7
Antal interviewede	152	188	58	91	64	74

* Kvinderne har signifikant oftere været udsat for vold, hvis de har været anbragt uden for hjemmet. Kun personer, der har haft en tidligere ægtefælle/samlever, er medtaget.

Således havde næsten halvdelen af de tidligere anbragte kvinder været i denne situation. For en tredjedel af de tidligere anbragte kvinder var det ikke bare blevet ved truslerne. De havde været udsat for vold. Dette er en betydelig overhyppighed i forhold til risikogruppen og kontrolgruppen, hvor henholdsvis hver femte og hver tiende kvinde havde været udsat for vold.

De tidligere anbragte kvinder befinder sig tydeligvis i en særlig udsat position.

Tabel 3.27. Procentandele der har været igennem en skilsmisse eller papirløst forhold, hvor de flyttede fra hinanden.

	Tidligere anbragte	Risiko-gruppen	Kontrol-gruppen	P <
Mænd	45	49	40	-
Kvinder	59	58	40	0,0005
Alle	52	54	40	0,001
Antal interviewede	603	265	332	

Anm.: Kun personer, der har haft eller stadig har en samlever/ægtefælle, er medtaget.

Relativt mange af kvinderne i såvel risikogruppen som blandt de tidligere anbragte har været igennem en skilsmisse eller oplevet, at de og deres papirløse samlever var flyttet fra hinanden (se tabel 3.27).

Hertil kommer, at relativt mange af de tidligere anbragte ikke i dag bor sammen med deres børn. Dette kan dels skyldes skilsmisser, dels at børnene er blevet anbragt uden for hjemmet (se tabel 3.28).

Tabel 3.28. Procentandele der **ikke** bor sammen med egne børn.

	Tidligere anbragte	Risiko- gruppen	Kontrol- gruppen	P <
Mænd	31	18	10	0,03
Kvinder	7	3	0	-
Alle	17	7	3	0,0005
Antal interviewede	279	111	103	

Anm.: Kun personer, der har fået børn, er medtaget i tabellen.

Det er særlig hyppigt blandt de tidligere anbragte mænd, som har fået børn, at de i dag ikke bor sammen med dem. Omkring $\frac{1}{3}$ af de tidligere anbragte mænd, der har fået et eller flere børn, bor i dag ikke sammen med dem. Dette er således hyppigere forekommet blandt de tidligere anbragte mænd, end det er tilfældet blandt såvel risikogruppens som kontrolgruppens mænd.

KAPITEL 4

Barndom og ungdom

En del af de problemer, som de tidligere anbragte unge slås med i dag som 25-årige, kan skyldes de belastninger, de har været udsat for igennem deres opvækst. Man kan have en mistanke om, at forskellige former for omsorgssvigt, afvisning eller fysisk mishandling kan have sådanne langvarige konsekvenser.

En tidligere undersøgelse af børn anbragt i familiepleje (Nygaard Christoffersen, 1988) viste, at omkring hver ottende havde været udsat for direkte fysisk mishandling inden anbringelsen.

Undersøger man de enkelte sager, viser det sig, at forældrene var gledet ned i en desperat afmagt, hvor de har prøvet at bede de sociale myndigheder om hjælp, **inden** mishandlingerne startede. Dette er i hvert fald resultaterne af en undersøgelse i Århus Kommune, hvor sager med børn, der var blevet registreret som mishandlede, var blevet gennemgået (Dalgaard & Kyng, 1985). Det fremgik bl.a. af sagerne, at socialrådgiverne, før mishandlingerne begyndte, havde vurderet, at børnene var truede.

Også andre undersøgelser viser en sammenhæng imellem forældrenes belastede situation og deres manglende omsorgsevne over for børnene. Således er der en lang række udenlandske undersøgelser, der tyder på, at forældrenes længerevarende arbejdsløshed kan indvirke på børnenes liv gennem forældrenes ændrede adfærd over for barnet.

Den psykisk nedbrydende effekt, arbejdsløsheden kan have på forældrene (se fx Catalano, 1991; Olafsson & Svensson, 1986) kan betyde, at den arbejdsløse udviser en mere straffende og tilfældig adfærd over for barnet (McLoyd, 1989).

4.1. Forældres erhvervmæssige stilling

Afgrænsningen af risikogruppen i nærværende undersøgelse er netop sket med baggrund i disse undersøgelsesresultater. Risikogruppen er her udvalgt repræsentativt blandt personer, der var født i 1967, og hvor familien havde modtaget mindst 9 måneders forsørgelsesydelse i henhold til bistandsloven i 1981 (se bilag om undersøgelsens repræsentativitet og vægtning). Risikogruppen var endvidere afgrænset ved **ikke** at have været anbragt uden for hjemmet i henhold til anbringelsesregisterets oplysninger.

Det var hensigten at vælge nogle familier, der i en relativt lang periode havde modtaget forsørgelsesydelse og dermed haft en længere arbejdsløshedsbelastning. Det var antagelsen, at disse familier på en række punkter ville ligne de anbragte børns egne biologiske familier.

Undersøgelsen viste da også en meget stor overensstemmelse imellem forældrenes erhvervmæssige stilling for de tidligere anbragte og risikogruppen, mens kontrolgruppen, som (bortset fra visse korrektioner) blot var udtrukket repræsentativt blandt alle født i 1967, adskilte sig markant fra de to andre grupper (jf. bilaget om undersøgelsens repræsentativitet og vægtning).

Både i gruppen af tidligere anbragte og i risikogruppen er der relativt mange ufaglærte arbejdere og arbejdsløse, mens der er underrepræsentation af selvstændige og overordnede funktionærer i forhold til kontrolgruppen (se tabel 4.1).

Således havde omkring halvdelen af de unge i kontrolgruppen haft fædre, der enten var selvstændige eller overordnede funktionærer, mens dette kun var tilfældet for omkring $\frac{1}{5}$'s vedkommende blandt de tidligere anbragte og risikogruppernes unge.

Karakteristisk nok er der også relativt mange blandt de tidligere anbragte og i risikogruppen, hvor faderens erhvervmæssige stilling er uoplyst, antagelig fordi faderen har været fraværende i større udstrækning, end det er tilfældet i kontrolgruppen (jf. tabel 3.6 og bilagstabel 37).

For at få en yderligere information om forældrenes erhvervs-mæssige tilknytning og arbejdsevne blev de unge spurgt om, hvorvidt forældrene igennem længere perioder havde været ude af stand til at passe et arbejde enten på grund af sygdom eller personlige problemer.

Tabel 4.1. Forældrenes erhvervmæssige stilling da børnene flyttede hjem-mefra. Procent.

	Tidligere anbragte		Risiko- gruppen		Kontrol- gruppen	
	Mor	Far	Mor	Far	Mor	Far
Selvstændig	3	12	2	13	5	25
Medhjælpende ægtefælle	1	0	2	0	7	0
Overordnet funktionær . .	3	9	4	5	11	23
Underordnet funktionær .	28	14	20	12	37	20
Faglært arbejder	5	18	5	17	6	15
Ufaglært arbejder	21	19	26	22	16	10
Arbejdsløs (pension/ bistandshjælp)						
	20	11	22	17	5	3
Hjemmegående	13	0	15	0	12	0
Under uddannelse/andet .	2	2	2	1	0	1
Uoplyst	4	16	2	12	1	4
I alt	100	101	100	99	100	101
Antal interviewede	700		321		443	

Anm.: Hvis den interviewede stadig boede hjemme, blev der angivet forældrenes nuværende stilling. Hvis forældrene var døde, blev den tidligere erhvervmæssige stilling noteret.

Interviewene med de unge viste, at mødrenes arbejdsfravær på grund af personlige problemer var mere almindelige i risikogruppen end i kontrolgruppen (se tabel 4.2). Men problemet var hyppigst blandt mødrene til de tidligere anbragte. For næsten hver femte blandt de tidligere anbragtes mødre har der været tale om personlige problemer af et sådant omfang, at det belastede erhvervsmulighederne.

Tabel 4.2. "Var din egen far eller din egen mor ude af stand til at passe et arbejde i længere perioder på grund af sygdom eller personlige problemer?".

	Tidligere anbragte		Risiko- gruppen		Kontrol- gruppen	
	Mor	Far	Mor	Far	Mor	Far
Ja, på grund af lang- varig sygdom	19	10	19	16	8	7
Ja, på grund af person- lige problemer	10	5	8	6	1	1
Ja, begge dele	8	3	2	1	0	0
Nej, ingen af delene	58	65	68	64	89	86
Ved ikke/uoplyst	5	18	2	13	1	5
I alt	100	101	99	100	99	99
Antal interviewede	700		321		443	

Noget tilsvarende var næsten helt ukendt blandt de unge i kontrolgruppen.

For omkring 37 pct. af de tidligere anbragte har mødrene været afskåret fra at kunne arbejde i længere perioder enten på grund af langvarig sygdom, på grund af personlige problemer eller begge dele.

I kontrolgruppen var den tilsvarende andel af mødrene 9 pct.

Men det skal bemærkes, at for over halvdelen af de tidligere anbragtes vedkommende havde forældrene været i stand til at passe et arbejde (jf. bilagstabel 38).

4.2. Forældrenes psykiske problemer og misbrugsproblemer

I de tilfælde hvor der var tale om, at faderen eller moderen ikke var i stand til at passe et arbejde i længere perioder på grund af sygdom eller personlige problemer, blev de spurgt om, hvilke slags sygdomme eller personlige problemer der var tale om.

Det var tydeligt, at såvel de tidligere anbragte som risikogruppen i større udstrækning end deres jævnaldrende havde haft et

barndomshjem med alkoholisme, psykiske problemer og somatiske sygdomme.

Undersøgelsen viste, at omfanget af de somatiske sygdomme var nogenlunde det samme blandt de tidligere anbragtes forældre og forældrene i risikogruppen. Omkring hver femte af mødrene i disse grupper havde en somatisk sygdom, der havde gjort dem ude af stand til at arbejde i længere perioder.

Tabel 4.3. Procentandele, der svarer bekræftende på spørgsmål om, hvilke sygdomme eller personlige problemer der gjorde forældrene ude af stand til at passe et arbejde i længere perioder.

	Tidligere anbragte		Risiko- gruppen		Kontrol- gruppen	
	Mor	Far	Mor	Far	Mor	Far
Fysiske sygdomme	20	13	19	18	8	7
Psykiske sygdomme	17	5	11	6	2	1
Alkoholisme	10	8	4	6	1	1
Stofmisbrug	1	0	1	0	0	0
Pillemisbrug	4	1	2	0	0	0
Andet	2	1	1	1	0	0
Misbrug (fx alkohol/stoffer eller/og piller)	12	8	5	6	1	1
Psykiske sygdomme og/eller misbrug	23	10	13	11	3	2
Antal interviewede	662	563	313	280	439	419

Anm.: I de tilfælde hvor de unge ikke havde kendskab til forældrene, er de udeladt af tabellen. Det drejede sig om 50 mødre og 202 fædre i alt. Det skal bemærkes, at det var muligt at angive flere personlige problemer som begrundelse for manglende erhvervsevne.

For denne generation af unge, som er født 1967, har forældrenes stofmisbrug ikke antalsmæssigt spillet den store rolle. Men problemerne har selvfølgelig være meget alvorlige for dem, det ramte. Derimod er det tydeligt, at en kombination af psykiske problemer og alkoholisme spiller en væsentlig rolle i relativt mange af de familier, hvor de tidligere anbragte kommer fra. Herved adskiller de sig markant fra risikogruppen.

For omkring hver fjerde af de tidligere anbragte havde moderen psykiske problemer eller/og misbrugsproblemer af et sådant omfang, at hun ikke kunne passe et arbejde (se tabel 4.3).

Noget tilsvarende var kun halvt så hyppigt forekommende i risikogruppen og yderst sjældent (3 pct.) blandt de øvrige jævnaldrende.

Kombinationen af psykiske problemer og misbrugsproblemer er væsentligt mindre hyppigt forekommende for fædrenes vedkommende. Såvel blandt de tidligere anbragte som i risikogruppen har omkring hver tiende af fædrene haft psykiske problemer og/eller misbrugsproblemer, der har gjort dem uarbejdsdygtige. Dette var kun yderst sjældent (2 pct.) forekommende i kontrolgruppen.

Mere end hver fjerde (27 pct.) af de tidligere anbragte kommer fra hjem, hvor den ene eller begge forældre har haft enten psykiske problemer og/eller misbrugsproblemer af et sådant omfang, at de ikke kunne arbejde i længere perioder (se tabel 4.4).

Tabel 4.4. Psykiske sygdomme eller misbrugsproblemer, der gjorde en eller begge forældre ude af stand til at passe et arbejde i længere perioder. Procentandele der har det pågældende problem.

	Tidligere anbragte	Risiko- gruppen	Kontrol- gruppen	P <
Misbrug (fx alkohol/stoffer eller/og pillemisbrug)	16	10	2	0,0005
Psykiske sygdomme eller/og misbrug	27	21	5	0,0005
Antal interviewede	675	319	440	

Anm.: I de tilfælde, hvor de unge ikke havde kendskab til nogen af forældrene, er de udeladt af tabellen. Det drejede sig om i alt 30 personer.

P angiver sandsynligheden for, at de fundne forskelle imellem de tre undersøgelsesgrupper er tilfældige udslag af stikprøveusikkerheden.

I risikogruppen var det hver femte (21 pct.), der var i denne situation, mens det kun var tilfældet omkring hver tyvende (5 pct.) blandt deres jævnaldrende.

Fra en række tidligere undersøgelser (jf. Rydelius, 1981) har man mistænkt forældrenes alkoholmisbrug for at have langvarige konsekvenser for børnenes senere levekår. Især drengene har ifølge disse undersøgelser en øget risiko for senere at lide af psykiske sygdomme, psykosomatiske symptomer, kriminalitet og risiko for at være under længerevarende offentlig forsørgelse.

Når omfanget af problemer i den samlede gruppe af tidligere anbragte trods alt ikke er større, skyldes dette, at de problemer, der førte til anbringelsen, er af meget forskellig karakter. Dette vil blive behandlet mere indgående i kapitel 5.

4.3. Fysisk mishandling og incest

Denne undersøgelse baserer sig på det, de 25-årige kan huske om deres barndom. Nogle former for vanrøgt kan være af en sådan karakter, at de unge som voksne har fortrængt det eller ikke ønsker at tale om det i et telefoninterview/besøgsinterview.

Introduktionsskrivelsen til undersøgelsen var udformet således, at de unge kunne vælge, om de ville interviewes personligt eller telefonisk. Det viste sig, at der var relativt mange af de tidligere anbragte, der valgte et personligt interview hjemme. Og de, der lod sig interviewe, var gennemgående ivrige for at fortælle om det, de havde været igennem (se i øvrigt bilag om undersøgelsens repræsentativitet).

En af de unge fortalte, at det absolut var det bedste, at hun var anbragt uden for hjemmet. Hendes mor var meget nerve-svækket og kæmpede for at få datteren hjem igen. Forældrene var skilt, og moderen boede sammen med en ny mand. Den biologiske far ville gerne have haft forældremyndigheden over datteren, men måtte ikke for moderen. Datteren havde problemer med stedfaderen, der "ikke kunne lade hende være i fred". Hun er glad for, at hun blev anbragt uden for hjemmet, men bekymrer sig i dag om, hvordan det skal gå lillebroren.

Omfanget af forskellige former for vanrøgt af børnene er vanskeligt at gøre op i tal. I denne undersøgelse har vi ladet de unge selv afgøre, hvad de ønskede at fortælle.

De unge blev direkte spurgt, om de havde været udsat for at blive slået meget, og om de havde været udsat for incest. Herudover blev de spurgt, om de havde været ude for, at deres mor fik tæv, eller at faderen fik tæv (se tabel 4.5).

Tabel 4.5. Forældrenes fysiske mishandling af børnene og incest. Procentandel der svarer bekræftende.

	Tidligere anbragte	Risiko- gruppen	Kontrol- gruppen	P <
At blive slået meget af forældrene	22	7	3	0,0005
Incest (blodskam) i hjemmet . . .	5	1	1	0,002
Antal interviewede	700	321	443	

Anm.: P angiver sandsynligheden for, at forskellene imellem de tre undersøgelsesgruppers svar på disse spørgsmål er tilfældige resultater af stikprøveusikkerheden.

Undersøgelsen viste, at omkring 22 pct. af de tidligere anbragte havde oplevet at blive slået meget af forældrene/stedforældrene. Blandt deres jævnaldrende i risikogruppen og kontrolgruppen var det langt færre, der havde været udsat for dette. Her var det henholdsvis 7 og 3 pct., der var blevet slået meget.

Også overgreb som incest i hjemmet er markant hyppigere forekommet i de familier, hvorfra børnene er blevet fjernet. Men selv blandt de tidligere anbragte er det meget sjældent forekommet ifølge oplysningerne fra de interviewede unge.

Omkring hver tyvende af de tidligere anbragte bekræftede, direkte adspurgt, at de have været udsat for incest. Blandt deres jævnaldrende kammerater var det under 1 pct.

Kun ganske få af de unge fortæller, at de er blevet slået af plejeforældrene eller af institutionspersonalet¹.

14 ud af de 192 interviewede erindrede anbragte, der oplyser at have været i familiepleje, fortæller, at de blev slået meget af plejeforældrene. Det svarer til forekomsten af tæv fra forældrene i kontrolgruppen. Mens det er lidt færre (9 personer ud af de 184, der oplyser, at de har været på en institution), der oplevede at få tæv på institutionen.

2 ud af de interviewede 192 unge havde oplevet incest fra plejeforældrene. Hvilket altså er lige så sjældent forekommende som i kontrolgruppen.

En af pigerne fortæller i interviewet, at hun som barn blev misbrugt seksuelt af en storebror og af de forskellige fyre, hendes mor havde med hjem.

Mens det at blive slået meget er nogenlunde lige hyppigt for de anbragte drenge og piger, så er incest et overgreb, der langt oftest går ud over pigerne. Omkring hver tiende af de tidligere anbragte piger havde været udsat for incest, hvorimod knap en procent af de tidligere anbragte drenge havde været ude for dette overgreb.

En tidligere repræsentativ undersøgelse af børn anbragt i familiepleje (Nygaard Christoffersen, 1988) viste, at omkring 3 pct. af disse børn havde været udsat for incest. Oplysningerne i denne undersøgelse var baseret på de tilfælde, der var kommet til plejeforældrenes kendskab.

Disse børn led stadig flere år efter i familieplejen relativt oftere af søvnproblemer, mareridt, angstanfald og manglende tillid til voksne og til sig selv.

1. Spørgsmålet lød: "Har du selv været udsat for følgende i din barndom ... at blive slået meget?". Hvis spørgsmålet blev bekræftet, blev der uddybende spurgt, om det var hos forældre/stedforældre, hos plejeforældre eller på institution. Det er således ikke sikkert, at svaret: "at blive slået meget på institution" nødvendigvis betyder, at det var personalet. Det kan også have været større børn/unge.

Det er selvfølgelig ikke givet, at de her nævnte psykiske symptomer alene stammer fra de seksuelle overgreb. De kan også være en reaktion på andre krænkelser af barnets integritet ud over incestforholdet.

Man kunne blot konstatere, at især de børn, der havde oplevet fysisk mishandling eller incest, udviste en udpræget mangel på selvtillid. De pågældende børn havde også fået en større mistillid til voksne, men det var ikke nær så udtalt som deres manglende selvtillid.

Tabel 4.6. Procentandele af 0-17-årige plejebørn, der ifølge plejeforældrenes vurdering mangler tillid til voksne, særskkilt for plejebørn, der har været udsat for fysisk mishandling eller incest.

	Alle plejebørn	Plejebørn der har oplevet fysisk mishandling	Plejebørn med incest-erfaring
Mangel på selvtillid . . .	38	55 *	84 *
Mangel på tillid til voksne	16	33 *	33 **
Antal plejebørn	650	106	24

* Sandsynligheden for, at den større hyppighed er en tilfældighed som følge af stikprøveusikkerheden er mindre end 0,001.

** Sandsynligheden for, at den større hyppighed er en tilfældighed som følge af stikprøveusikkerheden er mindre end 0,01 (Fishers eksakt test).

Kilde: Nygaard Christoffersen: Om børns levekår. Socialforskningsinstituttets arbejdsnotat 1990:4.

Som det ses af tabel 4.6 fra den pågældende undersøgelse, manglede mere end hver tredje (38 pct.) af plejebørnene selvtillid ifølge plejeforældrenes vurdering.

Blandt de børn, der havde været udsat for fysisk mishandling, manglede godt halvdelen (55 pct.) tillid til sig selv. Det var imidlertid endnu mere udtalt blandt de børn, der ifølge plejeforældrenes oplysninger havde været udsat for incest. Fire ud af fem af disse børn (84 pct.) manglede selvtillid.

En nærliggende fortolkning af disse tidligere undersøgelsesresultater er, at sådanne magtmæssige overgreb først og fremmest

er en trussel imod barnets identitet og medfører en underminering af barnets tillid til sig selv.

Undersøgelsen af de tidligere anbragtes psykologiske problemer som voksne viser det samme mønster. De tidligere anbragte unge, der er blevet slået meget af forældrene, mangler markant oftere selvtillid i dag. De har relativt oftere en følelse af tomhed, og de føler sig oftere afvist af andre (se tabel 4.7).

Erkendelsen af deres psykiske problemer har gjort, at de forholdsvis oftere har søgt andre om hjælp til at løse op for deres psykiske problemer.

Tabel 4.7. Psykiske problemer for unge, der i barndommen har været udsat for at blive slået meget og incest. Procentandele af tidligere anbragte der svarede bekræftende på spørgsmål om manglende selvværd og psykiske problemer.

	P <	Slået meget?		Incest?	
		Ja	Nej	Ja	Nej
Manglende selvværd:					
Føler ofte en tomhed og føler sig ofte afvist af andre og mangler ofte selvtillid		16	4	16	6
	P <	0,0005		0,025	
Psykiske problemer:					
Opsøgt læge eller andre for at få hjælp til psykiske problemer		37	20	60	22
	P <	0,0005		0,0005	
Selv mordsovervejelse:					
Har overvejet eller forsøgt selvmord		38	17	51	20
	P <	0,0005		0,0005	
Antal interviewede		169	529	40	657

Anm.: Der var 2 uoplyste med hensyn til spørgsmålet om at blive slået meget i barndommen. Der var 3 uoplyste med hensyn til spørgsmålet om incest.

P angiver sandsynligheden for, at de fundne procentforskelle er opstået som en tilfældighed som følge af stikprøveusikkerheden. Selvom det eksempelvis er få, der har været udsat for incest, så er forskellene alligevel statistisk signifikante.

De tidligere anbragte unge, der er blevet slået meget af forældre/stedforældre, har oftere overvejet selvmord.

De unge, der som børn har været udsat for incest, dør i dag som voksne med tilsvarende psykiske problemer. De tidligere anbragte unge med sådanne belastninger har oftere søgt hjælp for psykiske problemer, og de har en markant højere selvmordsrisiko.

Fysisk afstraffelse og incest er alvorlige angreb på børnenes personlige integritet, som således har givet nogle langtidsbelastninger for de tidligere anbragte.

Antallet af børn i risikogruppen og i kontrolgruppen, der på denne måde er mishandlede, er ikke af en sådan størrelsesorden, at det er muligt at foretage en tilsvarende analyse for disse grupper.

4.4. Skolegang

Man måtte ud fra tidligere undersøgelser forvente, at de børn, der lever under sociale belastninger, også får indlæringsmæssige vanskeligheder i skolen. Samtidig har mange af de anbragte børn været ude for hyppige skoleskift, dels fordi de, mens de har boet hos forældrene, relativt ofte har været udsat for mange flytninger, dels fordi de sjældent anbringes i nærheden af forældrene (jf. tidligere undersøgelse af børn anbragt i familiepleje (Nygaard Christoffersen, 1988)).

Undersøgelsen bekræftede disse antagelser. Omkring $\frac{1}{4}$ af de tidligere anbragte havde gået på 5 eller flere skoler. I risikogruppen var der også relativt mange skoleskift, men det var dog kun 1 ud af 8, der havde gået på 5 eller flere skoler (se tabel 4.8).

I kontrolgruppen var det 2 ud af 100, der havde så mange skoleskift.

En af grundene til de mange skoleskift blandt de anbragte børn, kan bl.a. skyldes, at den belastede opvækst i mange tilfælde

resulterer i adfærdsvanskeligheder, som skolerne ikke er i stand til at håndtere.

Tabel 4.8. Antal skoler de unge har gået på i løbet af de første 9 år.

	Tidligere anbragte	Risiko- gruppen	Kontrol- gruppen
1-2 skoler	43	69	88
3-4 skoler	34	19	10
5 skoler og derover	23	12	2
I alt	100	100	100
Antal interviewede	698	321	443

Anm.: Der var 2 uoplyste med hensyn til antal skoler. Omkring 4 pct. af de tidligere anbragte havde gået på 10 eller flere skoler. Sandsynligheden for, at de fundne forskelle imellem undersøgelsesgrupperne er resultat af en tilfældighed, er mindre end 0,0005.

En relativt stor del (34 pct.) af de tidligere anbragte siger selv, at de havde meget svært ved at koncentrere sig i skolen (se tabel 4.9).

Tabel 4.9. "Havde du meget svært ved at koncentrere dig i skolen?".

	Tidligere anbragte	Risiko- gruppen	Kontrol- gruppen
Ja, meget	34	17	7
Ja, af og til/ nej, sjældent/aldrig	66	83	93
I alt	100	100	100
Antal interviewede	697	320	443

Anm.: 4 personer ønskede ikke at svare/vidste ikke eller huskede ikke, hvorvidt det var vanskeligt at koncentrere sig i skolen. Sandsynligheden for, at forskellene er tilfældige udslag af stikprøveusikkerheden, er mindre end 0,0005.

Næsten halvdelen af de tidligere anbragte havde på et tidspunkt fået særundervisning i skolen. Det kunne fx være i læsekli-

nik, ekstraregning, observationsklasse eller anden særundervisning, herunder i hjælpeskole (se tabel 4.10).

Tabel 4.10. Forekomst af særundervisning (fx læseklínik, ekstraregning, observationsklasse).

	Tidligere anbragte	Risiko- gruppen	Kontrol- gruppen
Særundervisning	47	36	24
Ikke særundervisning . . .	53	64	76
I alt	100	100	100
Antal interviewede	699	321	441

Anm.: 3 personer kunne ikke eller ønskede ikke at svare på spørgsmålet. $P < 0,0005$.

Mobning i skolen er ikke usædvanligt, hvis man spørger eleverne. Omkring hver tiende (9 pct.) af de 25-årige i kontrolgruppen siger, at det skete ofte (se tabel 4.11).

Tabel 4.11. "Blev du mobbet i skolen?"

	Tidligere anbragte	Risiko- gruppen	Kontrol- gruppen
Ja, ofte	23	12	9
Ja, sjældent/nej, aldrig . .	77	88	91
I alt	100	100	100
Antal interviewede	697	321	441

Anm.: 5 personer kunne eller ville ikke svare på spørgsmålet. $P < 0,0005$.

Blandt de tidligere anbragte var det hver fjerde (23 pct.), der ofte blev mobbet. Dette var dobbelt så hyppigt forekommende som i risikogruppen.

Mange af de anbragte børn og unge har således haft en barsk skolegang med hyppige skoleskift, vanskeligheder med at koncentrere sig, og de er i vid udstrækning blevet mobbet af kammeraterne. Skolen har bl.a. søgt at støtte de unge ved at give forskellige former for særundervisning.

Det er bl.a. på denne baggrund, at man skal forstå, at så relativt få af de tidligere anbragte børn og unge har taget en studentereksamen, hf-eksamen eller lignende. Den manglende skoleuddannelse er en væsentlig del af forklaringen på, at relativt mange af de tidligere anbragte unge i dag mangler en erhvervsuddannelse. Men også et manglende "efterværn" kan være en medvirkende forklaring på dette.

4.5. Vold i hjemmet

Omfanget af tilfælde med hustrumishandling kan være vanskeligt at opgøre. I denne undersøgelse skal det belyses, hvor mange børn der er vidende om, at faderen eller moderen fik tæv. Ofte vil vold imellem forældrene også betyde, at børnene lever med risiko for fysisk mishandling.

Børnene kan reagere dels ved at fortie volden og føle skam over familien, dels ved forskellige psykiske forsvar over for den angst, de har oplevet. Nogle reagerer selv udadvendt aggressivt, andre udvikler andre forsvarsstrategier (Christensen, 1988).

Nogle af disse hændelser udgør i dag en belastning for de 25-årige.

I interviewundersøgelsen blev de direkte spurgt, om de i deres barndom havde været udsat for, at deres mor eller far fik tæv. Svar på sådanne spørgsmål er selvfølgelig altid behæftet med en usikkerhed. Især hvis de unge stadig føler skam over forholdene i hjemmet, kan der være tale om en underrapportering af forekomsten af vold i hjemmet.

I gennemsnitsfamilierne var det omkring 2-5 pct.² af børnene, der havde oplevet, at moderen fik tæv. Dette skøn baseres på interviewene med de 442 i kontrolgruppen.

2. Usikkerheden på skønnet skyldes den usikkerhed, der er forbundet med den pågældende stikprøvestørrelse.

I risikogruppen er det væsentligt flere. Omkring hver sjette af børnene har været udsat for, at moderen fik tæv. Men mest udsat har de tidligere anbragte været, idet hved en fjerdedel af disse har været vidende om hustruvold (se tabel 4.12).

Tabel 4.12. Vold i hjemmet. Procentandel der svarer bekræftende.

	Tidligere anbragte	Risiko- gruppen	Kontrol- gruppen	P<
At mor fik tæv	23	16	4	0,0005
At far fik tæv	5	2	1	0,0005
Vold i hjemmet (dvs. vold imellem forældre, eller at børnene blev slået meget)	36	20	6	0,0005
Antal interviewede	695	319	442	

Det forekommer normalt kun yderst sjældent, at det er faderen, der får tæv. Blandt de tidligere anbragte er det dog omkring 5 pct., der har været vidende om dette.

Ofte er vold imellem forældrene også forbundet med, at børnene bliver slået meget. I omkring halvdelen af de tilfælde, hvor der er vold i familien, går det således også ud over børnene.

I nogle teoretiske overvejelser om udvikling af selvtilid er det forældrenes behandling af barnet med respekt, accept og deltagelse, der har afgørende betydning (Coopersmith, 1967). Men det er selvfølgelig ikke alene forældrenes indflydelse, også barnets erfaringer i andre sociale netværk har betydning.

Får man succes blandt kammeraterne og i skolen, eller konfronteres man med nederlag og manglende anerkendelse i den sociale verden, børnene og de unge befinder sig i?

Når vi i denne undersøgelse således finder en tæt sammenhæng med de unges oplevelse af at blive slået meget af forældrene og selvværd, så passer dette godt overens med disse teoretiske overvejelser.

4.6. Isolation og kammerater med hjem

I nogle tilfælde var forholdene i hjemmet således, at barnet eller den unge undlod at tage kammerater med hjem, fordi de unge skammede sig over forholdene i hjemmet.

Det er tydeligvis især de tidligere anbragte, der oftest har været i denne situation (se tabel 4.13).

Tabel 4.13. Undlod sommetider at tage kammerater med hjem, fordi barnet/den unge skammede sig, eller fordi forældrene forbød det. Procentandel der svarer bekræftende.

	Tidligere anbragte	Risiko-gruppen	Kontrol-gruppen	P<
Skammede sig	24	10	5	0,0005
Måtte ikke	13	8	2	0,0005
Antal interviewede	698	321	442	

Anm.: Der var 3 personer, der ikke besvarede spørgsmålet.

Undersøgelsen viser, at omkring $\frac{1}{4}$ af de tidligere anbragte i dag kan huske, at de har været i en situation, hvor de undlod at tage kammerater med hjem, fordi de skammede sig. Eller de har for $\frac{1}{8}$'s vedkommende været i en situation, hvor forældrene forbød dem at tage kammerater med hjem. Noget sådant forekom kun ganske sjældent blandt deres jævnaldrende.

4.7. Ønske om at komme væk hjemmefra

Problemerne i hjemmet har for nogle af de unge fået et sådant omfang, at der i de unges bevidsthed udkrystalliserer sig et ønske om at komme væk hjemmefra. Man må formode, at børnene skal have en vis alder og modenhed for at kunne forestille sig dette, og at problemerne skal være af et vist omfang. Endvidere kan det spille en rolle, om de unge havde et vist kendskab til alternative muligheder for at bo andre steder.

De unge blev i undersøgelsen direkte spurgt, om de alvorligt har ønsket at komme væk hjemmefra, inden de blev 16 år.

Undersøgelsen viste, at mens knap halvdelen (43 pct.) af de tidligere anbragte havde haft dette ønske, så havde omkring 20 pct. af de unge i risikogruppen været i denne situation, mens kun omkring 11 pct. af deres jævnaldrende havde haft et alvorligt ønske om at komme væk hjemmefra (se tabel 4.14).

Tabel 4.14. Har alvorligt ønsket at komme væk hjemmefra inden det 16. år. Procentandele der svarer bekræftende.

	Tidligere anbragte	Risiko- gruppen	Kontrol- gruppen
	43	20	11
I alt interviewede	700	321	443

Anm.: Omkring 1 pct. ønskede ikke at svare eller kunne ikke huske det. Sandsynligheden for, at forskellene er opstået som følge af stikprøveusikkerheden, er mindre end 0,0005.

De unge angiver en række forskellige grunde til, at de ønskede at komme væk hjemmefra (se tabel 4.15).

De relativt få unge i kontrolgruppen, der havde haft et alvorligt ønske om at komme væk hjemmefra, angav oftest den mere neutrale begrundelse om uoverensstemmelse med forældre/stedforældre.

Forældrenes misbrug og dårlige nerver blev lige hyppigt anvendt som begrundelse for, at såvel de tidligere anbragte som de unge i risikogruppen ville tidligt væk hjemmefra.

Det var dog tydeligt, at de mere alvorlige mishandlingsproblemer hyppigst blev angivet som begrundelse for de tidligere anbragtes ønske om at komme væk hjemmefra. I næsten 30 pct. af tilfældene var det tæv og/eller seksuelle overgreb, der var begrundelsen for de tidligere anbragte til, at de dengang ville væk hjemmefra.

Tabel 4.15. De unges egne begrundelser for at ønske at komme væk hjemmefra, før de blev 16 år.

	Tidligere anbragte	Risiko- gruppen	Kontrol- gruppen
Uoverensstemmelser imellem den unge og forældre/sted- forældre m.v.	57	74	74
Fik tæv eller har været udsat for seksuelle overgreb	29	14	10
Forældres misbrug (alkohol m.v.) eller moderen nervenedbrudt	6	5	0
Andet	8	6	16
Uoplyst	0	2	0
I alt	100	101	100
Antal interviewede	305	65	50

Anm.: Der var en signifikant overhyppighed blandt de tidligere anbragte, der havde ønsket at komme væk hjemmefra, som havde været udsat for vold eller seksuelle overgreb. De unge, der ikke havde ønsket at komme væk hjemmefra, inden de blev 16 år, er ikke medtaget i tabellen. Hvis der både blev angivet uoverensstemmelse med forældre/stedforældre og misbrug eller mishandling, så er grunden angivet som henholdsvis misbrug/mishandling. Hvis grunden både er misbrug og mishandling, så er begrundelsen mishandling (dvs. tæv eller seksuelle overgreb) blevet anvendt i ovenstående opgørelse.

De unge blev spurgt, hvem de eventuelt henvendte sig til for at komme væk hjemmefra. I omkring $\frac{1}{3}$ af tilfældene har de unge henvendt sig direkte til en sagsbehandler/socialrådgiver for at komme væk hjemmefra, men også andre som fx skolelærere, læge/præst/psykiater, institutionspersonale, skolevejleder, skolesundhedsplejerske, studievejleder, personlig rådgiver, kurator, plejeforældre, "Døgnkontakten", fritidshjemsleder, ungdomsklub eller politiet har hjulpet de unge med at komme væk hjemmefra.

I mange tilfælde har de unge henvendt sig til andre familiedlemmer, større søskende, bedsteforældre, onkler, tanter, andre slægtninge eller til deres egne forældre. Det er ikke usædvanligt, at de unge får hjælp af en ven/kammerat eller disses forældre.

Omkring $\frac{1}{3}$ af de unge, der havde et alvorligt ønske om at komme væk hjemmefra, henvendte sig ikke til nogen for at få hjælp.

De yngste, der henvendte sig for at komme væk, var 6 år (se tabel 4.16). De tidligere anbragte, som havde et ønske om at komme væk, var i gennemsnit 13,8 år, da de henvendte sig til familie, socialrådgiver eller andre for at få hjælp hertil. For risikogruppen var alderen nogenlunde den samme, mens de ganske få i kontrolgruppen, der var i denne situation, var noget ældre: i gennemsnit 14,7 år.

Tabel 4.16. Alder for henvendelse for at komme væk hjemmefra. Procent.

	Tidligere anbragte	Risiko- gruppen	Kontrol- gruppen
6-11 år	11	16	(10)
12-14 år	48	44	(25)
15-19 år	41	41	(65)
I alt	100	101	100
Antal interviewede	219	32	20
Gennemsnitlig alder	13,8 år	13,9 år	14,7 år

Anm.: For 4 personer var tidspunktet uoplyst. Tallene i parentes angiver et usikkert procentgrundlag.

Det var især i familierne med misbrugsproblemer, at de unge henvendte sig for at komme væk hjemmefra i en tidlig alder.

For de unge, der henvendte sig, før de var fyldt 12 år, var der relativt ofte tale om en kombination af misbrugsproblemer og vold i familien.

Omkring 16 pct. af de børn og unge, der havde henvendt sig til forskellige instanser for at få hjælp til at komme væk hjemmefra, blev direkte afvist eller oplevede, at der ingenting skete. For omkring 6 pct.'s vedkommende tog man fra socialkontoret en samtale med forældrene. Det var med andre ord i $\frac{1}{4}$ af tilfældene, at barnets eller den unges ønske om at komme væk hjemmefra ikke blev imødekommet.

4.8. Komplicerede familieproblemer

De sociale problemer i familier, hvor de anbragte kommer fra, er i en del tilfælde mere komplicerede end dem, der optræder i risikogruppen og kontrolgruppen.

Der var således misbrugsproblemer, vold og incest i risikogruppen, men det forekom sjældnere, og de komplicerede forhold, hvor der både var tale om fx vold og misbrug, forekom relativt hyppigere i anbringelsesgruppens familier (se tabel 4.17).

Tabel 4.17. Vold, misbrugsproblemer og incest. Procent.

	Tidligere anbragte	Risiko- gruppen	Kontrol- gruppen	
Vold, misbrug og incest	1	0	0	*
Misbrug og incest	0	0	0	
Vold og misbrug	8	4	1	*
Misbrug alene	6	6	1	*
Vold og incest	2	0	0	*
Vold alene	24	16	5	*
Kun incest	1	1	0	
Ingen af delene	57	73	93	*
I alt	99	100	100	
Antal interviewede	700	321	443	

Anm.: Uoplyste er her medtaget som personer, der ikke har oplevet de pågældende familiemæssige forhold. Signifikante forskelle ($P < 0,05$) er markeret med en *.

Misbrugsproblemer, dvs. hvor en eller begge forældre igennem længere perioder var ude af stand til at passe et arbejde, var isoleret set lige hyppigt forekommende i de tidligere anbragte familier som i risikogruppen. Men misbrug kombineret med vold enten imellem forældrene eller over for barnet var hyppigere forekommet i de tidligere anbragtes familier. I det hele taget var vold enten isoleret eller i kombination med incest forholdsvis hyppigere i de tidligere anbragtes familier.

4.9. Belastende familieforhold og selvmordsovervejelser

Undersøgelsen viser, at der er nogle statistisk signifikante sammenhænge mellem en række belastninger i de unges familieforhold og deres overvejelser om at begå selvmord. Ud af den række belastningsforhold, de unge er blevet spurgt om, er der fem forhold, der statistisk set er med til at forklare, hvorfor de unge får selvmordsovervejelser eller forsøger selvmord (jf. bilagstabel 7).

Det drejer sig først og fremmest om de børn, der har været udsat for incest eller andre seksuelle overgreb fra forældre/stedforældre (se tabel 4.18). Omkring halvdelen (49 pct.) af de unge, der havde været udsat for incest, havde forsøgt eller overvejet selvmord. Blandt de øvrige var det 13 pct., der havde haft disse selvmordsovervejelser.

Tabel 4.18. Procentandele der har overvejet eller forsøgt selvmord sammenholdt med belastninger i barndommen.

	Belastninger i barndommen?		Signifikansniveau P<
	Ja	Nej	
Incest eller seksuelle overgreb	49	13	0,0005
Blevet slået meget af forældre/stedforældre	35	11	0,0005
Meget svært ved at koncentrere sig i skolen	28	12	0,0005
Ofte mobbet i skolen	29	12	0,0005
Alvorligt ønsket at komme væk hjemmefra inden 16. år og henvendt sig til andre herom	30	11	0,0005
Anbragt uden for hjemmet	22	8	0,0005
Antal interviewede			1.460

Anm.: Alle tre undersøgelsesgrupper indgår i tabellen. Se i øvrigt bilagstabel 7.

For det andet drejer det sig om de børn, der i løbet af barndommen er blevet slået meget af forældre/stedforældre. Omkring $\frac{1}{3}$ (35 pct.) af de unge, der var blevet slået meget af forældre/stedforældre, havde forsøgt eller overvejet selvmord, mens det var 11 pct. blandt de øvrige, hvor disse selvmordsovervejelser var forekommet.

Et tredje forhold, der kendetegner disse unges situation, er, at de ofte havde meget svært ved at koncentrere sig i skolen.

For det fjerde har de alvorligt ønsket at komme væk hjemmefra, inden de blev 16 år og har henvendt sig til andre om hjælp til dette.

For det femte er de unge med selvmordsovervejelser ofte blevet mobbet i skolen.

Disse fem forhold øger hver for sig uafhængigt af hinanden sandsynligheden for, at en ung vil gå i selvmordstanker. Men disse forhold er langt fra tilstrækkelige til at forklare selvmordsrisikoen.

Det må således pointeres, at en lang række forhold, der kunne tænkes at udgøre en selvmordsrisiko, ikke er inddraget i denne undersøgelse.

Andre erfaringer tyder på, at fx fattigdom, hjemløshed, psykiske lidelser, ensomhed, dødsfald i nærmeste familie, alvorlige somatiske sygdomme, alkoholisme ofte kan føre til selvmord (Lester, 1992).

Undersøgelsen her viser imidlertid, at den ene eller begge forældres dødsfald, vold imellem forældrene eller forældrenes misbrugsproblemer ikke i sig selv kan bidrage til at forklare, hvorfor de unge havde haft selvmordsovervejelser. Det er først, hvis sådanne forhold i hjemmet direkte udkrystalliserer sig i et ønske om at komme væk hjemmefra, at man statistisk kan iagttage en øget sandsynlighed for selvmordsovervejelser hos de unge.

Det at blive udsat for incest eller at blive slået meget har relativt stor betydning for de unges selvmordsovervejelser. Om forældrene/stedforældrene derudover havde misbrugsproblemer var i den forbindelse af mindre betydning for barnets sindstilstand.

Undersøgelsen viser endvidere, at hverken mange skoleskift, at man i perioder af barndommen har levet adskilt fra forældrene eller barnets køn i sig selv kan forklare selvmordsovervejelser hos de unge, når man tager hensyn til de ovennævnte fem belastningsforhold.

Unge, der har været udsat for incest, har omkring 3 gange højere sandsynlighed for at have overvejet selvmord end de, der ikke har været udsat for seksuelle overgreb. Mens de øvrige undersøgte forhold hver for sig fordobler sandsynligheden for at give de unge selvmordsovervejelser (se bilagstabel 7).

De, der har været anbragt uden for hjemmet, har alt andet lige, i relativt flere tilfælde haft selvmordsovervejelser. Dette kan skyldes, at de, der har været anbragt uden for hjemmet, har været udsat for nogle belastninger, som ikke er undersøgt.

Sammenfattende kan man konkludere, at de nævnte fem forhold kan udtrykke en ydmygende eller nedværdigende behandling af børnene såvel i hjemmet som blandt kammeraterne i skolen. Barnet og den unges personlige integritet og værdighed antastes grundlæggende ved de pågældende handlinger fra de allernærreste.

Det er på den anden side nødvendigt at pointere, at de nævnte forhold ikke i alle tilfælde behøver at være til stede i de situationer, hvor de unge har selvmordsovervejelser.

KAPITEL 5

Adskillelse fra forældrene

Antallet af børn og unge, der blev anbragt uden for hjemmet, omfattede i princippet kun de personer, der anbragtes i henhold til bistandslovens bestemmelser. Det kunne dreje sig om en anbringelse med forældrenes samtykke (§ 33, stk. 1, nr. 3) eller uden samtykke (§ 123 og § 127), hvoraf den sidste bestemmelse omfattede en akut (foreløbig) anbringelse, indtil det var afgjort, om anbringelsen opfyldte kravene til en tvangsmæssig anbringelse¹. De formelle tvangsforanstaltninger anvendes kun forholdsvis sjældent i Danmark (jf. figur 1.2)².

Børn og unge kan imidlertid blive adskilt fra deres forældre i mange andre situationer end ved inddragelse af de formelle regler. Det mest almindelige er, at den ene forælder fraflytter familien. Beregninger viser, at omkring $\frac{1}{3}$ af nutidens børn og unge i løbet af barndommen vil opleve, at forældrene flytter fra hinanden. Dette gjaldt imidlertid ikke årgangen, der blev født i 1967. Langt de fleste (omkring 80 pct.) har boet sammen med begge forældre igennem hele barndommen (se bilagstabel 37).

En anden meget almindelig mulighed for adskillelse af forældre og børn forekommer, når den unge flytter på døgninstitution, kostskole, ungdomsskole eller lignende, uden at der er tale om en anbringelse uden for hjemmet efter bistandsloven. I nogle

-
1. Bistandsloven er med virkning pr. 1. januar 1993 ændret på en række punkter, især vedrørende tvangsbestemmelserne.
 2. Herudover er der nogle meget sjældent anvendte bestemmelser om bortadoption uden samtykke, som kun anvendes i ganske enkeltstående tilfælde. Det drejer sig fx om de såkaldt "glemte" børn, hvor forældrene ikke har haft kontakt med børnene i flere år (jf. adoptionsloven § 9.2).

tilfælde kan de unge bo hos deres arbejdsgiver, fx hos en håndværksmester, i huset (au pair-pige) eller på en gård.

En tredje mulighed er, at børnene og de unge anbringes hos bedsteforældre eller andre slægtninge. Dette kan i nogle tilfælde ske, uden at bistandslovens bestemmelser træder i anvendelse.

Endelig kan de unge i en periode være indlagt på hospital, i fængsel, eller de kan leve for sig selv som hjemløse "på gaden".

5.1. Undersøgelse af adskillelse fra forældrene

Ud fra børnenes synspunkt er det en afgørende ændring af deres tilværelse at blive skilt fra forældrene. De formelle forhold, hvorvidt det sker på privat basis eller i henhold til bistandsloven, spiller antagelig i sig selv en mindre rolle for barnet og den unge.

Nærværende undersøgelse baserer sig på de unges hukommelse om, hvor de har boet, og hvor gamle de var, da de flyttede. Sådanne oplysninger vil næppe svare overens med de formelle hjemgivelsesopgørelser.

For det første er kun boligskift af en sådan varighed, at de unge har kunnet huske det eller senere er blevet oplyst om det. For det andet kan nogle af flytningerne være forbundet med så traumatiske følelser, at de unge senere har fortrængt de pågældende begivenheder.

Der vil således altid være en vis usikkerhed forbundet med sådanne retrospektive undersøgelser. På den anden side vil undersøgelsen basere sig på forhold, der med en vis vægt er indprentet i de unges bevidsthed. Således vil fx en kort hjemgivelse, der efterfølges af en anbringelse, måske ikke blive husket, mens et længerevarende ophold på en institution eller i en familiepleje antagelig vil komme frem under interviewet.

De unge blev under interviewet spurgt om, hvor de havde boet de første 25 år af deres liv. Ved hjælp af uddybende spørgsmål fra interviewerens blev det noteret, **fra** hvilken alder og **til** hvilken alder de boede sammen med deres **egne forældre**, hos **anden**

familie, på **institution** eller i **egen husstand**. Disse fire kategorier var herefter underopdelt i en række svarkategorier. I tvivlstilfælde hvor det pågældende svar ikke umiddelbart faldt ind under de angivne svarmuligheder, blev svaret noteret i skemaet og senere indkodet i materialet. Derved opstod en række nye svarmuligheder som fx i fængsel, inde som soldat, boede på gaden og ophold i udlandet.

Ved siden af de hidtidige opdelinger af de unge, giver undersøgelsen mulighed for at belyse hele 67-generationen – altså indbefattet dem, der blev anbragt uden for hjemmet. Oplysningerne baserer sig på den repræsentative stikprøve blandt alle, der var født i 1967, uanset om de ifølge de officielle registreringer har været anbragt uden for hjemmet eller ej.

Undersøgelsen viste, at det har været relativt almindeligt for 1967-generationen at tage på efterskole, kostskole, ungdomsskole eller lignende. Omkring hver niende havde på et eller andet tidspunkt været på et sådan ophold, inden de blev 18 (se tabel 5.1).

I denne generation har det heller ikke været helt usædvanligt i en periode at bo hos arbejdsgiveren. Den unge kunne fx bo hos en håndværksmester, på en gård eller være "ung pige i huset". Omkring 4 pct. af 1967'erne har i en periode prøvet dette, inden de blev 18 år.

Endelig skal det nævnes, at privat familiepleje hos en plejefamilie, bedsteforældre, andre slægtninge eller anden familie er forekommet for omkring 3 pct. af denne generation.

I 1967-generationen forekom det for omkring 2 pct., at de som børn eller unge i en kortere eller længere periode boede hos deres onkler og tanter.

Endelig kan nævnes, at mens nogle ganske få af de tidligere anbragte har været i fængsel (13 personer), boet på herberg for hjemløse, fx krisecenter (5 personer) eller har boet "på gaden" (4 personer), så er dette slet ikke forekommet i kontrolgruppen³.

3. Det skal i den forbindelse bemærkes, at relativt mange (10 pct.) af de tidligere anbragte ikke kunne træffes på folkeregisteradressen (se bilag om undersøgelsens repræsentativitet og vægtning).

Tabel 5.1. Forekomst af bosteder adskilt fra egne forældre inden det fyldte 18. år ifølge de unges egne opgivelser. Procentandele.

	Tidligere anbragte ¹	Risiko- gruppen	Kontrol- gruppen	67-gene- rationen ²
Anden familie	39	13	4	3
Plejefamilie	20	2	0	1
Bedsteforældre	11	5	1	1
Andre slægtninge	7	2	1	2
Stedfar/adoptivforældre/ svigerforældre/andre	2	2	0	0
På institution³	60	12	8	11
Børnehjem	21	3	1	2
Kostskole	10	1	1	1
Ungdomsskole/efterskole, socialpædagogisk kollektiv, ungdomspension	41	9	7	8
Andet³	11	8	5	5
Ungdomshybel (Ungbo)	4	1	0	0
Bor hos arbejdsgiver	4	6	4	4
Uddannelsesinstitution, ophold i udlandet/andet	2	1	1	1
"På gaden"/herberg	1	0	0	0
En eller flere af oven- stående muligheder	79	25	13	16
Antal interviewede	700	321	443	469

- 1) De tidligere anbragte er udtrukket på grundlag af registeroplysninger. Dette betyder, at fx kortvarige ophold, på efterskole, kostskole, hos egne slægtninge, aflastningsophold og flytning til egen husstand i visse tilfælde registreres som en anbringelse, uden at de unge har samme opfattelse. Hertil kommer, at enkelte er anbragt første gang, efter at de er fyldt 18 år.
- 2) 67-generationen er dannet ud fra en simpel tilfældig stikprøve blandt alle danske statsborgere født i 1967. Kontrolgruppen er identisk hermed, dog undtaget de personer, der tilhører gruppen af tidligere anbragte eller risiko-gruppen (jf. bilag om repræsentativitet og vægtning).
- 3) Opdelingerne baserer sig på de unges eget sprogbrug og ikke de officielle begreber (fx anvendes her ordet "børnehjem" og ikke "døgninstitution").

Det er bemærkelsesværdigt, at omkring $\frac{1}{6}$ af 1967-generationen har levet adskilt fra deres forældre inden det fyldte 18. år på et eller flere af de nævnte bosteder (se tabel 5.1).

Endvidere viser undersøgelsen, at blandt de unge, der ifølge Danmarks Statistiks børn- og ungeregister er opført som havende været anbragt uden for hjemmet, så er der omkring $\frac{1}{3}$, der enten ikke kan huske noget om, at de har boet adskilt fra forældrene i en periode af barndommen eller ikke oplyser dette. En blandt flere mulige forklaringer kan fx være, at opholdet har været kortvarigt (fx aflastningsophold) og af en sådan karakter, at de unge ikke har husket denne adskillelse. Endelig er der nogle, hvor den første anbringelse uden for hjemmet skete efter det fyldte 18. år.

Undersøgelsen viser, at omkring 39 pct. af de tidligere anbragte i løbet af barndommen har boet i en anden familie adskilt fra deres egne forældre. Omkring 60 pct. af de tidligere anbragte har bl.a. boet på en institution/efterskole, socialpædagogisk kollektiv eller lignende. Mens omkring 11 pct. af de tidligere anbragte på anden måde har været adskilt fra forældrene i løbet af barndommen.

Risikogruppen adskiller sig fra gennemsnittet af de øvrige jævnaldrende ved i langt højere grad at have boet adskilt fra forældrene. Omkring $\frac{1}{4}$ i risikogruppen havde således en periode af barndommen boet adskilt fra begge forældre, uden at der var tale om en formel anbringelse i henhold til registeroplysningerne.

5.2. Anbragt ifølge registeret — men ikke ifølge de unge selv

Ud af de i alt 700 interviewede unge, der ifølge registeroplysningerne på et tidspunkt i løbet af barndommen havde været anbragt uden for hjemmet i henhold til bilstandsloven, bekræftede kun godt halvdelen (385 personer) dette (se figur 5.1).

Det er meget almindeligt, at der opstår betydelige forskelle imellem registeroplysninger, der fx baserer sig på skemaindberet-

Figur 5.1. De 700 tidligere anbragte i henhold til bilstandslovens bestemmelser (registeroplysninger) fordelt efter erindrede anbragte og ikke-erindrede anbragte, der henholdsvis kan og ikke kan huske, at de har boet adskilt fra forældrene.

<p>Erindrer at have været anbragt uden for hjemmet</p> <p style="text-align: right;">55 pct.</p>	<p>Erindrede anbragte</p> <p>Ikke-erindrede anbragte</p>
<p>Erindrer at have boet adskilt fra forældrene, men ikke anbragt ifølge de unge</p> <p style="text-align: right;">24 pct.</p>	
<p>Oplyser at have boet hele barndommen sammen med den ene eller begge forældre</p> <p style="text-align: right;">21 pct.</p>	

ninger fra administrativt personale i kommunerne, og de oplysninger, der opnås gennem interview med de personer, som indberetningerne vedrører. Denne uoverensstemmelse skyldes simpelt hen, at de administrative/juridiske definitioner, der anvendes i registeret sjældent svarer overens med begreberne i dagligdags sprogbrug. Eksempelvis kan man støde på den opfattelse, at en anbringelse uden for hjemmet er ensbetydende med en tvangsanbringelse. Kun med en omhyggelig, detaljeret udspørgning om det pågældende fænomen kan sådanne misforståelser mindskes i omfang, men de er nok vanskelige helt at undgå.

Den manglende overensstemmelse imellem registerets oplysninger og interviewoplysningerne kan sammenfattes i følgende punkter:

- Den unge kan ikke huske, at han/hun har været anbragt.
- Den unge har ikke vidst, at han/hun har været anbragt og er ikke senere blevet oplyst om dette.
- Den unge har ikke ønsket at tale om dette til intervieweren.
- Den unge forstår noget andet med ordet "anbringelse" end det, der er defineret i registeret (fx var aflastningsophold anbringelser i henhold til bistandsloven).
- Der kan være tale om tvetydige registreringer eller ændringer af fx lovgrundlag/registeringspraksis i undersøgelsesperioden⁴.

Undersøgelsen viste, at omkring 21 pct. havde, så vidt de huskede, kun boet sammen med deres egne forældre (se figur 5.1 samt tabel 5.2). Omkring 24 pct. havde godt nok i en periode af barndommen (inden de fyldte 18 år) boet adskilt fra forældrene, men de opfattede ikke dette ophold som en anbringelse⁵.

4. Fra 1. januar 1985 sker samtlige døgnanbringelser uden for eget hjem i henhold til bistandslovens § 33.1.3 eller § 123, dvs. i henhold til bestemmelserne om anbringelse med eller uden forældrenes samtykke. Før 1985 skulle ophold på kostskole, efterskole, eget værelse m.v. alene kunne finde sted efter bestemmelserne om henstillinger og pålæg (dvs. § 33.1.1).

Alligevel blev en mindre del af disse ophold iværksat i henhold til anbringelsesparagraffen og dermed placeret som anbringelse i statistikken.

Begge grupper indgår i nærværende undersøgelse i gruppen af tidligere anbragte (se Danmarks Statistik: Statistiske Efterretninger. Social sikring og retsvæsen 1987:4). Se i øvrigt note 6 og 7.

5. Det skal bemærkes, at der blandt de 764 (henholdsvis 321 personer + 443 personer) interviewede i risikogruppen/kontrolgruppen, der ikke havde været anbragt i henhold til registeroplysningerne, var 22 personer, der oplyste, at de havde været anbragt uden for hjemmet. Undersøgelsen kan ikke belyse, hvordan denne diskrepans er opstået.

Tabel 5.2. Forekomst af bosteder adskilt fra egne forældre inden det fyldte 18. år ifølge de unges oplysninger. Procentandele for tidligere anbragte.

	Erindrede anbragte	Ikke-erindrede anbragte	P <
Anden familie	52	15	0,0005
Plejefamilie	37	1	0,0005
Bedsteforældre	12	9	-
Andre slægtninge	10	3	0,0005
Stedfar/adoptivforældre/ svigerforældre/andre	1	2	-
På institution	78	40	0,0005
Børnehjem/hospital	39	0	0,0005
Kostskole	14	6	0,001
Ungdomsskole/efterskole/ socialpædagogisk kollektiv/ ungdomspension	46	34	0,001
Andet	13	8	0,05
Ungdomshybel (Ungbo)	4	3	-
Bor hos arbejdsgiver	5	4	-
Uddannelsesinstitution/ ophold i udlandet/andet	3	1	-
På gaden/herberg	1	1	-
En eller flere af oven- stående muligheder	100	54	0,0005
Antal interviewede	385	315	

Blandt dem, der var "ikke-erindrede anbragte" (dvs. tidligere anbragte, som ikke vidste eller huskede noget om anbringelsen), var der i øvrigt relativt mange, der havde været på efterskole og lignende. Hvis moderen (forældrene) havde fået hjælp over bistandsloven til den unges ophold på efterskole, så er dette i visse tilfælde blevet konteret under anbringelsesparagrafferne, i andre tilfælde blev det konteret som "henstilling og pålæg" (jf. note 4). Omkring $\frac{1}{3}$ af de unge, der er registreret som anbragte, men ikke selv har opfattet dette som en anbringelse, har ifølge deres

egne oplysninger været på efterskole eller lignende inden deres 18. år.

Noget tilsvarende har gjort sig gældende for nogle af de børn og unge, der i en kortere eller længere periode har boet hos bedsteforældre eller andre slægtninge. De har ikke i alle tilfælde opfattet dette som en anbringelse, selvom det er defineret som sådan i henhold til bistandsloven. Og endelig er der, som tidligere nævnt, en del aflastningsophold, der er registreret som anbringelser, skønt de unge næppe har opfattet dette som en anbringelse⁶.

Vurderingen af, om vi i Danmark anbringer mange eller få børn/unge uden for hjemmet ud fra det registrerede antal anbringelser må således ses i lyset af resultaterne fra denne undersøgelse, der viser, at de for omkring halvdelen vedkommende omfatter unge, der ikke selv er klar over eller giver udtryk for, at de har været anbragt, når de interviewes som voksne.

Sammenligner man danske tal for anbringelser uden for hjemmet med det øvrige Norden, ser det umiddelbart ud, som om Danmark har de højeste relative anbringelsestal (Grinde, 1989; 1993). En del af forskellene skyldes forskelle i lovgrundlag og dermed i statistikregistreringerne. Der var i perioder fx ingen øvre aldersgrænse for anbringelse af "børn og unge" uden for hjemmet i Danmark. I perioder var aldersgrænsen 20 eller 21 år⁷.

6. De eneste opgørelser, der findes, dækker den halve del af familieplejeanbringelserne, der hører under de danske plejehjemsforeninger. Disse opgørelser viser, at omkring en tredjedel af anbringelserne var ferie/weekend og aflastningsophold (jf. D.D.P., 1986; FD, 1992). Vejledninger om bistandslovens bestemmelser om døgnophold for børn og unge indeholder regler for aflastningsophold på døgninstitutioner.

7. Med ændringen i bistandsloven er der pr. 1. januar 1993 en øvre aldersgrænse som hovedregel på 18 år med mulighed for opretholdelse til det 20. år (§ 36). I perioden 1. januar 1985 til 1. januar 1993 har der ikke været nogen øvre aldersgrænse. Fra 1970 til 1985 var aldersgrænsen 18 år med mulighed for forlængelse til 20 år. Før 1970 var aldersgrænsen 21 år.

Endvidere giver bistandsloven mulighed for at yde tilskud til fx kost-, ungdoms- og efterskole⁸ samt ungdomshybel og eget værelse, og disse indgår i den danske statistik for anbringelser (jf. Hjorth Andersen, 1989).

En del anbringelser hos bedsteforældre og andre slægtninge samt aflastningsophold indgår i den danske registerstatistik, uden at de unge selv er klar over, at der i juridisk forstand er tale om en anbringelse i henhold til bistandsloven. Hvis registreringen af sådanne anbringelser hos slægtninge ikke foregår på samme måde i de øvrige nordiske lande, så vanskeliggøres en direkte sammenligning af anbringelsesfrekvenserne yderligere.

Registeroplysningerne i denne undersøgelse indeholder imidlertid informationer om bl.a. typen af det først registrerede anbringelsessted (se tabel 5.3). Det viser sig således, at de tidligere anbragte, der som voksne ikke ville eller kunne huske, at de havde været anbragt, typisk har været på kost/efterskole eller på eget værelse.

Herudover er der en del (omkring hver femte) af de ikke-erindrede anbragte, der har været i familiepleje. Ud fra de unges egne oplysninger drejer det sig antagelig først og fremmest om anbringelser hos bedsteforældre og andre slægtninge.

Og endelig er der en ikke helt ringe andel af de ikke-erindrede anbragte (omkring hver fjerde), der som første anbringelse har været på døgninstitution, uden at de som voksne kan huske det eller ønsker at lade sig interviewe om dette.

8. Før 1. januar 1985 blev disse skoleophold registreret som anbringelser, dels hvis de indgik som et led i et allerede igangværende anbringelsesforløb, dels hvis kost/efterskole eller eget værelse blev bevilget som henstilling i henhold til bistandslovens § 33.1.1.

Fra 1. januar 1985 til 1. januar 1993 har anbringelsesparagraffen været eneste lovhjemmel til at iværksætte kost/efterskoleophold.

Efter 1. januar 1993 er der lovhjemmel til at bevilge kost/efterskoleophold som en rent økonomisk støtteforanstaltning til familien (§ 33.2.9) - uden at der behøver at være tale om en anbringelse uden for hjemmet.

Det skal i den forbindelse anføres, at en tidligere registerundersøgelse (Hjorth Andersen, 1989) viste, at 17 pct. af samtlige anbragte i 1977 blev anbragt kortvarigt (under 6 mdr.) og kun en enkelt gang. En af grundene til, at en del af de tidligere anbragte ikke under interviewet oplyser, at de har været anbragt uden for hjemmet, kan således være, at det i nogle af disse tilfælde har drejet sig om relativt kortvarige ophold.

Tabel 5.3. Første anbringelsessted i henhold til registeroplysninger. Procentandele for tidligere anbragte.

	Erindrede anbragte	Ikke-erindrede anbragte	Alle tidligere anbragte
Plejefamilie	35	19	27
Døgninstitution	42	26	35
Kost/efterskole	21	41	30
Eget værelse	2	14	7
I alt	100	100	99
Antal interviewede	385	315	700

5.3. Erindrede anbragte og ikke-erindrede anbragtes nuværende situation

Det viser sig, at de ikke-erindrede anbragte børn og unge generelt set klarer sig bedre end de unge, der selv oplyser, at de har været anbragt uden for hjemmet.

De erindrede anbragte er i langt højere grad end de øvrige droppet ud af skolen inden 9. klassetrin. Nogenlunde lige mange af dem har fået en studentereksamen/hf eller lignende (se bilagstabel 16).

Det er endvidere nogenlunde lige så hyppigt blandt de erindrede anbragte som blandt de øvrige tidligere anbragte, at de ikke får fuldført en erhvervsuddannelse. Erhvervsuddannelser af 4 års eller længere varighed er lige sjældent i de to grupper af tidligere anbragte (se bilagstabel 17).

De erindrede anbragte er imidlertid i dag i endnu højere grad end de øvrige i en situation, der er præget af arbejdsløshed og løse ansættelser. Således har omkring $\frac{1}{4}$ af de erindrede anbragte været arbejdsløse i mere end $\frac{1}{2}$ år og kun $\frac{1}{4}$ af dem er i dag fastansatte (bilagstabel 18).

Selvom der næsten er en lige stor andel af de to anbringelsesgrupper, der har fået en studentereksamen/hf, og samme andele, der har fået en erhvervsuddannelse, så har en større andel af de ikke-erindrede anbragte et fast arbejde eller er i gang med en uddannelse. Mens $\frac{3}{4}$ af de ikke-erindrede anbragte således har fast ansættelse eller uddannelse på interviewtidspunktet, så er det kun omkring 60 pct. af de erindrede anbragte, der er i denne situation (se tabel 5.4).

Tabel 5.4. Uddannelsesmæssige forhold. Procentandele.

	Erindrede anbragte	Ikke- erindrede anbragte	Risiko- gruppen	Kontrol- gruppen	P <
Studentereksamen/ hf el.lign.	10	13	17	39	0,0005
Erhvervsuddannelse . . .	56	58	63	80	0,0005
Fast ansat eller i gang med en uddannelse . . .	58	73	77	86	0,0005
Antal interviewede	385	315	321	443	

Anm.: P angiver sandsynligheden for, at forskellene skyldes stikprøveusikkerheden.

Der er ingen nævneværdig forskel i sandsynligheden for tidligt moderskab for de erindrede anbragte og de ikke-erindrede anbragte (se tabel 5.5).

Endvidere er deltagelse i organiserede fritidsaktiviteter nogenlunde lige hyppigt forekommende blandt de erindrede anbragte og blandt de øvrige anbragte (se bilagstabel 19 samt tabel 5.6).

Tabel 5.5. Tidligt moderskab. Procentandele der har fået et barn i 15-19-års alderen.

	Erindrede anbragte	Ikke- erindrede anbragte	Risiko- gruppen	Kontrol- gruppen	P <
Fædre	3	2	1	0	-
Mødre	8	10	4	1	0,002

De erindredes samlivsforhold med hensyn til at være gift/samlevende, at have en fast kæreste/ven er lige hyppigt forekommende blandt såvel de erindrede anbragte, de øvrige anbragte som blandt de andre grupper. Varigheden af de nuværende parforhold er også de samme (se bilagstabel 20). Ligesom deres erfaringer med voldelige partnere (bilagstabel 34 og 35).

De sociale netværk for de erindrede anbragte adskiller sig kun i mindre grad fra de øvrige anbragte. De erindrede anbragte har således for omkring 6 pct.'s vedkommende mistet begge forældre ved dødsfald, mens dette kun forekommer for omkring 1 pct. af de øvrige (bilagstabel 21).

Tabel 5.6. Procentandele der mangler forskellige former for socialt netværk.

	Erindrede anbragte	Ikke- erindrede anbragte	Risiko- gruppen	Kontrol- gruppen	P <
Arbejde/uddannelse:					
Har ikke arbejde og er ikke i gang med en uddannelse ¹	42	27	23	14	0,0005
Forældrekontakt:					
Har ikke kontakt med forældrene/begge forældre døde	12	3	1	1	0,0005
Passiv i fritiden:					
Deltager ikke i organiserede fritidsaktiviteter ...	46	45	36	31	0,0005
Antal interviewede	385	315	321	443	

1) Der var 4 uoplyste med hensyn til arbejde og uddannelse.

De erindrede anbragte har i større udstrækning mistet forbindelsen til deres forældre end de øvrige anbragte. Omkring halvdelen (56 pct.) snakker med moderen en eller flere gange ugentligt, hvorimod dette er tilfældet for $\frac{2}{3}$ (68 pct.) af de øvrige anbragte. Omkring $\frac{1}{4}$ (28 pct.) af de erindrede anbragte snakker aldrig med faderen, hvor dette er tilfældet for 17 pct. af de øvrige anbragte (se bilagstabel 30).

De erindrede anbragte giver i øvrigt oftere end de øvrige udtryk for at mangle nogle venner, som de kan tale med om deres personlige problemer (se bilagstabel 22). De erindrede anbragte er hyppigere i en situation, hvor de savner en virkelig nær ven, og nogen de kan betro deres inderste tanker til. De har i en endnu mere udpræget grad end de øvrige anbragte en stærk ensomhedsfølelse og følelse af manglende selvværd (se bilagstabel 23).

Der er således markante forskelle, hvad angår en række psykiske/følelsesmæssige forhold.

De erindrede anbragte er den mest psykisk belastede gruppe af de tidligere anbragte (se tabel 5.7). De har således for $\frac{1}{3}$'s vedkommende (34 pct.) ofte eller indimellem søvnforstyrrelser, til sammenligning med de øvrige anbragte, hvor dette forekommer i $\frac{1}{4}$ af tilfældene. De erindrede anbragte har forholdsvis oftere angstanfald, de bruger relativt oftere medicin (dvs. nervepiller, sovopiller), og de har for $\frac{1}{3}$'s vedkommende søgt hjælp for deres psykiske problemer.

Kun omkring halvdelen af de erindrede anbragte har ingen af de her nævnte problemer, hvorimod $\frac{2}{3}$ af de øvrige anbragte kan sig sig fri for disse følelsesmæssige problemer.

Der er således flere blandt de erindrede anbragte, der har søgt hjælp for psykiske problemer, der har overvejet selvmord eller prøvet hårde stoffer (se bilagstabel 24 og 25). Således har omkring $\frac{1}{3}$ (32 pct.) af de erindrede anbragte prøvet et eller flere af de nævnte hårde stoffer, hvor dette har været tilfældet for $\frac{1}{5}$ (19 pct.) af de øvrige anbragte. Der er endvidere relativt flere blandt de erindrede anbragte end blandt de ikke-erindrede an-

bragte, der har fået en dom for kriminalitet (se tabel 5.7 samt bilagstabel 26).

Tabel 5.7. Forekomst af psykiske problemer. Procentandele der besvarer spørgsmålene bekræftende.

	Erindrede anbragte	Ikke- erindrede anbragte	Risiko- gruppen	Kontrol- gruppen	P <
Har du ofte eller indimellem søvnforstyrrelser (fx søvnløshed, mareridt)?	34	25	23	16	0,0005
Har du ofte eller indimellem angstanfald?	13	10	8	5	0,001
Bruger du ofte eller indimellem nervepiller/sovepiller?	5	2	2	1	0,002
Har du nogensinde søgt hjælp for psykiske problemer (fx hos egen læge, psykiater, psykolog, terapigruppe eller på hospital)?	33	14	13	8	0,0005
Ingen af delene	47	65	67	76	0,0005
Antal interviewede	385	315	321	443	

Manglende selvværdsfølelse er ligeledes mere udbredt blandt de erindrede anbragte end blandt ikke-erindrede anbragte. De erindrede anbragte har oftere en følelse af tomhed, de føler sig oftere afvist af andre og er oftere i en situation, hvor de mangler selvtillid, end det er tilfældet for de ikke-erindrede anbragte (se bilagstabel 23).

Forskellene imellem de erindrede anbragte, risikogruppen og kontrolgruppen er således endnu mere udtalt end de første analyser af hele gruppen af tidligere anbragte, hvor de unges egne oplysninger om anbringelse ikke indgik.

Der er således meget, der taler for at en væsentlig del af anbringelserne er helt "milde" foranstaltninger, som den unge ikke

har forbundet med det, man i daglig tale kalder at blive "fjernet fra hjemmet". Hvis den unge kan huske noget om disse milde anbringelser eller forbinder dette med begrebet "anbringelse", så kan årsagen i disse tilfælde være, at det antagelig har været opfattet som en støtteforanstaltning – et tilbud til den unge.

5.4. Erindrede anbragte og de øvrige anbragtes barndom og opvækst

Gennemgående klarer de erindrede anbragte sig meget dårligere end de øvrige anbragte. Man skulle på denne baggrund forvente, at de erindrede anbragte havde haft nogle hårdere opvækstbetingelser. Nærværende undersøgelse bekræfter dette billede.

Således havde forældrene i langt højere udstrækning været ude af stand til at passe et arbejde i længere perioder på grund af sygdom eller personlige problemer. Halvdelen af de erindrede anbragte havde en mor, der på denne måde havde været uarbejdsdygtig. Hvorimod de øvrige anbragte lignede risikogruppen med hensyn til forældrenes erhvervsevne (se bilagstabel 27). Her var det omkring $\frac{1}{3}$ af mødrene, der var i denne situation.

Det var forholdsvis hyppigt psykiske sygdomme, alkoholisme og pillemisbrug, der gjorde sig gældende i de erindrede anbragtes familier (se bilagstabel 28). Således kom omkring $\frac{1}{3}$ af de erindrede fra en familie, hvor den ene eller begge forældre i længere perioder var ude af stand til at passe et arbejde på grund af psykiske sygdomme/evt. kombineret med misbrugsproblemer (se tabel 5.8).

De tidligere anbragte unge, der under interviewet sagde, at de havde været anbragt uden for hjemmet, var i langt videre udstrækning end de øvrige anbragte blevet udsat for en række belastninger i hjemmet. De var således relativt hyppigere blevet slået meget. Omkring $\frac{1}{4}$ (27 pct.) havde været udsat for dette sammenlignet med de øvrige anbragte, hvor det var 15 pct.

Tabel 5.8. Belastninger i hjemmet. Procentandele med pågældende belastninger.

	Erindrede anbragte	Ikke- erindrede anbragte	Risiko- gruppen	Kontrol- gruppen	P <
Den ene eller begge forældre var ude af stand til at passe et arbejde pga. misbrugsproblemer	23	7	10	2	0,0005
Forældrenes psykiske sygdomme, evt. kom- bineret med misbrug . . .	35	15	21	5	0,0005
Blev slået meget af forældrene	27	15	7	3	0,0005
Ønske om at komme væk hjemmefra og henvendt sig til andre om dette	35	23	10	4	0,0005
Udsat for incest	5	4	2	1	0,0005
Antal interviewede	385	315	321	441	

Anm.: P angiver sandsynligheden for, at de fundne forskelle skyldes stikprøve-usikkerheden. Uoplyste er rubricerede som afvisning af de pågældende belastninger.

De erindrede anbragte havde forståeligt nok også forholdsvist hyppigere haft et ønske om at komme væk hjemmefra. Således havde omkring $\frac{1}{3}$ af de erindrede anbragte haft dette ønske og havde henvendt sig til andre om hjælp, hvorimod dette var forekommet for $\frac{1}{4}$ af de øvrige anbragte (se tabel 5.8).

For de erindrede anbragte var begrundelserne for at ville væk hjemmefra i langt videre udstrækning forskellige former for mishandling fra forældrenes side. Omkring $\frac{1}{3}$ (34 pct.) nævnte problemer som mange tæv eller at have været udsat for seksuelle overgreb, hvorimod dette nævnes for $\frac{1}{5}$ (22 pct.) af de øvrige anbragte, der havde et ønske om at komme væk hjemmefra (se bilagstabel 31).

De erindrede anbragte havde relativt hyppigere selv været udsat for vold sammenlignet med de øvrige anbragte. Men vold imellem forældrene var nogenlunde lige hyppigt forekommet blandt de erindrede anbragte som blandt de øvrige anbragte (bilagstabel 32).

Derimod var det markant hyppigere, at de erindrede anbragte kom i en situation, hvor de skammede sig over at tage kammerater med hjem, eller at forældrene forbød dem at tage kammerater med hjem, hvis man sammenligner med de øvrige anbragte (se bilagstabel 33).

De erindrede anbragtes skolebaggrund havde ligeledes været markant anderledes end de øvrige anbragte (jf. bilagstabel 29). Således havde fx omkring $\frac{1}{4}$ (28 pct.) gået på 5 eller flere skoler i løbet af de første 9 års skolegang. Dette var tilfældet for omkring 17 pct. af de øvrige anbragte. De havde haft sværere ved at koncentrere sig i skolen og havde hyppigere fået særundervisning (se tabel 5.9).

Tabel 5.9. Procentandele der svarer bekræftende på spørgsmål om skoleforhold.

	Erindrede anbragte	Ikke- erindrede anbragte	Risiko- gruppen	Kontrol- gruppen	P <
Gået på mere end 4 skoler i løbet af de første 9 år	28	17	12	2	0,0005
Havde meget svært ved at koncentrere sig i skolen	37	30	17	7	0,0005
Fik særundervisning (obs-klasse, ekstra regning el.lign.)	49	44	36	24	0,0005
Blev ofte mobbet i skolen	23	22	12	9	0,0005
Antal interviewede	385	315	321	441	

Anm.: Uoplyste er rubriceret som afvisning af pågældende forhold.

Sammenfattende må man således konkludere, at de unge, der under interviewet sagde, at de havde været anbragt uden for hjemmet, havde haft en markant mere belastet barndom og ungdom end de øvrige anbragte ifølge registeret.

Anbringelser ifølge bistandsloven omfatter således såvel meget alvorlige belastningsforhold som meget milde forhold, hvor de involverede ikke selv opfatter, at der har været tale om en anbringelse i bistandslovens forstand.

Tabel 5.10. Psykiske og følelsesmæssige forhold samt selvdestruktiv adfærd og kriminalitet.

	Erindrede anbragte	Ikke- erindrede anbragte	Risiko- gruppen	Kontrol- gruppen	P<
Manglende selvværd:					
Har ofte en følelse af tomhed og føler sig ofte afvist af andre og mangler ofte selvtillid . . .	8	5	3	1	0,0005
Psykiske problemer:					
Har søgt hjælp for psykiske problemer	33	14	13	8	0,0005
Selvdestruktiv adfærd:					
Har prøvet hårde stoffer	32	19	11	9	0,0005
Har overvejet/forsøgt selvmord	25	18	10	7	0,0005
Kriminalitet:					
Har fået dom for kriminalitet	32	19	11	8	0,0005
Antal interviewede	385	315	321	443	

Anm.: P angiver sandsynligheden for, at de fundne forskelle skyldes en tilfældighed som følge af stikprøveusikkerheden (jf. bilagstabellerne 23-26).

Nærværende undersøgelse indeholder nogle spørgsmål vedrørende anbringelsen (fx varighed, kontakt til forældre under anbringelse, anbringelsessteder, anbringelsesårsager mv.). Disse spørgsmål kunne ifølge sagens natur kun stilles til de tidligere

anbragte unge, der selv gav udtryk for, at de havde været anbragt.

Man må imidlertid gøre sig klart, at de opgørelser, der alene baserer sig på de erindrede anbringelser, således **ikke** kan være dækkende for hele gruppen af tidligere anbragte i henhold til bistandsloven. De analyser, der alene baserer sig på oplysninger fra de erindrede anbragte, må være farvet af, at denne gruppe er noget hårdere belastet end de øvrige (se fx tabel 5.10).

5.5. Alder ved adskillelsen fra forældrene

En tidligere undersøgelse af småbørn uden familie (Freud & Burlingham, 1944) peger på nogle af de forstyrrelser i børnenes udvikling, det kan give, når helt små børn anbringes på en institution.

Børnene kom fra ellers velfungerende familier, men på grund af nogle ekstraordinære betingelser under 2. verdenskrig måtte børnene anbringes på institution. Deres sproglige udvikling og følelsesliv blev påvirket af opholdet. De børn, der levede uden en varig og dyb følelsesmæssig tilknytning til voksne, havde ifølge denne analyse mulighed for at udvikle følelsesmæssige og sociale problemer senere.

Det var på denne baggrund vigtigt at undersøge, på hvilket tidspunkt adskillelsen fra forældrene er foregået.

Kun få af de tidligere anbragte fortæller, at de har oplevet en adskillelse fra forældrene i perioden 0-2 år. Omkring 8 pct. af de tidligere anbragte oplyste at have haft en så tidlig adskillelse⁹. En adskillelse fra forældrene i førskolealderen er i det hele taget sjælden – også blandt de tidligere anbragte (se tabel 5.11).

9. Da oplysningerne er baseret på de unges hukommelse, må man forvente, at der er tale om en vis underrapportering af tilfældene med tidlig adskillelse fra forældrene.

Tabel 5.11. Procentandele der har levet adskilt fra forældrene i en del af barndommen ifølge de unge selv.

	Tidligere anbragte	Risiko- gruppen	Kontrol- gruppen
0- 2-års alderen	8	2	1
3- 6-års alderen	8	2	1
7-14-års alderen	49	6	2
15-17-års alderen	65	36	22
0-14-års alderen	54	11	1
Antal interviewede	700	321	443

Anm.: Tabellen angiver **ikke** varigheden, blot om der har været tale om en adskillelse i de pågældende aldersgrupper. Hvis barnet ikke har boet hos nogen af forældrene, så har der været tale om en **adskillelse**, men ikke nødvendigvis om en anbringelse i henhold til bistandsloven eller en anbringelse ifølge de unges egne opfattelser.

Det viser sig, at en relativt stor del af anbringelserne uden for hjemmet finder sted i teenagealderen. Undersøgelsen viser således, at omkring 46 pct. af de tidligere anbragte ifølge deres egne oplysninger har boet sammen med den ene eller begge forældre de første 14 år af deres liv.

Private anbringelser, som ikke er indgået i registerstatistikken, spiller en ikke uvæsentlig rolle for såvel risikogruppen som kontrolgruppen af unge. Undersøgelsen viste, at selvom risikogruppen er renset for personer, der formelt er anbragt uden for hjemmet, så har omkring $\frac{1}{9}$ af disse alligevel levet adskilt fra begge forældre i kortere eller længere perioder inden det fyldte 15. år.

For kontrolgruppen, der er renset for personer, der ifølge registeret har været anbragt uden for hjemmet, drejer det sig om omkring 4 pct., der har levet en større eller mindre del af barndommen adskilt fra egne forældre.

5.6. Alder og varighed ved erindrede anbringelser inden det 18. år

Undersøgelsen giver mulighed for at belyse de erindrede anbringelser i familiepleje, børnehjem og ungdomsinstitutioner.

Det viser sig, at familieplejen for disse anbringelser dækker et større aldersmæssigt spænd end såvel børnehjem og ungdomsinstitutionerne (kostskole, efterskole, socialpædagogisk kollektiv osv.) regnet under ét.

Gennemsnitsalderen for den første anbringelse i familiepleje er omkring 10 år, mens anbringelsesalderen er omkring 9 år for børnehjemmene (se tabel 5.12). Ungdomsinstitutionerne, der især retter sig imod teenagerne, har en gennemsnitlig anbringelsesalder på 14 år. Der findes dog ikke så helt få, der anbringes i familiepleje første gang som teenagere. Der ses i denne sammenhæng bort fra dem, der anbringes første gang som 18-årige eller ældre.

Kun $\frac{1}{4}$ af de erindrede anbragte er blevet anbragt første gang inden skolealderen. De fleste (58 pct.) er blevet anbragt i skolealderen, mens $\frac{1}{5}$ af dem, der anbringes ifølge de unges eget udsagn, blev anbragt i 15-17-års alderen (se tabel 5.12).

I gennemsnit når børnene at blive anbragt 2-3 gange i løbet af deres opvækst, ofte med kombinationer af flere anbringelsesformer. Omkring $\frac{1}{4}$ oplever 4 eller flere gange at blive anbragt enten ved genanbringelser hos samme familie eller ved skift mellem familiepleje og institutioner. Kun $\frac{1}{3}$ nøjes med én anbringelse. Det er sjældnere, at de unge anbringes mange gange på børnehjem eller ungdomsinstitutioner. Derimod tegner familieplejen sig for mange anbringelser.

Ud af de børn og unge, der er blevet anbragt i familiepleje, har $\frac{1}{4}$ nået at opleve 4 eller flere anbringelser.

Til gengæld er den **samlede** anbringelsestid i en eller flere plejefamilier omkring 8 år, mens anbringelsestiden på børnehjem i gennemsnit er omkring 3 år.

Tabel 5.12. Anbringelsestyper for børn og unge anbragt inden det fyldte 18. år ifølge de unges oplysninger. Kun **erindrede anbragte**.

	Familie- pleje	Børnehjem	Ungdoms- institution	Alle anbragte
Alder ved anbringelsen:				
0- 6 år	27	31	0	23
7-14 år	49	60	57	58
15-17 år	24	8	43	19
I alt	100	99	100	100
Gennemsnitlig alder	9,9	8,7	13,9	10,4
Antal interviewede	192	159	235	383
Antal anbringelser:				
1	34	78	67	36
2-3	42	19	32	41
4 eller flere	25	3	1	23
I alt	101	100	100	100
Gennemsnitligt antal	2,7	1,3	1,4	2,7
Antal interviewede	192	159	235	385
Anbringelsesvarighed:				
1- 4 år	34	79	88	50
5- 9 år	32	15	11	30
10-18 år	35	6	1	20
I alt	101	100	100	100
Gennemsnitligt antal år . .	8,1	3,3	2,6	6,9
Gennemsnitlig varighed				
pr. anbringelse	3,0	2,5	1,8	2,6
Antal interviewede	192	141	226	375

Anm.: Antal interviewede kan variere på grund af uoplyste. Antallet af interviewede personer i de tre kolonner overstiger antallet af erindrede anbragte, fordi en del personer er opført under flere anbringelsestyper.

Ser man på den gennemsnitlige anbringelsestid for den enkelte anbringelse i en plejefamilie, så er gennemsnitsvarigheden omkring 3 år, mens den gennemsnitlige anbringelsestid på børnehjemmene var 2½ år. Anbringelsestiden på ungdomsinstitutionerne var væsentlig kortere: i gennemsnit 1,8 år. Den gennemsnitlige anbringelsestid for den enkelte anbringelse uanset hvilken type, der var tale om, var omkring 2½ år.

I gennemsnit er den **samlede** anbringelsestid for de erindrede anbragte omkring 7 år. Halvdelen har dog kun været anbragt under 5 år, mens $\frac{1}{5}$ har været anbragt over 10 år i løbet af barndommen.

5.7. Belastninger i hjemmet og hjemgivelse

Det var ifølge bilstandsloven det sociale udvalgs pligt at søge at skabe mulighed for barnets tilbagevenden til hjemmet, hvis det var muligt. Det sociale udvalg var pålagt at iværksætte hjælpeforanstaltninger med henblik på at støtte hjemmet, således at opholdet ikke varede længere end påkrævet.

Erfaringerne viser, at anbringelserne kan foregå som en permanent flytning, indtil den unge er gammel nok og flyttet til egen bolig (permanent anbragt). Anbringelsen kan forløbe som en midlertidig foranstaltning med efterfølgende hjemgivelse (hjemgivet), og endelig kan der efter en hjemgivelse ske en genanbringelse, eventuelt med flere skift (genanbragt).

Kun omkring $\frac{1}{3}$ blev permanent hjemgivet, mens der for halvdelenes vedkommende var tale om en permanent anbringelse (evt. flere anbringelser), men uden hjemgivelse (se tabel 5.13).

Tabel 5.13. Hjemgivelser og genanbringelser blandt **erindrede anbragte**. Procent.

Hjemgivet	Permanent anbragt	Genanbragt	I alt	Antal interviewede
35	51	15	101	385

Undersøgelsen viste, at i de hjem der var mest belastende for barnet, var barnet blevet hjemgivet efter en anbringelse for derefter at blive genanbragt.

De tilfælde, hvor der blev tale om en permanent anbringelse, udgjorde belastningsmæssigt en mellemgruppe, mens de situatio-

ner, hvor barnet blev blivende hjemgivet, var de mindst belastende hjem.

Man kan fx se, at i de tilfælde, hvor der blev tale om genanbringelser, var børnene i over halvdelen af tilfældene udsat for at blive slået meget (se tabel 5.14). I omkring halvdelen af tilfældene havde forældrene psykiske sygdomme, evt. kombineret med misbrug. I de tilfælde, hvor der blev tale om en genanbringelse, havde de unge – ikke overraskende – et ønske om at komme væk hjemmefra og havde henvendt sig til andre herom.

Det skal bemærkes, at det ikke er noget helt ukendt fænomen at hjemgive unge imod deres ønsker. Således var der blandt den store gruppe af unge, der blev hjemgivet – hvor nogle senere blev genanbragt – relativt mange (omkring $\frac{1}{3}$), der alvorligt ønskede at komme væk hjemmefra, og som havde henvendt sig til andre om hjælp hertil.

Tabel 5.14. Belastninger i hjemmet og anbringelsesforløb for **erindrede anbragte**. Procentandele med pågældende belastninger.

	Hjemgivet	Permanent anbragt	Hjemgivet og genanbragt	P <
Den ene eller begge forældre var ude af stand til at passe et arbejde pga. misbrugsproblemer	15	26	30	0,03
Forældrenes psykiske sygdomme, evt. kombineret med misbrug	26	36	49	0,01
Blev slået meget af forældre	15	27	57	0,0005
Ønske om at komme væk hjemmefra og henvendt sig til andre om dette . . .	26	39	45	0,02
Udsat for incest	3	6	8	-
Antal interviewede	117	205	63	385

Anm.: P angiver sandsynligheden for, at de fundne forskelle skyldes stikprøveusikkerheden.

Kravet om hjemgivelse kan dels komme fra forældrene (moderen), dels opstå på initiativ fra det sociale udvalg. For de unge, der er fyldt 15 år, gælder det, at hvis der er tale om en hjemgivelse, som udelukkende beror på forældremyndighedsindehaverens ønske, vil den unge i dag kunne fordre sagen forelagt for børne- og ungeudvalget efter de nye regler i bistandsloven, der trådte i kraft 1. januar 1993.

Lydhørhed over for de unges egne ønsker kan i visse situationer komme i konflikt med kommunens (det sociale udvalgs) faglige ønsker om en hjemgivelse eller ønsker om at nedbringe udgifterne til anbringelser.

Sådanne hjemgivelser på det sociale udvalgs initiativ opfattes ikke som tvangsforanstaltninger i henhold til bistandslovens bestemmelser. Bistandslovens bestemmelser om tvang omfatter kun anbringelse uden for hjemmet uden samtykke. De unge har imidlertid i dag nogle nye retsgarantier imod vilkårlige hjemgivelser, hvis det sociale udvalg er interesseret i at foretage en hjemgivelse, som de unge ikke selv ønsker. Efter ændringerne i bistandsloven har unge over 15 år mulighed for at indbringe afgørelsen for det sociale ankenævn til prøvelse¹⁰.

Forståeligt nok havde de genanbragte unge ofte mange skole-skift. Halvdelen af de genanbragte unge havde således gået på mere end 4 forskellige skoler i løbet af de første 9 års skolegang. De havde i øvrigt ikke sværere ved at koncentrere sig i skolen end de øvrige anbragte. De fik da heller ikke oftere særundervisning. Og de blev mobbet i samme omfang i skolen som de andre anbragte.

Det synes således at være de uløste problemer i hjemmet, der udløste genanbringelserne.

10. Se bistandslovens §15 samt Socialministeriets vejledning nr. 218 af 15. december 1992: pkt. 197, 4. afsnit.

5.8. Anbringelsesforløb og senere erhvervs- mæssige og uddannelsesmæssige forhold

Hvordan gik det de tidligere anbragte, der havde et meget forskelligt anbringelsesforløb?

På den ene side viste det sig, at der var en meget tæt sammenhæng imellem belastningerne i hjemmet og anbringelsesforløbet. På denne baggrund måtte man således forvente, at det var de permanent hjemgivne, der senere klarede sig bedst på arbejdsmarkedet, mens de genanbragte havde flest problemer.

På den anden side var der ingen nævneværdig sammenhæng imellem skolegang og anbringelsesforløb.

Undersøgelsen viste, at uanset om de unge var permanent hjemgivet efter en anbringelse, permanent anbragt eller genanbragt, så havde de unge samme sandsynlighed for at få en studentereksamen (hf eller lignende). De havde samme chance for at få en erhvervsuddannelse og senere på interviewtidspunktet at være i gang med en uddannelse eller have en fast ansættelse (se tabel 5.15).

Tabel 5.15. Uddannelsesmæssige og erhvervmæssige forhold for grupper med forskelligt anbringelsesforløb. **Kun erindrede anbragte.** Procentandele.

	Hjemgivet	Permanent anbragt	Hjemgivet og genanbragt	P<
Studentereksamen, hf eller lignende	12	9	8	-
Erhvervsuddannelse	54	57	58	-
Fast ansættelse eller i gang med en uddannelse	63	55	56	-
I alt interviewede	205	117	63	

Anm.: Der var ingen signifikante forskelle imellem de tre grupper (jf. tabel 5.4).

5.9. Kontakt med forældrene under anbringelsen

Det er det sociale udvalgs opgave at sørge for, at forbindelsen mellem barnet og dets hjem holdes ved lige under anbringelsen – medmindre hensynet til barnets velfærd i det konkrete tilfælde taler imod.

I nogle tilfælde er det af betydning for barnets tryghed og identitetsoplevelse, at forbindelsen til forældrene (oftest moderen) bevares. En senere hjemgivelse vil sandsynligvis vanskeliggøres, hvis der ikke har været en forudgående tæt kontakt mellem børn og forældre.

Det var på denne baggrund bemærkelsesværdigt, at man i en repræsentativ undersøgelse af børn anbragt i familiepleje fandt, at relativt mange af børnene aldrig så deres forældre (Nygaard Christoffersen, 1988).

Omkring $\frac{2}{3}$ af børnene så aldrig faderen, hvis forældrene boede hver for sig. Omkring $\frac{1}{5}$ af børnene så aldrig moderen, og omkring $\frac{1}{5}$ så kun moderen en gang i kvartalet eller sjældnere.

Den afbrudte eller delvis afbrudte forbindelse med forældrene kan skyldes, at det sociale udvalg har fundet afbrydelsen påkrævet af hensyn til barnets velfærd. Undersøgelsen viste, at i de tilfælde, hvor forældrene var uhelbredeligt syge eller sinker/ånds-svage, så havde de **oftere** kontakt med børnene end gennemsnittet af børn i plejefamilier.

De forhold, der stillede sig i vejen, var for det første praktiske forhold som transporttid imellem plejeforældre og barnets hjem, og for det andet at forældrene havde et mangeårigt misbrugsproblem.

Undersøgelsen viste endvidere, at de plejeforældre, der havde en professionel baggrund, evt. med en pædagoguddannelse, havde relativt større held med at sikre forældrekontakten.

Nærværende undersøgelse viser imidlertid, at institutionerne i højere grad end familieplejen opretholder kontakten til forældrene. Det skal dog bemærkes, at undersøgelsen baserer sig på de

unges hukommelse, hvor den tidligere undersøgelse af familieplejen baserede sig på et postspørgeskema-interview med plejeforældre, der aktuelt havde børn i pleje.

I nærværende undersøgelse havde omkring $\frac{1}{4}$ af de unge, der havde været i familiepleje, ingen kontakt med moderen. Blandt de unge, der var på institution, var det kun $\frac{1}{8}$, der helt manglede kontakt til moderen (se tabel 5.16).

Tabel 5.16. De anbragte børn og unges kontakt med egne forældre, mens de var anbragt. Procent.

	Anbragt hos plejefamilie			Anbragt på institution	
	Mor ¹	Mor	Far	Mor	Far
En gang om måneden eller oftere	57	55	31	75	42
3-4 gange årligt eller sjældnere	22	20	16	12	20
Ingen kontakt	22	26	53	12	38
I alt	101	101	100	99	100
Antal interviewede	647	140	147	286	273

1) Familieplejeundersøgelsen (Nygaard Christoffersen, 1988).

Anm.: Forældre, der er døde, er ikke medtaget i tabellen. Kun de **erindrede anbragte** har fået stillet disse spørgsmål.

Dette svarer imidlertid nøje overens med den tidligere nævnte undersøgelse (Nygaard Christoffersen, 1988) af børn anbragt i familiepleje, hvor det var plejeforældrene, der blev spurgt om hyppigheden af kontakten mellem børn og forældre.

Omkring halvdelen af børnene i familiepleje havde kontakt med moderen en gang om måneden eller oftere, mens dette var tilfældet for $\frac{3}{4}$ af børnene på institutionerne.

Også denne undersøgelse bekræfter billedet af, at faderen i mange tilfælde er en helt fraværende skikkelse. Men også her synes institutionspersonalet i højere grad at kunne vedligeholde kontakten til faderen, end det er tilfældet for plejefamilierne.

For omkring halvdelen af børnene i familieplejen var kontakten til faderen helt afbrudt, mens dette kun var tilfældet for godt $\frac{1}{3}$ af de institutionsanbragte børns vedkommende.

Det viste sig, at de store forskelle i kontakthypighed i nogle enkelte tilfælde kunne forklares ved nogle belastningsforhold i hjemmet. I de tilfælde, hvor der var vold imellem forældrene og over for børnene, var kontakten til faderen signifikant sjældnere (se tabel 5.17).

Tabel 5.17. Kontakthypighed mellem faderen og børn anbragt i familiepleje. Procent.

	Vold i familien	Ikke vold i familien
En gang om måneden eller oftere	15	40
3-4 gange årlig eller sjældnere	24	12
Ingen kontakt	61	49
I alt	100	101
Antal interviewede	59	88

Anm.: Sandsynligheden for, at de fundne forskelle skyldes en tilfældighed som følge af stikprøvesikkerheden, er 0,005. Kun **erindrede anbragte** i familiepleje er medtaget.

5.10. Baggrunden for anbringelsen — anbringelsesårsager

De unge var omkring 25 år, da de blev interviewet. Spørgsmål om barndommen og de begivenheder, der førte til deres anbringelse uden for hjemmet, må nødvendigvis forstås i dette perspektiv.

Nogle forhold vil være kommet bedre på afstand, så det har været lettere at tale om det. I andre tilfælde kan man måske have brug for at finde en forklaring, som imidlertid baseres på en usikker hukommelse. Traditionelt giver sådanne retrospektive metoder automatisk anledning til løftede pegefingre: Kan man nu også stole på folks hukommelse? Vil det ikke være præget af efterrationaliseringer? osv.

I denne undersøgelse er det en særlig pointe at belyse, hvorledes de unge som voksne selv opfatter, hvad der var årsager til deres anbringelse. Det er denne opfattelse, som de lever med i dag, og som er et nødvendigt udgangspunkt for at forstå deres verdensbillede.

De blev direkte spurgt, om det efter deres mening havde været nødvendigt, at de var blevet anbragt uden for hjemmet (se tabel 5.18). Det viste sig, at knap $\frac{3}{4}$ mente, at det var nødvendigt, mens knap $\frac{1}{5}$ mente, at det var unødvendigt¹¹.

Tabel 5.18. "Når du ser tilbage på din barndom, mener du så, at det var nødvendigt, at du blev anbragt uden for hjemmet?" Kun **erindrede anbragte**.

	Procent
Begge forældre døde	3
Ja, det var nødvendigt	71
Nej, det var unødvendigt	19
Ved ikke	7
I alt	100
Antal interviewede	385

Anm.: Kun personer, der bekræfter, at de var anbragt uden for hjemmet, er medtaget.

De erindrede anbragte var blevet spurgt om, hvilke problemer der havde været medvirkende årsag til anbringelsen (se tabel 5.19).

Langt den almindeligste årsag til anbringelsen, som de unge angiver, er uoverensstemmelser i familien. Det kan fx være vanskeligheder med at komme ud af det med en ny stedfar eller med en ny stedmor.

11. Nogle af prøveinterviewene viste, at de unge fx kan have ment, at med den relevante støtte til familien på et tidligt tidspunkt, kunne en anbringelse være undgået. I andre tilfælde kunne anbringelserne skyldes konflikter med stedforældre, hvor den unge måske mener, at det ikke var oplagt, at det var ham/hende, der skulle flytte.

Tabel 5.19. "Som du ved, kan børn blive anbragt uden for hjemmet af mange forskellige grunde. Var nogle af de følgende problemer medvirkende årsag til, at du blev anbragt uden for hjemmet?". Kun **erindrede anbragte**. Procentandele der svarer bekræftende.

	Mor	Far	Enten mor eller far
UOVERENSSTEMMELSER ELLER			
VOLD I FAMILIEN?	50	39	57
a. Uoverensstemmelse mellem forældre/ stedforældre	24	20	24
b. Forældre/stedforældre og jeg kunne ikke sammen	37	26	45
c. Forældre var voldelige	6	9	13
FORÆLDRE HAVDE ET MISBRUG?	22	19	34
d. Forældre drak (alkoholmisbrug)	18	19	30
e. Forældre havde stofmisbrug (narkotika) ..	1	1	2
f. Forældre havde medicinmisbrug	8	2	10
FORÆLDRE VAR PSYKISK ELLER			
FYSISK SYGE?	29	10	33
g. Forældre var psykisk syge (fx manio- depressive, psykopater, skizofrene)	7	2	9
h. Forældre havde andre psykiske problemer	18	6	21
i. Forældre var fysisk syge	7	5	10
MISHANDLING AF BØRNENE?	6	9	13
j. Fysisk mishandling af børnene	5	8	11
k. Seksuelle overgreb imod børnene	0	3	3
FORÆLDRE DØDE ELLER FORSVUNDNE?	13	17	25
l. Forældre døde	11	8	16
m. Forældre var forsvundet, bortrejst	1	8	9
n. Forældre var fængslet	1	1	2
ANDRE GRUNDE?	35	24	41
o. Moderen/faderen alene med mange børn ..	6	2	8
p. Forældre truede med selvmord	2	2	3
q. Forældre var umodne	10	5	11
r. Andre grunde	20	17	24
Ingen af delene	7	20	25
I alt interviewede	358	358	358

Anm.: Når spørgsmålene blev stillet, blev kun det med stort læst op af interviewerne. Hvis det blev besvaret med et "ja", blev der stillet uddybende spørgsmål, der muliggjorde en indplacering af svaret i undergrupperne.

De unge blev bedt om at præcisere, om det var moderen eller faderen, der havde de pågældende problemer.

En anden hovedårsag er forældrenes misbrugsproblemer, hvilket overvejende er alkoholmisbrug. Kun ganske få af 1967-generationen er børn af narkomaner. Medicinmisbrug er for kvindernes vedkommende af en sådan størrelsesorden, at dette udgør en medvirkende anbringelsesårsag for hver tolvte af de anbragte.

For de erindrede anbragte spiller anbringelsesårsager som forældrenes misbrugsproblemer, evt. i kombination med psykiske problemer, en langt alvorligere rolle, end man skulle tro, når man sammenligner med hele gruppen af tidligere anbragte (jf. tabel 4.4). Årsagen hertil er de store forskelle, der er imellem de erindrede anbragte og de øvrige anbragtes belastningsforhold i barndom og ungdom.

Den tredje hovedårsag er forældrenes psykiske problemer. Som oftest drejede det sig om mildere psykiske problemer og ikke egentlige psykiske sygdomme (mani-depressive, psykopater, skizofrene). Mens de mildere psykiske problemer omfattede omkring hver femte af de erindrede anbragtes forældre (enten den ene eller dem begge), så var det omkring hver tiende, hvor den ene eller begge forældre var alvorligt psykisk syge ifølge de unges vurdering.

For omkring hver femte af de erindrede anbragte var den ene (eller begge) forældre døde eller forsvundne.

Direkte mishandling, enten fysisk mishandling eller seksuelle overgreb, er ifølge de unge selv en sjældnere medvirkende årsag til anbringelsen. For omkring hver ottende har dette været medvirkende årsag.

I de tilfælde, hvor der var tale om mishandling, var det oftere faderen end moderen, der udførte mishandlingerne, som var medvirkende til anbringelsen.

Man hvad angår alle de øvrige forhold (fx uoverensstemmelser, misbrug, psykiske sygdomme m.v.), var det oftere moderen end faderen, der havde problemet.

En medvirkende årsag, til at fædrenes misbrugsproblemer og psykiske problemer udgør et relativt mindre problem, end det gør

for mødrene, er, at relativt mange af børnene er vokset op hos enlige mødre, og at kontakten til faderen ofte har været afbrudt.

Derved fik de enlige mødres misbrugsproblemer, psykiske problemer samt de unges problemer med stedfaderen en sådan vægt, at en anbringelse af barnet blev resultatet.

5.11. Bitterhed eller ligegyldighed over for forældrene?

Mange af de tidligere anbragte unge bærer i dag på et nag imod deres forældre. En sådan uafklaret bitterhed er – uanset hvor velbegrundet den kan være – en belastning for de unge, når de som voksne skal starte deres egen selvstændige tilværelse.

I undersøgelsen blev de unge spurgt om, hvordan de ville beskrive deres forhold til deres egne forældre i dag. "Er du meget nært knyttet til dem, kommer du godt ud af det med dem, eller er du bitter på dem?" (se tabel 5.20).

Tabel 5.20. "Hvordan vil du beskrive dit forhold til dine egne forældre i dag? Er du meget nært knyttet til dem, kommer du godt ud af det med dem, eller er du bitter på dem?". Procentandele der svarer bekræftende på enten at være bitter eller ligeglad med forældrene.

	Erindrede anbragte	Ikke- erindrede anbragte	Risiko- gruppen	Kontrol- gruppen	P<
Bitter eller ligeglad med faderen	28	18	18	4	0,0005
Bitter eller ligeglad med moderen	25	15	11	2	0,0005
Bitter eller ligeglad med en eller begge forældre	40	27	25	5	0,0005
Antal interviewede	385	315	321	443	

Anm.: Personer, hvor forældre er døde, er medtaget i tabellen. P angiver sandsynligheden for, at de fundne forskelle imellem grupperne er opstået tilfældigt som følge af stikprøveusikkerheden.

Det viste sig, at omkring 40 pct. af de erindrede anbragte var bitre eller ligeglade med den ene eller begge forældre. Dette er betydeligt flere end blandt de ikke-erindrede anbragte eller i risikogruppen. Her var det omkring $\frac{1}{4}$, der havde denne bitterhed eller ligegyldighed over for forældrene. Kun omkring $\frac{1}{20}$ i kontrolgruppen var i den tilsvarende situation.

Selvom mange af de tidligere anbragte unge har mistet kontakten til faderen, så er bitterheden eller ligegyldigheden rettet imod ham ikke mindre. Naget imod forældrene er lige så udbredt over for fædrene som over for mødrene.

Men det er et ensartet mønster, hvor de ikke-erindrede anbragte og risikogruppen ligner hinanden på dette punkt. Omkring $\frac{1}{4}$ i de 2 grupper bærer således rundt på en udtrykt bitterhed eller ligegyldighed over for den ene eller begge forældre.

5.12. Adskilt fra søskende

For mange af de anbragte børn og unge kan det være en ekstra smertelig belastning at skulle skilles fra deres søskende. I nogle tilfælde er det ikke alle børnene, der anbringes uden for hjemmet. I andre tilfælde sker adskillelsen, ved at børnene ikke anbringes i samme plejefamilie. I de tilfælde, hvor børnene anbringes på en institution, har det åbenbart i højere grad været muligt at holde søskende sammen, viser undersøgelsen.

Der var altså tale om for langt de fleste, der havde søskende (88 pct.), at de ikke blot blev adskilt fra forældrene ved anbringelsen, men også blev adskilt fra deres søskende (se tabel 5.21).

Hvis man alene ser på de tilfælde, hvor der er søskende, som også anbringes uden for hjemmet, så er det kun i $\frac{1}{4}$ af tilfældene, at de anbringes sammen. Beregningerne viser, at for de børn, der anbringes på børnehjem mv., var chancen dobbelt så stor, for at børnene kunne blive sammen. For omkring 40 pct. af disse børn, hvor der også var søskende, der blev anbragt uden for hjemmet, var det lykkedes at holde søskende sammen.

Tabel 5.21. Anbragt sammen med søskende eller adskilt fra søskende. Kun **erindrede anbragte** med søskende. Procent.

	Kun pleje- familie	Pleje- familie og institution	Børnehjem og evt. ungdoms- institution	Kun ungdoms- institution	Alle
Ingen søskende anbragt	53	35	50	74	53
Anbragt sammen	12	12	19	2	11
Anbragt forskellige steder	34	50	28	24	35
Uoplyst/husker ikke ..	1	3	3	0	2
I alt	100	100	100	100	101
Antal interviewede ...	54	116	78	94	342

Anm.: Kun personer med søskende er medtaget.

KAPITEL 6

Anbringelsesformer og de unges videre skæbne

Denne undersøgelse er for størstedelen alene baseret på de unges egne oplysninger. Dette har betydet, at den sidste sjettedel af spørgsmålene, der omhandlede deres eventuelle anbringelse uden for hjemmet, kun har kunnet stilles til de unge, der under interviewet sagde, at de havde været anbragt uden for hjemmet.

Når visse dele af de følgende analyser kun omfatter de unge, som kan huske deres tidligere anbringelse, så må man være opmærksom på, at de ikke er repræsentative for samtlige anbragte i henhold til de juridiske definitioner i bistandslovgivningen. I de tilfælde, hvor det er muligt, henvises til bl.a. bilagstabeller, så man kan foretage sammenligninger med de øvrige unge.

Undersøgelsen viste, at de erindrede anbragte unge (dvs. de unge, der var anbragt i henhold til registeret, og som bekræftede under interviewet at have været anbragt) kan deles i to næsten lige store grupper. For det første er der dem, der har været i en eller flere plejefamilier, evt. kombineret med et institutionsophold, efterskole eller lignende. For det andet er der dem, der har været på børnehjem eller en ungdomsinstitution (dvs. ungdomsskole, efterskole, ungdomspension, socialpædagogisk kollektiv eller lignende).

Undersøgelsen viser, at blandt de erindrede anbragte har omkring $\frac{1}{5}$ kun været i familiepleje, omkring $\frac{1}{3}$ har været i en kombination af familiepleje og andre institutionsophold, mens omkring $\frac{1}{5}$ har været på børnehjem evt. kombineret med ungdomsinstitutioner. Den resterende fjerdedel har kun været på en ungdomsinstitution (se tabel 6.1).

Tabel 6.1. Anbringelsesformer for de **erlindrede anbragte**. Procent.

	Kun pleje- familie	Pleje- familie og institution	Børnehjem og evt. ungdoms- institution	Kun ungdoms- institution	I alt
	21	31	21	27	100
Antal interviewede . . .	63	129	85	106	383

Anm.: Når fordelingen af antallet af interviewede ikke nøjagtigt svarer til procentfordelingen skyldes det, at procentfordelingerne baserer sig på vægtede opgørelser (se bilag om undersøgelsens repræsentativitet). Der var 2 uoplyste mht. anbringelsestype.

6.1. Belastninger i familien og anbringelsesformer

For nogle af børnene vil problemerne i familien være af en sådan art, at barnet tidligt vil blive anbragt uden for hjemmet. I andre situationer er det måske først i puberteten, at problemerne tårner sig op, så en anbringelse kommer på tale.

På denne baggrund kunne man forvente, at der var markante forskelle i belastningsbaggrund for de børn, der anbringes fx i familiepleje, på børnehjem eller i en ungdomsinstitution, som anvendes til forskellige aldersgrupper. Visitationen af børn og unge til institutioner og familiepleje afspejler i nogen udstrækning forskellige belastningsforhold i hjemmet.

Undersøgelsen bekræfter kun i nogen udstrækning denne antagelse.

De unge, der blev anbragt i plejefamilier evt. kombineret med institutionsophold, kom relativt hyppigere fra familier, hvor den ene eller begge forældre var ude afstand til at passe et arbejde i længere perioder på grund af misbrugsproblemer (se tabel 6.2).

Forekomst af psykiske sygdomme hos forældrene evt. kombineret med misbrugsproblemer forekom lige hyppigt blandt de unge, der havde været i plejefamilie og på børnehjem.

Tabel 6.2. Procentandele af de **erindrede anbragte** unge, der har haft belastninger under opvæksten.

	Kun pleje- familie	Pleje- familie og institution	Børnehjem og evt. ungdomsin- stitution	Kun ungdoms- institution	Alle
Den ene eller begge forældre var ude af stand til at passe et arbejde pga. mis- brugsproblemer	27	29*	17	18	23
Forældrenes psykiske sygdomme evt. kombi- neret med misbrug	34	41	40	24*	35
Blev slået meget af forældrene	13*	22	38*	34*	27
Ønske om at komme væk hjemmefra og henvendt sig til andre om dette	25*	28*	34	52*	35
Udsat for incest	4	6	6	5	5
Antal interviewede	63	129	85	106	383

Anm.: * betyder signifikant anderledes end gennemsnittet (jf. tabel 5.14 og 5.8).

De unge, der var blevet slået meget af forældrene, kom relativt ofte på børnehjem eller på en ungdomsinstitution, hvorimod de, der alene anbragtes i en plejefamilie, forholdsvis sjældnere er blevet korporligt straffet eller mishandlet af forældrene.

Ønsket om at komme væk hjemmefra er dog også mest udtalt hos de unge, der er kommet på en ungdomsinstitution.

Undersøgelsen viser endvidere, at de børn og unge, der har været udsat for incest, ikke er blevet anbragt i en bestemt anbringelsesform, men lige hyppigt i de nævnte fire anbringelsesformer.

Det ser således ud, som om de børn, der kommer i familiepleje, relativt hyppigere har været udsat for omsorgssvigt, mens de børn, der kommer på institution, relativt hyppigere har været udsat for vold fra forældrenes side.

Tabel 6.3. Procentandele af **erindrede anbragte** hvor en eller begge forældre er døde.

	Kun pleje-familie	Pleje-familie og institution	Børnehjem og evt. ungdomsinstitution	Kun ungdomsinstitution	Alle
	43*	34	18*	21*	29
Antal interviewede	63	129	85	106	383

Anm.: * betyder signifikant anderledes end gennemsnittet (jf. bilagstabel 21).

I de situationer, hvor den ene eller begge forældre er døde, kommer barnet hyppigst i en familiepleje og kun sjældnere på en børneinstitution (se tabel 6.3).

Man kan således konstatere alene ved brug af disse statistiske opgørelser, at der er tydelige forskelle imellem de anbragtes familiemæssige belastninger og de benyttede anbringelsesformer.

6.2. Skoleproblemer og anbringelsesformer

Tager man udgangspunkt i de erindrede anbragte, så viser undersøgelsen, at de børn, der kom i familiepleje, gennemgående havde haft færre problemer i skolen. Hertil kommer, at børnehjemsbørnene havde det ekstra problem, at de måtte gennemgå mange skoleskift. Således havde de børn og unge, der kom på børnehjem, for relativt manges vedkommende gået på mere end 4 skoler i løbet af de første 9 år, antagelig bl.a. fordi mange af børnehjemsanbringelserne ofte efterfølges af andre institutionsophold. De havde hyppigere meget svært ved at koncentrere sig i skolen, og de blev oftere mobbet i skolen end børnene i familieplejen (se tabel 6.4).

De her nævnte forskelle imellem de børnehjemsanbragte børn og børnene i plejefamilierne kunne skyldes, at der var forskelle imellem børnenes belastninger fra deres egne hjem.

Tabel 6.4. Procentandele af **erindrede anbragte** der svarer bekræftende på spørgsmål om skoleforhold.

	Kun pleje- familie	Pleje- familie og institution	Børnehjem og evt. ungdoms- institution	Kun ungdoms- institution	Alle
Gået på mere end 4 skoler i løbet af de første 9 år	16*	33*	36*	24	28
Havde meget svært ved at koncentrere sig i skolen	20*	44	52*	33	38
Fik særundervisning (obs-klasse, ekstra regning el.lign.	53	44	58*	44	49
Blev ofte mobbet i skolen	10*	28	24	27	23
Antal interviewede . . .	63	129	85	106	383

Anm.: * betyder signifikant anderledes end gennemsnittet (jf. tabel 5.9).

Forklaringen kan således være, dels at børn med skoleproblemer i relativt stor udstrækning er blevet anbragt på børnehjemmene, som netop også omfatter skolehjem og behandlingshjem, dels kan det være forbundet med vanskeligheder for institutionerne at genskabe en koncentreret skoleindsats, hvis der er konflikter eller belastende problemer i hjemmet.

Hvis man tager højde for forskellene i belastningsforhold og sammenligner børn, der har været udsat for de samme belastningsforhold, så viser det sig, at der alligevel er en meget tæt sammenhæng mellem vanskeligheder ved at koncentrere sig i skolen og det at have været anbragt på børnehjem. Tager man hensyn til de øvrige belastningsforhold, så var sandsynligheden for at have haft meget svært ved at koncentrere sig i skolen således dobbelt så stor for de børn, der havde været på børnehjem, som for de børn der havde været anbragt andre steder (jf. bilagstabel 9).

Næsten halvdelen (47 pct.) af de børn, der havde været anbragt på børnehjem, havde haft meget svært ved at koncentrere sig i skolen. For de øvrige tidligere anbragte var det 31 pct., der havde haft problemer. Børnene i familiepleje har gennemgående et mindre problematisk skoleforløb.

For de tidligere anbragte, der ofte var blevet mobbet i skolen, havde 58 pct. meget svært ved at koncentrere sig i skolen. Problemet med at kunne koncentrere sig i skolen var ikke nær så udtalt blandt de børn, der ikke blev mobbet.

Det er i øvrigt bemærkelsesværdigt, at selvom man holder andre belastningsforhold konstante, så var der en stærk statistisk sammenhæng imellem det at blive mobbet i skolen og manglende evne til at kunne koncentrere sig. De tidligere anbragte børn og unge, der ofte blev mobbet i skolen, havde næsten 4 gange større sandsynlighed for også at have vanskeligt ved at koncentrere sig i skolen (se tabel 6.5 samt bilagstabel 9).

Tabel 6.5. Procentandele af de tidligere anbragte, der havde meget svært ved at koncentrere sig i skolen for grupper med forskellige belastningsfaktorer og anbringelsestyper.

	Belastninger og anbringelsestyper?		Signifikansniveau P<
	Ja	Nej	
Anbragt på børnehjem	47	31	0,0005
Været på efterskole, ungdomshjem, kostskole eller anden ungdomsinstitution	39	30	0,012
Blev ofte mobbet i skolen	58	27	0,0005
Antal interviewede			700

Anm.: Kun de tidligere anbragte unge indgik. Blandt drengene var det 37 pct., der havde meget svært ved at koncentrere sig i skolen, mens dette var tilfældet for 31 pct. af pigerne. Der var ingen signifikant forskel.

Endvidere gælder det, at de anbragte drenge gennemgående har haft vanskeligere ved at koncentrere sig end de anbragte

piger, når man sammenligner drenge og piger, der har haft samme hjemlige belastninger i øvrigt.

6.3. Uddannelse og arbejde ved forskellige anbringelsesformer

Umiddelbart ser det ud, som om de børn og unge, der havde været i familiepleje, relativt oftere end de andre anbragte fik en studentereksamen, en erhvervsuddannelse og havde en fast ansættelse eller var i gang med en uddannelse på interviewtidspunktet (se tabel 6.6).

Tabel 6.6. Uddannelsesmæssige og arbejdsmæssige forhold for de **erindrede anbragte**. Procentandele.

	Kun pleje- familie	Pleje- familie og institution	Børnehjem og evt. ungdoms- institution	Kun ungdoms- institution	Alle
Studentereksamen, hf eller lignende	14	12	8	7	10
Erhvervsuddannelse . . .	61	60	50	51	56
Fast ansættelse eller i gang med en uddannelse	62	60	54	56	58
Antal interviewede . . .	63	129	85	106	383

Anm.: Unge, der havde været i familiepleje, fik signifikant oftere en erhvervsuddannelse ($P < 0,05$). I øvrigt er der ingen signifikante forskelle (jf tabel 5.4).

Det viser sig imidlertid, at de forhold, der statistisk set har sammenhæng med sandsynligheden for, at de tidligere anbragte fik en studentereksamen, var de belastninger, barnet og den unge havde været udsat for i hjemmet (se tabel 6.7).

De forhold, der således var udslagsgivende, var forældrenes psykiske sygdomme, evt. kombineret med misbrugsproblemer, at de unge blev slået meget af forældre/stedforældre, og at de unge

havde haft et ønske om at komme væk hjemmefra, inden de fyldte 16 år og havde henvendt sig til andre for at få hjælp.

De unge, hvor den ene eller begge forældre havde psykiske sygdomme, evt. kombineret med misbrugsproblemer, der gjorde dem ude af stand til at passe et arbejde i længere perioder, havde halvt så stor sandsynlighed for at få en studentereksamen/hf eller lignende som de tidligere anbragte, der ikke havde haft disse belastninger i hjemmet.

Omkring 20 pct. af de tidligere anbragte, der havde disse belastninger i hjemmet, fik hverken studentereksamen/hf eller lignende, mens det var 10 pct. blandt de øvrige, der ikke fik disse eksamener.

Tabel 6.7. Procentandele af de tidligere anbragte der **ikke** fik en studentereksamen/hf eller lignende i grupper med forskellige belastningsfaktorer.

	Belastninger?		Signifikansniveau P <
	Ja	Nej	
Den ene eller begge forældre havde psykiske sygdomme, evt. kombineret med misbrugsproblemer, der gjorde dem ude af stand til at passe et arbejde i længere perioder	20	10	0,002
De unge havde et ønske om at komme væk hjemmefra og havde henvendt sig til andre herom	16	10	0,02
Antal interviewede			700

Anm.: Blandt drengene var det 9 pct., der ikke fik studentereksamen/hf eller lignende, mens det var 15 pct. blandt pigerne, der ikke fik nogen af disse eksamener.

6.4. Psykiske problemer, selvdestruktiv adfærd og anbringelsesformer

I undersøgelsen var de unges nuværende psykiske situation søgt

belyst bl.a. gennem en række spørgsmål, der omhandlede personens selvtillid:

- "Passer følgende udsagn på din situation ...
- Jeg har ofte en følelse af tomhed?
 - Jeg føler mig ofte afvist af andre?
 - Jeg mangler ofte selvtillid?"

Spørgsmålene var placeret ind imellem en række andre lignende spørgsmål om det psykiske velbefindende.

I kapitel 3.5 blev det beskrevet, hvorledes manglende beskæftigelse enten i form af et arbejde eller en uddannelse tydeligvis hang sammen med denne følelse af tomhed og manglende selvtillid.

Tabel 6.8. Psykiske problemer, selvdestruktiv adfærd og kriminalitet sammenholdt med forskellige anbringelsesformer. Kun **erindrede anbragte**.

	Kun pleje-familie	Pleje-familie og institution	Børnehjem og evt. ungdomsinstitution	Kun ungdomsinstitution	Alle
Har ofte en følelse af tomhed og føler sig ofte afvist af andre og mangler ofte selvtillid	5	10	7	9	8
Har søgt hjælp for psykiske problemer . . .	26	35	39	29	33
Har prøvet hårde stoffer	17*	37	39	31	32
Har overvejet/forsøgt selvmord	18	32*	27	19	24
Har fået dom for kriminalitet	17*	35	39	34	32
Antal interviewede . . .	63	129	85	106	383

Anm.: Kun unge, der bekræfter, at de har været anbragt uden for hjemmet.

* betyder signifikant anderledes end gennemsnittet (jf. tabel 5.10).

Man kunne endvidere konstatere, at de, der ofte havde denne tomhedsfølelse og manglende selvtillid, relativt ofte helt var afskåret fra kontakt med forældrene.

I nærværende undersøgelse er der ingen nævneværdige forskelle imellem de unges selvværdsfølelse, manglende selvtillid osv. og deres anbringelsesformer (se tabel 6.9 samt bilagstabel 11).

Tabel 6.9. Procentandele af de unge, der ofte har en følelse af tomhed, manglende selvtillid og følelse af at blive afvist af andre opgjort særskilt i grupper med forskellige belastningsforhold.

	Belastninger?		Signifikansniveau P<
	Ja	Nej	
Ingen kontakt med nogle af forældrene (begge er nulevende)	23	6	0,0005
De er hverken fast ansat eller i gang med en uddannelse	12	4	0,0005
De er blevet slået meget af forældre/stedforældre	16	4	0,0005
Tidligt forældreskab (første barn inden 20-års alderen)	17	6	0,009
Antal interviewede			700

Anm.: Kun de tidligere anbragte er medtaget. Det tidlige forældreskab gælder dog kun for pigernes vedkommende (se i øvrigt bilagstabel 11).

Det, der kendetegner de anbragte unge, der mangler selvtillid, som ofte føler sig afvist af andre, og som ofte har en følelse af tomhed, er primært følgende forhold:

- de er blevet slået meget af forældrene
- de har **ingen** kontakt med nogen af deres forældre
- de er i dag ikke i gang med en uddannelse og har ikke et fast arbejde

Undersøgelsen viser, at de forhold, der er afgørende for de unges selvværdsfølelse, primært bunder i de belastninger, de har været udsat for inden anbringelsen (se bilagstabel 11). Hvorvidt de har været anbragt i familiepleje, på et børnehjem eller senere en ungdomsinstitution, har ikke kunnet opveje de tidligere be-

lastninger. De børn, der er blevet slået meget af forældre/stedforældre, har 4 gange større sandsynlighed for senere som voksne at have denne manglende selvtillid, følelse af tomhed og følelse af at blive afvist, end det er tilfældet for de tidligere anbragte, som **ikke** er blevet slået meget af forældrene.

Disse belastninger udtrykkes også i det faktum, at der i dag for relativt mange af disse unge ikke er nogen kontakt med nogen af forældrene. De unge, hvor kontakten er afbrudt, har 3 gange større sandsynlighed for manglende selvværd end de unge, der har kontakt med en eller begge forældre.

Tabel 6.10. Procentandele der har søgt hjælp for psykiske problemer, fx hos en læge, psykolog eller psykiater, opgjort for unge med forskellige belastninger og anbringelsestyper.

	Belastninger og anbringelsestyper?		Signifikansniveau P <
	Ja	Nej	
Anbragt på børnehjem	37	21	0,0005
Den ene eller begge forældre har haft psykiske sygdomme og/eller misbrugsproblemer, der gjorde dem ude af stand til at arbejde i længere perioder	36	20	0,0005
Ikke gift/samlevende eller får ikke støtte fra partner, når han/hun har problemer	30	19	0,0005
Har været anbragt i familiepleje, men senere på ungdomsinstitution	44	23	0,0005
Havde meget svært ved at koncentrere sig i skolen	32	20	0,0005
Ønskede at komme tidligt væk hjemmefra og har henvendt sig til andre herom	36	19	0,0005
Har været udsat for incest	59	24	0,0005
Antal interviewede			700

Anm.: Kun tidligere anbragte er medtaget (jf. bilagstabel 8).

Blandt kvinderne var det 32 pct., der havde søgt hjælp for psykiske problemer, mens dette var tilfældet for 17 pct. af mændene. Forskellen var signifikant ($P < 0,0005$).

Et forhold, der måske kan mindske de unges tomhedsfølelse og give dem mere selvværd, er antagelig en uddannelse og et fast arbejde. Derimod synes anbringelsesformen ikke at have indflydelse på den eventuelle manglende selvværdsfølelse.

De unge, der har søgt hjælp for psykiske problemer, fx hos en læge, psykolog eller psykiater, har oftere været udsat for et hjem, hvor den ene eller begge forældre havde psykiske problemer selv eller misbrugsproblemer af et sådant omfang, at de ikke kunne passe et arbejde i længere perioder (se tabel 6.10). Endvidere har relativt mange af disse unge været udsat for incest. Relativt mange af dem har tidligt haft et ønske om at komme væk hjemmefra og har henvendt sig til andre om hjælp hertil. I skolen havde de svært ved at koncentrere sig, og de har relativt oftere end de øvrige anbragte, der ikke har søgt psykiatrisk behandling, været anbragt på et børnehjem frem for i familiepleje (jf. bilagstabel 8).

Deres nuværende situation er forholdsvis hyppigere kendetegnet ved enten ikke at have en samlever/ægtefælle, eller ved at de relativt hyppigere oplever manglende støtte fra ægtefællen/samleveren, når de har problemer. Endvidere mangler de et fast arbejde eller at komme i gang med en uddannelse.

De unge, der har prøvet hårde stoffer, har oftere end de øvrige anbragte unge været på institution (enten børnehjem eller senere ungdomsinstitution). De havde svært ved at koncentrere sig i skolen og har oftere end de andre anbragte fået en dom for kriminalitet. Disse forhold (se tabel 6.11) synes at være de eneste forhold, der adskiller dem, der har eksperimenteret med hårde stoffer fra de øvrige.

Undersøgelsen viser, at der ingen sammenhæng er mellem belastningsforhold i hjemmet og deres forsøg med hårde stoffer, når man tager højde for de nævnte fire forhold.

Man får således en mistanke om, at dette kan skyldes, at denne form for selvdestruktiv adfærd i nogle tilfælde hænger sammen med de unges indbyrdes påvirkninger på institutionerne.

Tabel 6.11. Procentandel der har prøvet hårde stoffer opgjort for unge med forskellige belastninger og anbringelsestyper.

	Belastninger og anbringelsestyper?		Signifikansniveau P <
	Ja	Nej	
Har været på børnehjem	37	23	0,001
Har været på ungdomsinstitution	35	17	0,0005
Har fået en dom for kriminalitet	47	19	0,0005
Havde meget svært ved at koncentrere sig i skolen	34	22	0,0005
Antal interviewede			695

Anm.: Kun tidligere anbragte er medtaget (se i øvrigt bilagstabel 12).

Men forskellene imellem institutionsanbringelserne og familieplejen kan også skyldes, at en række belastende problemer, herunder eksperimenteren med hårde stoffer, har resulteret i en flytning fra en plejefamilie til en af institutionerne.

Hvis man alene analyserer gruppen af unge, der selv bekræfter, at de har været anbragt uden for hjemmet, så viser det sig, at blandt en lang række oplysninger om belastninger i barndomshjemmet og anbringelsesformer er der kun tre forhold, der synes at kunne give information, der hænger signifikant sammen med de unge anbragtes eksperimenteren med hårde stoffer (se bilagstabel 13).

Det drejer sig først og fremmest om deres institutionsophold på børnehjem og ungdomsinstitutioner. De unge, der alene har været i familiepleje, har mindre sandsynlighed for at have prøvet hårde stoffer. Mens de unge, der har været både i familiepleje og på institution, eller som alene har været på institutioner, har mere end dobbelt så stor sandsynlighed for at have prøvet hårde stoffer end de familieplejeanbragte.

Undersøgelsen viser for det tredje, at de anbragte drenge – alt andet lige – er mere udsatte for denne form for selvdestruktiv adfærd end de anbragte piger.

De unge, der på et tidspunkt har overvejet selvmord eller har forsøgt selvmord, har som tidligere nævnt relativt hyppigere været udsat for en række belastninger (se tabel 6.12 og bilagstabel 14). Det drejer sig om dem, der har været ofre for incest, dem, der er blevet slået meget, og som tidligt har haft et udtalt ønske om at komme væk hjemmefra. De havde, antagelig som resultat af de hjemlige problemer, meget svært ved at koncentrere sig i skolen. Og de blev ofte mobbet i skolen af kammeraterne.

Tabel 6.12. Procentandele der har forsøgt eller overvejet selvmord i grupper med forskellige belastningsforhold og anbringelsestyper.

	Belastninger og anbringelsestyper?		Signifikansniveau P<
	Ja	Nej	
Har været udsat for incest	52	20	0,0005
Har ønsket at komme tidligt væk hjemmefra og har henvendt sig til andre herom	32	17	0,0005
Er blevet slået meget af forældre/stedforældre	38	17	0,0005
Er blevet mobbet meget i skolen	32	19	0,0005
Havde meget svært ved at koncentrere sig i skolen	30	17	0,0005
Mangler i dag støtte fra ægtefælle/samlever	25	18	0,02
Har været på en ungdomsinstitution	27	16	0,001
Har været i familiepleje	26	19	0,04
Antal interviewede			697

Anm.: Der var 3 uoplyste. Kun de tidligere anbragte er medtaget (se i øvrigt bilagstabel 14).

I dag er de oftere end de andre anbragte i en situation, hvor de enten lever alene uden ægtefælle/samlever eller mangler støtte fra ægtefællen/samleveren, når de har problemer.

De har i øvrigt oftere end de andre anbragte været igennem et forløb med en plejefamilieanbringelse efterfulgt af et ophold på en ungdomsinstitution. En af forklaringerne herpå kan antagelig

være, at en fejlslået plejefamilieanbringelse har forstærket problemerne. En anden forklaring herpå kan være, at relativt mange børn og unge i plejefamilierne af forskellige grunde har haft et vanskeligere brud med forældrene. Det skal i den forbindelse nævnes, at flere undersøgelser peger på den belastning, som uvisheden om anbringelsens varighed kan udgøre over for relationen imellem børn og plejeforældre (Bohman, 1971; Raynor, 1980).

6.5. Dom for kriminalitet og anbringelsesformer

I lighed med tidligere undersøgelser findes der en overhyppighed af kriminalitet blandt de anbragte børn og unge sammenlignet med deres jævnaldrende. I nogle tilfælde har netop kriminaliteten været udslagsgivende for, at de oprindeligt blev anbragt uden for hjemmet.

En dansk undersøgelse (Kyvsgaard, 1989) viser således, at en del af de unge lovovertrædere (15-17-årige) bliver anbragt uden for hjemmet i henhold til bistandsloven, hvilket i næsten alle tilfælde skete med forældrenes samtykke. Andre undersøgelser peger på, at kriminaliteten dels kan være noget, man lærer på døgninstitutionerne (Boolsen et al., 1986), dels kan netop de unge, der allerede er inde i kriminalitet, relativt oftere være blevet anbragt på institution frem for i familiepleje.

Der er under alle omstændigheder en markant sammenhæng mellem det at have været på børnehjem¹ og kriminel adfærd. Således havde omkring 80 pct. af de tidligere anbragte, der havde været på børnehjem, i løbet af deres ungdomstid begået et eller flere tyverier, mens dette var tilfældet for omkring 63 pct. af de øvrige unge anbragte (se tabel 6.13).

1. Opdelingen imellem børnehjem, kostskole, ungdomsskole osv. fremgår af tabel 5.1. Således baserer opdelingen sig på de unges oplysninger og ikke den officielle sprogbrug som fx døgninstitution (jf. tabel 5.1).

Tabel 6.13. Kriminel adfærd og anbringelse på børnehjem. Procentandele der svarer bekræftende på kriminalitetsspørgsmålene.

	Anbragt på børnehjem ²	Ikke været på børnehjem ²	P<
Har du nogensinde ...			
lavet butikstyveri?	71	55	0,0005
stjålet en cykel?	41	27	0,001
stjålet en bil?	19	10	0,001
lavet indbrud?	35	19	0,0005
fået dom for kriminalitet? ¹ . . .	39	23	0,0005
Et eller flere af ovenstående tyverier	80	63	0,0005
Antal interviewede	161	537	

1) Denne gruppe indbefatter også tiltalefrafald.

2) Angående brugen af termen "børnehjem" se tabel 5.1.

Anm.: Kun tidligere anbragte er medtaget i tabellen. Der var 2 uoplyste.

Forskellene mellem de unge, der har været på børnehjem, og de øvrige er iøjnefaldende for alle de undersøgte typer af kriminel adfærd (butikstyverier, cykeltyverier, biltyverier og indbrud). Af de unge, der havde været på børnehjem, havde 39 pct. fået en dom for kriminalitet. For de øvrige anbragte var det 23 pct., der havde fået en dom for kriminalitet.

En lang række undersøgelser har behandlet kriminalitetsproblemet i forhold til institutionsanbringelser (se fx Lihme & Palsvig, 1977).

Der er to konkurrerende hypoteser. Den ene forklarer kriminalitetsniveauet på institutionerne med, at de unge, der anbringes på institutionerne, i forvejen har afvigende holdninger og en kriminel adfærd. Man kunne kalde denne hypotese for "**visitationshypotesen**".

Den anden forklaring er, at det ikke er personalets værdier og holdninger, men gruppens normer, der kommer til at præge børnene på institutionerne. Den kriminelle adfærd er ifølge denne tankegang noget, der indlæres på institutionerne ("**indlæringshypotesen**").

Nærværende undersøgelse synes delvis at bekræfte begge hypoteser.

Hvad angår dom for kriminalitet, kan man konstatere, at de kriminelle handlinger, der førte til dommen, må være udført efter det fyldte 15. år på grund af den kriminelle lavalder. Og da undersøgelsen her viser, at over 90 pct. af de børn og unge, der anbringes på børnehjem, anbringes, **inden** de er fyldt 15 år, så kan man således slutte, at de kriminelle handlinger, der førte til domsafgørelsen, for langt størstepartens vedkommende er begået **efter** anbringelsen på børnehjemmet.

Man kan endvidere konstatere, at de unge, der i forbindelse med en dom for kriminalitet, anbringes uden for hjemmet, ikke blev anbragt på børnehjem, men på forskellige former for ungdomsinstitutioner (efterskoler, kostskoler, ungdomspension, socialpædagogisk kollektiv mv.).

Man kan således få en bestyrket mistanke om, at den relativt høje pådømte kriminalitet blandt tidligere børnehjemsbørn ikke **alene** skyldtes, at en relativt stor del af de unge, der kom til børnehjemmene, allerede var inde i en kriminel løbebane, men at en del af den kriminelle adfærd kunne være en tillært adfærd, hvor det var børnene, der indbyrdes påvirkede hinanden på børnehjemmet.

En indvending imod denne betragtning kan være, at de børn, der anbringes på børnehjemmet, fx er anderledes belastede hjemmefra end de øvrige anbragte. Eksempelvis var der en relativ overvægt af børn og unge på institutionerne, der var blevet slået meget af forældre/stedforældre (se tabel 6.2). Ofte vil netop institutionerne således udgøre et sikkerhedsnet under familieplejen. I nogle belastede situationer vil børnene/de unge allerede have lært kriminalitet og omgang med stoffer, inden de kommer på institutionerne.

En anden indvending kan være, at der anbringes relativt flere drenge på børnehjemmene, og at de traditionelt har en højere kriminalitetsrisiko end pigerne.

Det viser sig imidlertid, at hvis man sammenligner grupper med samme hjemlige belastninger – drenge og piger – (fx voldelige forældre, misbrugsproblemer i hjemmet, psykiske problemer osv.), så er det stadigvæk opholdet på børnehjemmet, der er udslagsgivende. Således har de unge, der blev anbragt på børnehjem, inden de fyldte 15 år, dobbelt så stor sandsynlighed for senere at få en dom for kriminalitet end de unge, der anbringes i familiepleje, når man tager højde for en række relevante faktorer herunder fx køn, hjemlige belastninger osv. (se tabel 6.14 samt bilagstabel 15).

Tabel 6.14. Procentandele der har fået en dom for kriminalitet i grupper med forskellige anbringelsestyper og belastningsforhold i hjemmet. Kun unge der blev anbragt inden det fyldte 15. år er medtaget.

	Belastninger og anbringelsestyper?		Signifikansniveau P <
	Ja	Nej	
Børnehjem	38	26	0,02
Ungdomsinstitution (kostskole/ efterskole/ungdomspension mv.)	35	24	0,02
Ønske om at komme væk hjemmefra og henvendt sig til andre herom	42	25	0,001
Antal interviewede	124	257	

Anm.: Der var 2 uoplyste. (Se i øvrigt bilagstabel 15). Blandt drengene var det 42 pct., der havde fået en dom for kriminalitet, mens dette var tilfældet for 12 pct. af pigerne. Forskellen var signifikant ($P < 0,0005$).

De unge, der har fået en kriminalitetsdom, er i øvrigt kendetegnet ved dels at have haft et tidligt ønske om at komme væk hjemmefra, dels at have været på en ungdomsinstitution.

Ønsket om at komme væk hjemmefra er givetvis udtryk for nogle belastningsforhold i hjemmet. De unge, der således selv ønskede at komme væk hjemmefra, inden de fyldte 16 år, havde næsten 3 gange større sandsynlighed for at få en dom for kriminalitet end de unge, der ikke havde været i denne situation.

Generelt set har de drenge, der blev anbragt inden 15-års alderen, 7 gange højere sandsynlighed end pigerne for at få en dom for kriminalitet uanset belastningsforhold og anbringelsesformer.

Undersøgelsen tyder således på, at børnehjemsanbragte børn har øget sandsynlighed for senere at få en kriminalitetsdom sammenlignet med børn anbragt på anden måde. Samtidig betyder belastningsforholdene i hjemmet på en eller anden måde, at kriminalitetsrisikoen øges, alt andet lige.

Resultaterne tyder på, at der er et behov for yderligere undersøgelser af de socialpsykologiske gruppeprocesser på institutionerne, der fremmer eller hæmmer udviklingen af kriminel adfærd.

6.6. Kontakt med tidligere plejeforældre eller pædagoger

Normale familierelationer er kendetegnet ved, at det er livslange relationer. Plejefamilieforhold adskiller sig ofte fra et egentligt familieforhold på dette punkt. Mange mister kontakten, når de forlader plejefamilien.

Tabel 6.15. Kontakt med plejeforældre eller pædagoger fra institutioner. Procentandele der **ingen** kontakt har. Kun **erindrede anbragte**.

	Kun plejefamilie	Plejefamilie og institution	Børnehjem og evt. ungdomsinstitution	Kun ungdomsinstitution	Alle
	28	60	75	72	60
Antal interviewede . . .	63	129	85	106	383

Anm.: Sandsynligheden, for at de fundne forskelle skyldes stikprøveusikkerheden, er mindre end 0,0005.

Kontakten til den voksne, der har haft barnet i pleje eller har taget sig af barnet på børnehjemmet, ser ud til at afhænge meget

af anbringelsesformen og anbringelseskarreren (se tabel 6.15). De unge, der kun har været i plejefamilie, har i dag for $\frac{3}{4}$'s vedkommende stadigvæk kontakt med plejefamilien. For de børn og unge, der har været på børnehjem og evt. ungdomsinstitution, er det kun $\frac{1}{4}$, der stadig har kontakt med personalet i dag.

6.7. Forældrene positive over for plejefamilien/institutionen

Anbringelsen uden for hjemmet kan yderligere belastes af en konflikt imellem forældrene og plejefamilien eller personalet på den institution, hvor barnet opholder sig.

I undersøgelsen blev de unge derfor direkte spurgt, om forældrene var positive over for plejefamilien/institutionen, eller om den unge oplevede, at der var en konflikt.

Tabel 6.16. De unges oplevelse af forældrenes positive holdning over for plejefamilien/institutionen. Procentandele der svarer bekræftende på spørgsmålene om psykiske problemer og selvmordstanker.

	Forældre positive	Forældre ikke positive	P <
Har søgt hjælp for psykiske problemer	27	41	0,005
Har overvejet/forsøgt selvmord	20	32	0,008
Alle	59	41	
Antal interviewede	224	161	

Anm.: Kun tidligere anbragte unge, der selv oplyser, at de har været anbragt uden for hjemmet, er medtaget.

Undersøgelsen viser, at de unge, der i dag husker, at anbringelsen også gav anledning til konflikter imellem forældrene og plejefamilien/institutionen, også i dag relativt hyppigt har psykiske problemer (se tabel 6.16). De konfliktfyldte forhold omkring anbringelsen har givetvis ydermere belastet de unges situation.

Blandt de unge, der husker, at forældrene enten var ligeglade eller negative, er der således relativt mange, der har søgt hjælp for psykiske problemer og har overvejet selvmord eller forsøgt selvmord.

6.8. Er det stigmatiserende at blive anbragt?

Undersøgelsen kan kun indirekte belyse dette problem, idet man har undersøgt, om de erindrede anbragte unge har talt med andre om anbringelsen, eller om det er noget, de har holdt skjult for deres omgivelser.

Undersøgelsen viser, at omkring 10 pct. af de erindrede anbragte ikke har talt med nogen om anbringelsen (se tabel 6.17).

Tabel 6.17. "Har du talt med andre, fx samlever/ægtefælle, venner, kolleger, om den tid, du var anbragt uden for hjemmet?". Kun **erindrede anbragte**. Procentandele.

	Procent
Har ikke talt med venner om anbringelsen	24
Har ikke talt med arbejdskolleger om anbringelsen	55
Har ikke talt med ægtefælle/samlever om anbringelsen	13
Har ikke talt med nogen om anbringelsen	10
Antal interviewede	385

Anm.: Kun hvis der er nogle venner/arbejdskolleger/samlever/ægtefælle til interviewpersonen, indgår denne i de pågældende procentberegninger. Familie, slægt, plejefamilie, pædagoger mv. er ikke her medregnet som venner i denne forbindelse.

Omkring $\frac{1}{4}$ har ikke nævnt anbringelsestiden og deres barnomsoplevelser for deres venner. Omkring halvdelen har ikke fundet anledning til at tale med deres arbejdskolleger om anbringelsen.

Mest bemærkelsesværdigt er det dog, at omkring $\frac{1}{8}$ af de erindrede anbragte, som har en ægtefælle/samlever, ikke har fortalt ham/hende om anbringelsestiden.

Bilag

Undersøgelsens repræsentativitet og vægning

Populationer og stikprøver

De interviewede blev udtrukket fra to registre i Danmarks Statistik, bistandslovsstatistikregistret og befolkningsstatistikregistret. Bistandslovsstatistikregistret rummer data om to særskilte områder: a) Oplysninger om bistandslovens hjælpeforanstaltninger for børn og unge – i denne rapport benævnt "børn- og unge-registret". b) Oplysninger om kontanthjælpsydelse i henhold til bistandsloven – i denne rapport benævnt "kontanthjælpsregistret".

Gruppen af **tidligere anbragte** blev udtrukket fra børn- og unge-registret.

Der blev for det første udtrukket en gruppe unge, født i 1967, som i perioden 1.1.1985 til 31.12.1989 havde været anbragt uden for eget hjem¹. Dette udtræk blev foretaget, dels blandt de unge der alene var anbragt efter bistandslovens § 33.1.3 uden andre støtteforanstaltninger, dels blandt unge hvor familierne også havde fået andre støtteforanstaltninger (§33.1.2).

For det andet blev der fra en arkiveret version af børn- og unge-registret trukket en gruppe unge født i 1967, som havde været anbragt uden for hjemmet i henhold til de samme eller tilsvarende paragraffer i bistandsloven (herunder dagældende §33.1.1)², dels fra perioden 1977-1984, dels fra perioden før 1977, men med en vis historisk mangelfuldhed fra perioden før 1977.

-
1. Jf. bistandslovens dagældende §33.1.3 og §33.1.2, §123, §127, §46.2 samt §68.
 2. Det drejede sig om kost/efterskoleophold eller eget værelse bevilget efter henstilling i henhold til dagældende bestemmelser (før 1985) i bistandslovens §33.1.1.

En jævnaldrende gruppe unge (født i 1967) blev udtrukket fra kontanthjælpsregisteret. For disse unge gjaldt det, at de i 1981 boede hos en familie, som modtog hjælp til direkte forsørgelse i henhold til bistandsloven³ i mindst 9 måneder i 1981. Denne gruppe kaldes i undersøgelsen for "**risikogruppen**".

Endelig blev en gruppe unge, ligeledes født i 1967, udtrukket af befolkningsstatistikregisteret, som omfatter samtlige personer med bopæl i Danmark. Udtrækket omfatter personer, der er født i 1967 i Danmark, og som ikke opfylder betingelserne for at være indeholdt i de to andre grupper. Denne gruppe kaldes "**kontrolgruppen**".

Interviewing og opnåelsesprocenter

De udvalgte unge, der indgik i stikprøven, fik tilsendt et introduktionsbrev, af hvilket det fremgik, at det var frivilligt at deltage, og at oplysningerne ville blive behandlet fortroligt. Af introduktionsbrevet fremgik endvidere, at undersøgelsen dels henvendte sig til unge, der havde været anbragt uden for hjemmet, dels til unge der ikke havde.

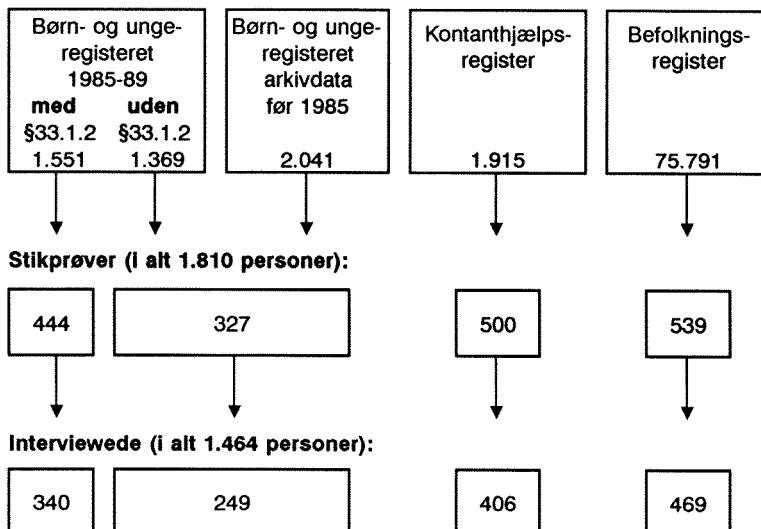
Interviewerne, der ringede og interviewede telefonisk eller ved besøg på bopælen, vidste ikke i forvejen, om der havde været tale om en anbringelse eller ej.

Der blev interviewet i to omgange med næsten identisk lydende introduktionsbreve i henholdsvis juni-juli og november 1992.

Introduktionsbrevet var enslydende til alle uanset, om de havde været anbragt eller ej. Dette var bl.a. for at sikre anonymiteten. Hvis andre, fx samlever/ægtefælle, læste brevet, kunne de ikke vide, om det var sendt til en tidligere anbragt eller en fra kontrolgruppen.

3. Det drejede sig om en eller flere af de daværende paragraffer i bistandsloven: Forbigående hjælp §37, §40.1 samt revalidering §42 og varig hjælp §43.

Bilagsfigur 1. Populationer, stikprøver og antal interviewede.

Populationer (født 1967):

Anm.: Såvel børn- og unge-registeret fra før og efter 1985 som kontanthjælpsregisteret er uddraget fra bistandslovsstatistikregisteret. Mens befolkningsregisteret er udtaget fra befolkningsstatistikregisteret.

Ud af de 406 interviewede fra kontanthjælpsregisteret var der 87 personer, der tillige havde været anbragt uden for hjemmet ifølge enten forløbsregisteret eller arkivregisteret.

Ud af de 469 interviewede personer fra befolkningsregisteret var der 24 personer, der tillige havde været anbragt uden for hjemmet. Det samlede antal interviewede personer, der tidligere havde været anbragt uden for hjemmet udgjorde således ifølge registeroplysningerne: 700 personer (dvs. 340 + 249 + 87 + 24).

Ud af de resterende 445 interviewede personer (dvs. 469 - 24) fra befolkningsregisteret var der tillige 2 personer, som opfyldte betingelserne til stikprøven fra kontanthjælpsregisteret. Det samlede antal interviewede, der **ikke** havde været anbragt uden for hjemmet, men alligevel opfyldte betingelserne i kontanthjælpsregisteret, udgjorde herefter: 321 personer (dvs. 406 - 87 + 2).

Det samlede antal interviewede fra befolkningsregisteret, der ikke tilhørte de to øvrige grupper, var herefter: 443 personer (dvs. 469 - 24 - 2).

DANMARKS STATISTIK

Ungdomsundersøgelse

Til brug for en undersøgelse af barndom og levevilkår blandt unge vil vi i de kommende uger stille nogle spørgsmål til unge født i 1967. I alt omfatter undersøgelsen ca. 2000 personer. Undersøgelsens resultater skal bruges til vurdering af indsatsen over for børnefamilier.

Du er en af de unge, der vil blive kontaktet, idet stikprøven er sammensat på en sådan måde, at vi får mulighed for at stille spørgsmålene både til unge, der har været anbragt uden for hjemmet i en kortere eller længere periode, og til unge, der ikke har været anbragt.

Inden for de nærmeste uger vil én af vore interviewere henvende sig til dig. Hvis du ikke kan træffes pr. telefon, vil vi kontakte dig på din bopæl. Interviewet kan foregå telefonisk eller hjemme hos dig selv, alt efter hvad du selv foretrækker.

Dine svar er fortrolige

De oplysninger, vi modtager, vil blive behandlet strengt fortroligt. Navne, adresser mv. vil blive slettet. Det betyder, at de oplysninger du giver under interviewet ikke kan komme videre. Hverken til offentlige myndigheder eller enkeltpersoner.

Det indsamlede materiale bearbejdes i Danmarks Statistik af forsker Mogens Nygaard Christoffersen, som kommer fra Socialforskningsinstituttet. Når undersøgelsen er færdig, offentliggøres resultaterne på en sådan måde, at ingen kan se, hvad du eller nogen anden enkeltperson har svaret.

Det er vigtigt, at alle svarer

Det er frivilligt at medvirke i undersøgelsen, men ved din deltagelse bidrager du til at give et rigtigt billede af forholdene.

Vi håber at du vil tage venligt imod vores interviewer. Ønsker du flere oplysninger, er du velkommen til at ringe til Mogens Nygaard Christoffersen på tlf. 33 13 98 11, bedst mellem kl. 10-15, eller til Arne Slyngborg på tlf. 39 17 31 11.

Med venlig hilsen
Arne Slyngborg

Navne, adresser, personnumre og andre personhenførbare oplysninger blev slettet fra forskningsregisteret, således at interviewoplysningerne blev anonyme.

Man kunne frygte, at en del af de udvalgte unge, der tidligere havde været anbragt uden for hjemmet, havde følt sig stemplet og derfor ikke ønskede at medvirke i undersøgelsen. Hele problemet med at være opført i et register kunne yderligere nedbringe opnåelsesgraden.

De unge, som var udtrukket fra hele 1967-fødselsårgangen, kunne på den anden side føle, at den pågældende problemstilling var dem uvedkommende, og man kunne derfor frygte, at de nægtede at medvirke.

Opnåelsesprocenterne beregnedes derfor separat for hver af de tre undersøgelsesgrupper, for at vi derved kunne iagttage, om nogle af disse bekymringer kom til at holde stik i praksis.

Som man kunne forvente var der en del af de udtrukne fra risikogruppen, der havde været anbragt uden for hjemmet. Disse personer blev overført til gruppen af tidligere anbragte ligesom de personer fra kontrolgruppen, der tidligere havde været anbragt uden for hjemmet.

Undersøgelsen viste, at den samlede opnåelsesprocent blev 81, hvilket må siges at være tilfredsstillende med denne aldersgruppe, som traditionelt er vanskelig at træffe hjemme eller at få kontakt med telefonisk.

Fra tidligere undersøgelseserfaringer ved man, at der må afsættes ekstra mange ressourcer og tid til at få kontakt med og interviewe denne aldersgruppe af unge og i særdeleshed de tidligere anbragte unge (Boolsen et al., 1986). Der var da også relativt store forskelle på opnåelsesresultaterne for de tre grupper. De tidligere anbragte havde den laveste deltagelse med 77 pct., risikogruppen opnåede en besvarelsesprocent på 83, mens kontrolgruppens deltagelse var 89 pct.

Forskellene skyldtes, at de tidligere anbragte i lidt højere grad nægtede at deltage, samt at de var særligt vanskelige at træffe på folkeregisteradressen. Det var således 10 pct., der ikke medvirke-

de som følge af, at der ikke var opnået kontakt med intervieweren. For kontrolgruppen drejede det sig kun om 3 pct., som det ikke var muligt at træffe hjemme på den opgivne folkeregisteradresse.

Bilagstabel 1. Interviewopnåelse og bortfald for de udvalgte grupper. Procent.

	Tidligere anbragte	Risiko- gruppen	Kontrol- gruppen	I alt
Opnået telefon- interview	50	64	77	61
Opnået besøgs- interview	27	19	11	21
Nægttere	9	7	5	7
Sygdom, midlertidigt bortrejst, hospital	3	3	2	3
Flyttet, ikke truffet i øvrigt	10	6	3	8
Andet*	1	2	0	1
I alt	100	101	98	101
Antal i stikprøven	910	389	500	1.799

* 2 interview var kun delvis gennemført.

Anm.: Udeladt er desuden 11 personer, der var flyttet til udlandet/døde. Se i øvrigt anm. under bilagsfigur 1.

Det var i introduktionsbrevet lagt op til den udvalgte person selv at vælge, hvorvidt han/hun ønskede at blive interviewet telefonisk eller ved besøg i hjemmet. Her viste det sig tydeligt, at de tidligere anbragte i højere grad foretrak at blive interviewet på bopælen frem for telefonisk.

Ifølge sagens natur har man næsten ingen oplysninger om dem, der ikke deltager i undersøgelsen. Alligevel kan man på grundlag af tilbagemeldinger fra interviewerne og erfaringer fra andre undersøgelser antage, at der blandt de unge, som interviewerne ikke kunne træffe på folkeregisteradressen trods ihærdige forsøg, er relativt mange, som lever under usikre levekår. Ligesom man især blandt de tidligere anbragte, der nægter at

deltage, må formode, at der er en overrepræsentation af unge, der klarer sig dårligt.

Den relativt lavere opnåelsesgrad blandt de tidligere anbragte kan altså betyde, at levekårene blandt de tidligere anbragte snarere overvurderes end undervurderes.

På grundlag af den anvendte udvælgelsesprocedure med et stratificeret udvalg blandt de tidligere anbragte børn og unge blev der konstrueret tilsvarende vægte. De tidligere anbragte, der var udvalgt via børn- og unge-registeret fra efter 1985, var udtrukket med en højere udvælgelsessandsynlighed end de tidligere anbragte fra den arkiverede version af børn- og unge-registeret fra før 1985. I de præsenterede tabeller i analys materialet indgår de unge med en høj udvælgelsessandsynlighed med en tilsvarende lavere vægt.

Der er samtidig sket en bortfaldsopvejning, således at de interviewede i de pågældende grupper i analyserne kommer til at repræsentere hele den pågældende population.

Bilagstabeller

Bilagstabel 2. Udviklingen i antallet af børn og unge 0-19-årige anbragt uden for eget hjem i perioden 1950-1991.

År*	Antal anbragte	Pr. 1.000 0-19-årige**
1950	13.979	9,8
1955	12.081	8,1
1960	11.006	7,2
1965	11.065	7,1
1970	12.076	7,9
1976	15.225	10,1
1977	12.768***	8,6***
1978	13.018***	9,1***
1979	13.348***	9,9***
1980	14.293***	10,1***
1981	14.424***	10,2***
1982	14.344	10,2
1983	13.855	10,1
1984	14.366	10,6
1985	15.074	11,4
1986	15.031	11,6
1987	14.793	11,6
1988	14.488	11,5
1989	13.862	11,1
1990	13.873	11,2
1991	13.143	10,6

* Opgørelsen i antal anbragte er pr. 31. december, dog pr. 31. marts 1965, 1970 og 1976.

** Beregnet på grundlag af antallet af 0-19-årige pr. 1. januar året efter, dog ikke for 1965, 1970 og 1976.

*** Korrigeret antal beregnet med en korrektionsfaktor svarende til Danmarks Statistik (Hjorth Andersen, 1989).

Kilde: Danmarks Statistik: Statistiske efterretninger, diverse årgange.

Bilagstabel 3. De aldersbetingede anbringelseskvotienter for førstegangsanbringelser i 1977.

Alder	Nyanbragt antal	Middelfolketal	Promille	10.000 børn udsat for de aldersspecifikke kvotienter
0	224	63.317	3,54	9.964
1	203	68.505	2,96	9.935
2	200	71.306	2,80	9.907
3	200	71.037	2,82	9.879
4	227	73.089	3,11	9.849
5	203	74.723	2,72	9.822
6	192	72.514	2,65	9.796
7	213	70.605	3,02	9.766
8	205	72.199	2,84	9.738
9	267	76.938	3,47	9.705
10	286	83.563	3,42	9.672
11	334	85.478	3,91	9.634
12	399	83.012	4,81	9.587
13	586	81.358	7,20	9.518
14	704	78.558	8,96	9.433
15	756	75.654	9,99	9.339
16	685	74.970	9,14	9.253
17	371	73.760	5,03	9.207

Anm.: De aldersspecifikke anbringelseskvotienter udviste samme mønster i 1977 som i 1982. Middelfolketalet angiver det gennemsnitlige antal børn, der det pågældende kalenderår befandt sig i den angivne aldersklasse.

Kilde: Socialforskningsinstituttets anbringelsesundersøgelse (ny analyse) og Danmarks Statistiks befolkningsbevægelser.

Bilagstabel 4. De aldersbetingede anbringelseskotienter for førstegangsanbringelser i 1982.

Alder	Nyanbragt antal	Middelfolketal	Promille	10.000 børn udsat for de aldersspecifikke kvotienter
0	227	52.811	4,30	9.957
1	145	55.212	2,63	9.931
2	164	58.412	2,81	9.903
3	148	60.810	2,43	9.879
4	139	62.129	2,24	9.857
5	136	63.779	2,13	9.836
6	145	68.789	2,11	9.815
7	143	71.602	2,00	9.795
8	208	71.265	2,92	9.767
9	176	73.206	2,40	9.743
10	187	74.904	2,50	9.719
11	217	72.812	2,98	9.690
12	285	70.912	4,02	9.651
13	405	72.456	5,59	9.597
14	706	77.209	9,14	9.509
15	835	83.915	9,95	9.415
16	819	85.913	9,53	9.325
17	465	83.412	5,57	9.273

Anm.: De aldersspecifikke anbringelseskotienter udviste samme mønster i 1977 som i 1982. Middelfolketallet angiver det gennemsnitlige antal børn, der det pågældende kalenderår befandt sig i den angivne aldersklasse.

Kilde: Socialforskningsinstituttets anbringelsesundersøgelse (ny analyse) og Danmarks Statistiks befolkningsbevægelser.

Bilagstabel 5. Teenageforældreskab sammenholdt med belastningsforhold, køn og anbringelsesformer. Kun tidligere anbragte.

	Odds ratio	95 pct.'s sikkerhedsgrænser	Signifikansniveau P <
Har ofte en følelse af tomhed og føler sig ofte afvist af andre og mangler ofte selvtillid	2,7	1,1-6,7	0,03
Drengene	0,3	0,1-0,6	0,0007
Antal interviewede 700			

Anm.: Der er anvendt en log-lineær regressionsmodel, hvor en lang række baggrundsforhold, belastningsforhold mv. samt forskellige anbringelsesformer er indgået. De eneste to faktorer, der havde signifikant sammenhæng med tidligt forældreskab, er angivet i tabellen.

En estimeret "odds ratio" på 2,7 betyder her, at sandsynligheden, for at de tidligere anbragte blev teenageforældre, var omkring 2,7 gange større for dem, der manglede selvværd, end for dem der ikke gjorde det.

De estimerede 95 pct.'s sikkerhedsgrænser på 1,1-6,7 angiver, at der er en usikkerhed ved estimatet af odds ratio. Men med 95 pct.'s sandsynlighed ligger den sande værdi imellem de angivne sikkerhedsgrænser.

Signifikansniveauet P angiver sandsynligheden for, at den sande odds ratio er 1, hvilket betyder, at der ikke er nogen statistisk sammenhæng mellem manglende selvværd og tidligt forældreskab.

Når den estimerede odds ratio er 0,3 (dvs. 0,263) for drengene, svarer dette til, at den estimerede odds ratio er $1/0,263 = 3,8$ for pigerne. Hvilket vil sige, at sandsynligheden for, at de tidligere anbragte piger blev teenagemødre var omkring 4 gange større end for, at drengene blev teenagefædre.

En lang række forhold vedrørende **belastningsforhold** igennem barndom og ungdom er indgået: forældres psykiske problemer og misbrugsproblemer, forældres dødsfald, gået på 5 eller flere skoler, mobbet i skolen, tævet meget af forældrene, ønsket at komme væk hjemmefra og har bedt andre om hjælp hertil, udsat for incest, havde meget svært ved at koncentrere sig i skolen, dom for kriminalitet.

Nuværende forhold som er inddraget: Studentereksamen, hf eller lignende, er hverken i gang med en uddannelse eller fast ansat, har fået barn/børn som teenager, manglende selvværdsfølelse (dvs. har ofte en følelse af tomhed og føler sig ofte afvist af andre og mangler ofte selvtillid), har søgt hjælp for psykiske problemer, har prøvet hårde stoffer, har overvejet/forsøgt selvmord.

Endvidere er følgende **anbringelsesformer** inddraget i analyserne: Har været på børnehjem, har været på ungdomsinstitution og har været i familiepleje.

Bilagstabel 6. Sammenhæng mellem svar på spørgsmål om samlivsforhold og ægtefællen/samleverens tilstedeværelse under interviewet. Kun personer med ægtefælle/samlever er medtaget. Procentandele der svarer bekræftende på spørgsmålene.

	Ægtefælle/samlever til stede?		P <
	Ja	Nej	
Oplever du, at du får støtte fra din ægtefælle/samlever, når du har problemer?	96	95	-
Har du nogensinde alvorligt overvejet skilsmisse i dit nuværende parforhold?	11	15	-
Har du været udsat for vold eller trusler om vold fra din nuværende samlever/ægtefælle?	1	3	-
Antal interviewede	77	771	

Anm.: Kun personer, der har en ægtefælle/samlever, er medtaget. Ved telefoninterview er der set bort fra ægtefællens/samleverens eventuelle tilstedeværelse.

Bilagstabel 7. Selvmordsforsøg eller selvmordsovervejelser sammenholdt med belastninger i barndommen og anbringelsesformer.

	Odds ratio	95 pct.'s sikkerhedsgrænser	Signifikansniveau P <
Incest eller seksuelle overgreb	3,1	1,6-6,2	0,001
Blevet slået meget af forældre/stedforældre	2,0	1,4-3,0	0,0005
Meget svært ved at koncentrere sig i skolen	2,0	1,4-2,8	0,0001
Ofte mobbet i skolen	1,9	1,3-2,8	0,0005
Alvorligt ønsket at komme væk hjemmefra inden 16. år og henvendt sig til andre herom . . .	1,9	1,3-2,8	0,0005
Anbragt uden for hjemmet	1,8	1,2-2,5	0,002
<hr/>			
Antal interviewede	1.460		

Anm.: Der er anvendt en log-lineær regressionsmodel (jf. note til bilagstabel 5).

Bilagstabel 8. Søgt hjælp for psykiske problemer fx hos en læge, psykolog eller psykiater sammenholdt med belastninger i barndommen, køn og anbringelsesformer.

	Odds ratio	95 pct.'s sikkerhedsgrænser	Signifikans-niveau P <
Anbragt på børnehjem	2,0	1,3-3,1	0,003
Den ene eller begge forældre havde psykiske sygdomme, evt. kombineret med misbrugsproblemer, der gjorde dem ude af stand til at passe et arbejde i længere perioder	2,0	1,3-3,0	0,002
Mangler i dag støtte fra ægtefælle/samlever	2,5	1,7-3,7	0,0001
Har været anbragt i familiepleje, men senere på ungdomsinstitution	2,7	1,4-5,0	0,002
Havde meget svært ved at koncentrere sig i skolen	2,0	1,3-2,9	0,0007
Alvorligt ønsket at komme væk hjemmefra inden 16. år og henvendt sig til andre herom . .	2,2	1,5-3,3	0,0001
Udsat for incest	2,3	1,0-5,0	0,04
Piger	2,5	1,7-3,7	0,0001
Antal interviewede			697

Anm.: Der er anvendt en log-lineær regressionsmodel (jf. note til bilagstabel 5). Eksempelvis var sandsynligheden for, at piger havde søgt hjælp for psykiske problemer 2,5 gange større end for drengene.

Bilagstabel 9. Belastningsfaktorer, køn og anbringelsestyper for unge, der havde meget svært ved at koncentrere sig i skolen.

	Odds ratio	95 pct.'s sikkerhedsgrænser	Signifikansniveau P<
Anbragt på børnehjem inden det 18. år	2,0	1,3-2,9	0,0007
Været på efterskole, ungdomshjem, kostskole eller anden ungdomsinstitution	1,5	1,0-2,0	0,03
Blev ofte mobbet i skolen	3,8	2,6-5,5	0,0001
Drenge	1,5	1,1-2,1	0,02
<hr/>			
Antal interviewede	700		

Anm.: Der blev anvendt en multiplikativ regressionsmodel. Kun de tidligere anbragte unge indgik (jf. note til bilagstabel 5). Sandsynligheden for, at drengene havde meget svært ved at koncentrere sig i skolen, var 1,5 gange større, end det var tilfældet for pigerne.

Bilagstabel 10. Psykiske og følelsesmæssige forhold som voksne samt selvdestruktiv adfærd og kriminalitet.

	Erindrede anbragte		Ikke-erindrede anbragte		Risiko-gruppen		Kontrol-gruppen	
	M	K	M	K	M	K	M	K
Manglende selvværd:								
Har ofte en følelse af tomhed og føler sig ofte afvist af andre og mangler ofte selvtillid . . .	7	11	2	7	4	2	1	1
Psykiske problemer:								
Har søgt hjælp for psykiske problemer . . .	23	46	7	20	11	14	4	12
Selvdestruktiv adfærd:								
Har prøvet hårde stoffer	37	24	23	17	11	12	12	5
Har overvejet/forsøgt selvmord	22	28	15	21	8	12	7	7
Kriminalitet:								
Har fået dom for kriminalitet	46	13	31	9	17	5	11	4
Antal interviewede	225	160	143	172	157	164	226	217

Bilagstabel 11. De unges hyppige følelse af tomhed, manglende, selvtilid og følelse af at blive afvist af andre sammenholdt med belastningsforhold og anbringelsesformer.

	Odds ratio	95 pct.'s sikkerhedsgrænser	Signifikansniveau P <
Ingen kontakt med nogen af forældrene (begge er levende)	3,4	1,3-9,1	0,01
De er hverken fast ansat eller i gang med en uddannelse . . .	2,7	1,4-5,1	0,002
De er blevet slået meget af forældre/stedforældre	3,9	2,1-7,3	0,0001
Tidligt forældreskab (første barn inden 20-års alderen) . . .	3,9	2,1-7,3	0,0001

Antal interviewede 700

Anm.: Der er anvendt en multiplikativ regressionsmodel. Kun de tidligere anbragte er medtaget. Det tidlige forældreskab gælder dog kun for piger-nes vedkommende (jf. note til bilagstabel 5).

Bilagstabel 12. Sammenhæng mellem at have prøvet hårde stoffer og tidligere belastninger og anbringelsesformer.

	Odds ratio	95 pct.'s sikkerhedsgrænser	Signifikansniveau P <
Har været på børnehjem	1,7	1,1-2,6	0,02
Har været på ungdomsinstitution	2,5	1,7-3,7	0,0001
Har fået en dom for kriminalitet	3,5	2,4-5,2	0,0001
Havde meget svært ved at koncentrere sig i skolen	1,6	1,1-2,3	0,01

Antal interviewede 695

Anm.: Der er anvendt en log-lineær regressionsmodel. Kun tidligere anbragte er medtaget (jf. note til bilagstabel 5).

Bilagstabel 13. Unge der har prøvet hårde stoffer sammenholdt med deres belastningsforhold, køn og anbringelsesformer. Kun **erindrede** anbragte.

	Odds ratio	95 pct.'s sikkerhedsgrænser	Signifikansniveau P <
Har været i ungdomsinstitution	2,2	1,2-3,8	0,007
Har ikke været alene i familiepleje, men anbragt på institution (evt. på flere institutioner)	2,3	1,1-5,0	0,04
Drenge	1,9	1,2-3,1	0,005
<hr/>			
Antal interviewede	379		

Anm.: Ved ungdomsinstitution forstås ungdomsskole, efterskole, ungdomshjem, ungdomspension, socialpædagogisk kollektiv, produktionskollektiv, kostskole, ungdomshybel eller uddannelsesinstitution (jf. note til bilagstabel 5).

Bilagstabel 14. Belastningsforhold og anbringelsesformers sammenhæng med selvmordsovervejelser/selvmodsforsøg.

	Odds ratio	95 pct.'s sikkerhedsgrænser	Signifikansniveau P <
Har været udsat for incest	2,7	1,2-5,7	0,01
Har ønsket at komme tidligt væk hjemmefra og har henvendt sig til andre herom	1,8	1,2-2,7	0,006
Er blevet slået meget af forældre/stedforældre	2,2	1,4-3,4	0,0004
Er blevet mobbet meget i skolen	1,6	1,0-2,4	0,05
Havde meget svært ved at koncentrere sig i skolen	1,7	1,2-2,6	0,006
Mangler i dag støtte fra ægtefælle/samlever	1,8	1,2-2,6	0,005
Har været på en ungdomsinstitution	1,6	1,1-2,5	0,02
Har været i familiepleje	2,0	1,3-3,0	0,0008
<hr/>			
Antal interviewede	697		

Anm.: Der er anvendt en multiplikativ regressionsmodel. Kun de tidligere anbragte er medtaget (jf. note til bilagstabel 5).

Bilagstabel 15. Dom for kriminalitet sammenholdt med anbringelsestyper, køn og belastningsforhold i hjemmet. Kun unge der blev anbragt inden det fyldte 15. år.

	Odds ratio	95 pct.'s sikkerhedsgrænser	Signifikansniveau P <
Børnehjem	2,3	1,4-3,8	0,002
Ungdomsinstitution (kostskole/efterskole/ungdomspension mv.)	2,1	1,3-3,5	0,005
Ønske om at komme væk hjemmefra - og henvendt sig til andre herom	2,9	1,7-4,9	0,0001
Drenge	7,0	3,8-12,8	0,0001
Antal interviewede	379		

Anm.: Der er anvendt en multiplikativ regressionsmodel. 2 personer var uoplyste. Alle de øvrige belastningsforhold mv. er udeladt, fordi de ikke kunne bidrage med information, der kunne forklare kriminalitetsforekomsten (jf. note til bilagstabel 5).

Bilagstabel 16. Gennemførte skoletrin. Procent.

	Erindrede anbragte	Ikke-erindrede anbragte	Risiko-gruppen	Kontrol-gruppen
Indtil 8. klassetrin	13	6	7	2
9. klassetrin	31	31	27	16
10. klassetrin	46	50	49	43
Gymnasium/hf og lign.	10	13	17	39
I alt	100	100	100	100
Antal interviewede	280	314	321	443

Anm.: Antal uoplyste var 6 personer mht. skoleuddannelse. Sandsynligheden for, at de fundne forskelle imellem de tre grupper er tilfældige som følge af stikprøveusikkerheden, er mindre end 0,0005.

Bilagstabel 17. Den gennemførte længde af en evt. påbegyndt/fuldført erhvervsuddannelse. Procent.

	Erindrede anbragte	Ikke- erindrede anbragte	Risiko- gruppen	Kontrol- gruppen
Ikke fuldført eller påbegyndt en erhvervsuddannelse	44	42	37	20
Under 3 års erhvervsuddannelse	25	28	31	33
3-4 års erhvervsuddannelse . .	26	26	29	41
Længere end 4 års erhvervsuddannelse	5	4	3	6
I alt	100	100	100	100
Antal interviewede	384	314	321	443

Anm.: Antal uoplyste mht. erhvervsuddannelse var 2 personer. Sandsynligheden for, at de fundne forskelle er tilfældige som følge af stikprøveusikkerheden, er mindre end 0,0005.

Bilagstabel 18. Erhvervsmæssig stilling. Procent.

	Erindrede anbragte	Ikke- erindrede anbragte	Risiko- gruppen	Kontrol- gruppen
Pensioneret, langtidssyg (mere end ½ år)	3	4	1	1
Andre uden for erhverv (hjemmegående, barselsorlov, værnepligtige, sygemeldt)	3	3	3	2
Under uddannelse (studerende, lærling, elev)	12	18	13	22
Arbejdsløs i mere end ½ år . . .	27	15	12	7
Arbejdsløs i kortere end ½ år .	9	6	6	4
Tidsbegrænset stilling (vikar, jobtilbud)	17	10	11	9
Fast ansat	23	38	46	44
Fast ansat i overordnet stilling (mindst 1 underordnet)	6	7	8	10
I alt	100	101	100	99
Antal interviewede	383	315	320	442

Anm.: Antal uoplyste mht. erhvervsmæssig stilling var 4 personer. Sandsynligheden for, at de fundne forskelle er tilfældige som følge af stikprøveusikkerheden, er mindre end 0,0005.

Bilagstabel 19. Deltagelse i organiserede fritidsaktiviteter. Procentandele der svarer bekræftende.

	Erindrede anbragte	Ikke- erindrede anbragte	Risiko- gruppen	Kontrol- gruppen	P
Deltager du i et kursus?	13	15	13	17	-
Er du engageret i en græsrodsbevægelse? . .	5	3	3	4	-
Har du nogle faste fri- tidsinteresser, som du går til/dyrker på be- stemte ugedage og tidspunkter?	40	37	48	52	0,0005
Er du aktiv i en forening?	21	15	26	30	0,0005
Er du aktiv i et trossamfund?	2	2	1	3	-
Er du aktiv med musik (fx spiller i et band, synger i kor)?	8	6	6	9	-
Ingen af delene	46	45	36	31	0,0005

Anm.: P angiver sandsynligheden for, at de "vandrette" procentandele er forskellige som følge af stikprøveusikkerheden. En vandret streg - angiver, at der ikke er signifikant forskel.

Bilagstabel 20. Samlivsforhold. Procent.

	Erindrede anbragte	Ikke- erindrede anbragte	Risiko- gruppen	Kontrol- gruppen
Gift/samlevende:				
5 år eller mere	13	11	10	11
2-4 år	17	19	24	19
Kortere end 2 år	12	13	11	12
Fast kæreste/ven:	19	17	13	18
Bor sammen med andre voksne:				
(Er ikke gift/samlevende og har ikke en fast kæreste/ven)	19	20	23	21
Øvrige:				
(Bor ikke sammen med andre voksne og har ikke en fast kæreste/ven)	20	20	18	18
I alt	100	100	99	99
Antal interviewede	385	315	321	443

Anm.: De fundne forskelle imellem de tre grupper er **ikke** signifikante.

Bilagstabel 21. Forældrene mistet ved dødsfald. Procent.

	Erindrede anbragte	Ikke- erindrede anbragte	Risiko- gruppen	Kontrol- gruppen
Begge forældre lever	71	79	84	91
1 af forældrene døde	23	20	15	9
Begge forældre døde	6	1	0	1
I alt	100	100	99	101
Antal interviewede	385	315	321	443

Anm.: Sandsynligheden for, at procentforskellene skulle være tilfældige, er mindre end 0,0005.

Bilagstabel 22. Venner man kan besøge og tale med om personlige problemer. Procentandele der svarer bekræftende på spørgsmålene.

	Erindrede anbragte	Ikke- erindrede anbragte	Risiko- gruppen	Kontrol- gruppen	P
Har du nogle venner, som du somme tider besøger uden først at være inviteret?	93	96	95	97	-
Har du nogle venner, som du somme tider taler med om dine personlige problemer?	82	89	87	91	0,002
Antal interviewede	385	315	321	443	

Anm.: P angiver sandsynligheden for, at de eventuelle forskelle kan skyldes en tilfældighed opstået på grund af stikprøveusikkerheden. Ingen signifikant forskel markeres med -.

Bilagstabel 23. Spørgsmål om ensomhedsfølelser og manglende selvværd. Procentandele der svarer bekræftende på udsagnene.

	Erindrede anbragte	Ikke- erindrede anbragte	Risiko- gruppen	Kontrol- gruppen	P
Jeg savner en virkelig nær ven	18	14	14	8	0,0005
Der er ingen, jeg kan betro mine inderste tanker til	15	8	10	7	0,002
Jeg har ofte en følelse af tomhed	30	24	18	6	0,0005
Jeg føler mig ofte afvist af andre	18	9	6	3	0,0005
Jeg mangler ofte selvtillid	30	24	21	12	0,0005
Ingen af delene	48	61	61	78	0,0005

Anm.: P angiver sandsynligheden for, at de fundne procentvise forskelle er opstået ved en tilfældighed som følge af stikprøveusikkerheden.

Bilagstabel 24. "Har du prøvet et eller flere af følgende stoffer?".

	Erindrede anbragte	Ikke- erindrede anbragte	Risiko- gruppen	Kontrol- gruppen	P
Amfetamin (speed/ slankepiller)	27	14	9	7	0,0005
Kokain	8	3	2	2	0,0005
LSD	5	2	0	1	0,0005
Svampe med eufori- serende virkning	11	5	2	2	0,0005
Heroin	4	1	1	0	0,001
Sniffer/fortynder	7	4	1	1	0,0005
Andre (fx crack, ecstasy, "look-alikes")	3	3	2	1	-
En eller flere af de ovennævnte stoffer	32	19	11	9	0,0005
Antal interviewede	385	315	321	443	

Anm.: P angiver sandsynligheden for, at de fundne forskelle imellem de tre grupper er en tilfældighed som følge af stikprøveusikkerheden.

Bilagstabel 25. "Har du på noget tidspunkt overvejet selvmord?". Procent.

	Erindrede anbragte	Ikke- erindrede anbragte	Risiko- gruppen	Kontrol- gruppen
Ja, overvejet, men ikke forsøgt	15	12	7	5
Ja, forsøgt	10	6	2	2
Nej	75	80	89	93
Ønsker ikke at svare/ uoplyst/ved ikke	0	2	1	0
I alt	100	100	99	100
Antal interviewede	385	325	321	443

Anm.: Sandsynligheden for, at de fundne forskelle skyldes stikprøveusikkerheden, er mindre end 0,0005.

Bilagstabel 26. Kriminel adfærd. Procentandele der svarer bekræftende.

	Erindrede anbragte	Ikke- erindrede anbragte	Risiko- gruppen	Kontrol- gruppen	P
Har du ...					
nogensinde lavet butikstyveri?	67	49	43	37	0,0005
nogensinde stjålet en cykel?	36	24	17	13	0,0005
nogensinde stjålet en bil?	16	7	2	1	0,0005
nogensinde lavet indbrud?	29	13	7	4	0,0005
fået dom for kriminalitet? ¹	32	19	11	8	0,0005
Et eller flere af					
ovenstående tyverier . . .	73	58	48	40	0,0005
Antal interviewede	385	315	321	443	

1) Denne gruppe indbefatter også tiltalefrafald.

Anm.: Der skelnes således ikke imellem at have fået en dom for kriminalitet eller tiltalefrafald. Det afgørende har været, at skyldsspørgsmålet har været afgjort ved en domstol.

Bilagstabel 27. "Var din egen far eller din egen mor ude af stand til at passe et arbejde i længere perioder på grund af sygdom eller personlige problemer?".

	Erindrede anbragte		Ikke- erindrede anbragte		Risiko- gruppen		Kontrol- gruppen	
	Mor	Far	Mor	Far	Mor	Far	Mor	Far
Ja, på grund af lang- varig sygdom	17	8	21	12	19	16	8	7
Ja, på grund af person- lige problemer	15	5	5	4	8	6	1	1
Ja, begge dele	11	4	4	1	2	1	0	0
Nej, ingen af delene . . .	50	59	68	72	68	64	89	86
Ved ikke/uoplyst	7	24	2	11	2	13	1	5
I alt	100	100	100	100	99	100	99	99
Antal interviewede	385		315		321		443	

Bilagstabel 28. Sygdomme eller personlige problemer der gjorde forældrene ude af stand til at passe et arbejde i længere perioder. Procentandele der svarer bekræftende.

	Erindrede anbragte		Ikke-erindrede anbragte		Risiko-gruppen		Kontrol-gruppen	
	Mor	Far	Mor	Far	Mor	Far	Mor	Far
Fysiske sygdomme	19	11	21	14	19	18	8	7
Psykiske sygdomme	23	8	11	2	11	6	2	1
Alkoholisme	16	12	3	5	4	6	1	1
Stofmisbrug	1	1	0	0	1	0	0	0
Pillemisbrug	7	1	1	1	2	0	0	0
Andet	2	2	1	1	1	1	0	0
Misbrug (fx alkohol/ stoffer og/eller piller) . . .	20	12	4	5	5	6	1	1
Psykiske sygdomme og/eller misbrug	33	15	12	6	13	11	3	2
Antal interviewede	356	284	306	279	313	280	439	419

Anm.: I de tilfælde hvor de unge ikke havde kendskab til forældrene, er de udeladt af tabellen. Det drejede sig om 50 mødre og 202 fædre i alt. Det skal bemærkes, at det var muligt at angive flere personlige problemer som begrundelse for manglende erhvervsevne.

Bilagstabel 29. Antal skoler de unge har gået på i løbet af de første 9 år. Procent.

	Erindrede anbragte	Ikke-erindrede anbragte	Risiko-gruppen	Kontrol-gruppen
1-2 skoler	35	52	69	88
3-4 skoler	37	30	19	10
5 skoler og derover	28	17	12	2
I alt	100	99	100	100
Antal interviewede	384	314	321	443

Anm.: Der var 2 uoplyste med hensyn til antal skoler. Omkring 4 pct. af de tidligere anbragte havde gået på 10 eller flere skoler. Sandsynligheden for, at de fundne forskelle imellem undersøgelsesgrupperne er resultat af en tilfældighed, er mindre end 0,0005.

Bilagstabel 30. "Hvor ofte snakker du med dine egne forældre, fx i telefonen?"¹. Procent.

	Erindrede anbragte		Ikke- erindrede anbragte		Risiko- gruppen		Kontrol- gruppen	
	Mor	Far	Mor	Far	Mor	Far	Mor	Far
En eller flere gange ugentligt	56	28	68	47	79	52	82	67
Sjældnere	28	40	21	32	13	27	10	21
Aldrig	12	28	5	17	4	19	1	6
Bor sammen med forældre	5	3	5	4	5	3	6	6
I alt	101	99	99	100	101	101	99	100
Antal interviewede	327	313	291	270	308	283	425	415

1) Af hensyn til mulige misforståelser lød fortsættelsen af spørgsmålet: "Her tænker jeg **ikke** på plejeforældre/stedforældre".

Anm.: Personer, hvor forældrene er døde, indgår ikke i procenterne. Sandsynligheden for, at de fundne forskelle er tilfældige som følge af stikprøveusikkerheden, er mindre end 0,0005.

Bilagstabel 31. De unges egne begrundelser for at ønske at komme væk hjemmefra, før de blev 16 år. Procent.

	Erindrede anbragte	Ikke- erindrede anbragte	Risiko- gruppen	Kontrol- gruppen
Uoverensstemmelser				
imellem den unge				
og forældre/ stedforældre m.v.				
53	62	74	74	
Fik tæv eller udsat for				
seksuelle overgreb				
34	22	14	10	
Forældres misbrug				
(alkohol mv.) eller				
moderen nervenedbrudt				
8	2	5	0	
Andet				
4	14	6	16	
Uoplyst				
0	0	2	0	
I alt	99	100	101	100
Antal interviewede	190	115	65	50

Anm.: Der var en signifikant overhyppighed blandt de tidligere anbragte, der havde ønsket at komme væk hjemmefra, som havde været udsat for vold eller seksuelle overgreb. De unge, der ikke havde ønsket at komme væk hjemmefra, inden de blev 16 år, er ikke medtaget i tabellen. Hvis der både blev angivet uoverensstemmelse med forældre/stedforældre og misbrug eller mishandling, så er grunden angivet som henholdsvis misbrug/mishandling. Hvis grunden både er misbrug og mishandling, så er begrundelsen mishandling (dvs. tæv eller seksuelle overgreb) blevet anvendt i ovenstående opgørelse.

Bilagstabel 32. Vold i hjemmet. Procentandel der svarer bekræftende.

	Erindrede anbragte	Ikke- erindrede anbragte	Risiko- gruppen	Kontrol- gruppen	P
At mor fik tæv	23	23	16	4	0,0005
At far fik tæv	6	3	2	1	0,0005
Vold i hjemmet (dvs. vold imellem forældre, eller at børnene blev slået meget)	39	32	20	6	0,0005
Antal interviewede	385	315	321	443	

Anm.: Uoplyste er rubriceret som benægtelse af vold.

Bilagstabel 33. Undlod sommetider at tage kammerater med hjem, fordi barnet/den unge skammede sig, eller fordi forældrene forbød det. Procentandel der svarer bekræftende.

	Erindrede anbragte	Ikke- erindrede anbragte	Risiko- gruppen	Kontrol- gruppen	P
Skammede sig	28	19	10	5	0,0005
Måtte ikke	16	10	8	2	0,0005
Antal interviewede	384	314	321	442	

Anm.: Der var 3 personer, der ikke besvarede spørgsmålet.

Bilagstabel 34. Procentandele der har været udsat for vold eller trusler om vold fra tidligere samlever/ægtefælle.

	Erindrede anbragte		Ikke- erindrede anbragte		Risiko- gruppen		Kontrol- gruppen	
	M	K	M	K	M	K	M	K
Vold	3	31 *	0	35 *	2	29	3	11
Kun trusler om vold ...	4	10	4	10	2	9	3	7
Antal interviewede	93	97	59	91	58	91	64	74

* Kvinderne har signifikant oftere været udsat for vold, hvis de har været anbragt uden for hjemmet. Kun personer, der har haft en tidligere ægtefælle/samlever, er medtaget.

Bilagstabel 35. Tidligere og nuværende samlivsforhold. Procentandele der svarer bekræftende på spørgsmålene.

	Erindrede anbragte	Ikke- erindrede anbragte	Risiko- gruppen	Kontrol- gruppen	P
Oplever du, at du får støtte fra din ægtefælle/samlever, når du har problemer? ¹	91	96	96	97	-
Har du nogensinde alvorligt overvejet skilsmisse i dit nuværende parforhold? ¹	23	12	13	13	0,01
Har du været udsat for vold eller trusler om vold fra din nuværende samlever/ægtefælle? ¹	4	2	2	1	-
Har du været udsat for vold eller trusler om vold fra din tidligere samlever/ægtefælle? ²	24	30	18	12	0,002

1) Kun personer, der har en ægtefælle/samlever, som **ikke** var til stede under interviewet, er medtaget.

2) Kun personer, der har haft en tidligere ægtefælle/samlever, er medtaget.

Anm.: I denne sammenhæng må man erindre sig interviewsituationen. Nogle af interviewene foregik telefonisk og kunne således foregå nogenlunde upåvirkede af, om der var andre personer til stede. Men en del af interviewene foregik på den udvalgte persons bopæl. I disse tilfælde skulle interviewerens notere, om ægtefællen/samleveren var til stede under interviewet. I 77 tilfælde var ægtefællen/samleveren således til stede under interviewet.

Det ser dog ud, som om der ikke har været nogen anderledes besvarelse af spørgsmålene i de tilfælde, hvor ægtefællen/samleveren var til stede, selvom der var tale om forholdsvis nærgående spørgsmål om manglende støtte og evt. vold fra ægtefællen/samleveren (se bilagstabel 5).

Bilagstabel 36. Forældrenes erhvervmæssige stilling da børnene flyttede hjemmefra. Procent.

	Erindrede anbragte		Ikke-erindrede anbragte		Risiko-gruppen		Kontrol-gruppen	
	Mor	Far	Mor	Far	Mor	Far	Mor	Far
Selvstændig	2	9	4	16	2	13	5	25
Medhjælpende ægtefælle	1	0	2	0	2	0	7	0
Overordnet funktionær	4	8	2	9	4	5	11	23
Underordnet funktionær	27	11	29	18	20	12	37	20
Faglært arbejder	5	22	5	13	5	17	6	15
Ufaglært arbejder	21	19	22	19	26	22	16	10
Arbejdsløs (pension/ bistandshjælp)	21	9	18	13	22	17	5	3
Hjemmegående	12	0	13	0	15	0	12	0
Under uddannelse/ andet	3	3	2	1	2	1	0	1
Uoplyst	5	19	3	11	2	12	1	4
I alt	101	100	100	100	100	99	100	101
Antal interviewede	385		315		321		443	

Anm.: Hvis den interviewede stadig boede hjemme, blev der angivet forældrenes nuværende stilling. Hvis forældrene var døde, blev den tidligere erhvervmæssige stilling noteret.

Bilagstabel 37. Boet sammen med begge eller den ene af forældrene i perioder af de første 14 år. Procent.

	Tidligere anbragte	Risiko- gruppen	Kontrol- gruppen
Har aldrig boet sammen med forældre	2	0	0
Har kun boet med den ene forælder (evt. med stedforældre) ¹	20	15	4
Har boet dels med begge forældre, dels kun med den ene forælder (evt. med stedforældre) ¹	41	47	14
Har kun boet sammen med begge forældre ¹	37	38	82
I alt	100	100	100
Antal interviewede	700	321	443

1) Kan herudover have boet adskilt fra begge forældre (fx ved anbringelse uden for hjemmet).

Anm.: Spørgsmålet lød: Hvor har du boet de første 25 år af dit liv?

Bilagstabel 38. "Var din egen far eller din egen mor ude af stand til at passe et arbejde i længere perioder på grund af sygdom eller personlige problemer?". Procent.

	Tidligere anbragte	Risiko- gruppen	Kontrol- gruppen
Ja, enten far eller mor eller dem begge	44	45	17
Nej, ingen af dem	56	55	83
I alt	100	100	100
Antal interviewede	700	321	443

Anm.: Sandsynligheden for, at de fundne forskelle skyldes stikprøveusikkerheden, var mindre end 0,0005.

LITTERATUR

Arcel, L.T. (1989)

Selvordsforsøg som kvindelig handlemåde, i: Petersson, B. (ed.): Kvinden i psykiatrien. København.

Berntsen, K. & Christiansen, K.O. (1955)

Mandlige arresthusfanger i Københavns fængsler. København.

Betænkning nr. 1212 (Graversenudvalget) (1990)

Betænkning om de retlige rammer for indsatsen over for børn og unge. København.

Bille-Brahe, U. (1982)

Den suicidale patient som klient i socialforvaltningen. Ugeskrift for Læger, 144, 36, p. 2667-2671.

Bohman, M.A. (1971)

A comparative study of adopted children, foster children and children in their biological environment born after undesired pregnancies. Acta Paediatrica Scandinavica, suppl. 221.

Boolsen, M.W. et al. (1986)

Børns opvækst uden for hjemmet. København: AKF.

Catalano, R. (1991)

The health effects of economic insecurity. American Journal of Public Health, 81, 9, p. 1148-1152.

Christensen, E. (1988)

Opvækst eller overlevelse. København.

Coopersmith, S. (1967)

The antecedents of self-esteem. San Francisco.

Crook, T. & Ruskin, A. (1975)

Association of childhood parental loss with attempted suicide and depression. *J. Consult. Clin. Psychology*, 43, p. 277.

Dalgaard, L. & Kyng, B. (1985)

Om fysisk mishandling af børn, i: Bøgh, C. & Schultz Jørgensen, P. (red.): *Småbørn, familie, samfund*. København.

Danmarks Statistik (diverse årgange)

Statistiske efterretninger. København.

Danmarks Statistik (1993)

Befolkningens bevægelser 1991. København.

Danmarks Statistik & Socialforskningsinstituttet (1988)

Levevilkår i Danmark. København.

D.D.P., Sammenslutningen De Danske Plejehjemsforeninger (1986)

92. årsberetning. Roskilde

Dohrenwend, B.P. & Dohrenwend, B.S. (1977)

The conceptualization and measurement of stressful life events: An overview of the issues, i: Strauss, J.S. & Babigian, H.M. (eds.): *Origins and course of psychopathology* (p. 93-115). New York.

Essen, J., Lambert, L. & Head, J. (1976)

Schoolattainment of children who had been in care. *Child, Care, Health and Development*, 2, 6.

Fanshel, D. et al. (1990)

Foster children in a life course perspective. New York.

F.D., Familieplejen i Danmark (1992)

98. årsberetning. Roskilde.

Festinger, T. (1983)

No one ever asked us New York.

Ficker, F. (1976)

Zum Stellenwert der broken-home-situation in Entwicklungsgefüge suizidalhandelnder jungen Menschen. Z. Ärzl. Fortbild, 70, p. 960-964.

Folmer Andersen, T. (1981)

Børns opvækstvilkår i langsigtet perspektiv. København: Institut for Social Medicin. Københavns Universitet. Rapport 23.

Folmer Andersen, T. (1986)

Langtidsvirkninger af fattigdom, i: Hansen, E.J. (red.): Vor tids fattigdom. København.

Freud, A. & Burlingham D.T. (1944)

Småbørn uden familie. Dansk oversættelse 1966. Odense.

Friis Smith, S. & Sørensen, L. (1985)

De yngste familier - baggrund og perspektiver, i: Bøgh, C. et al. (ed.): Småbørn - familie - samfund. København.

Greve, V. (1971)

Kriminalitet som normalitet. København: Kriminalistisk Institut.

Grinde, T.V. (1989)

Barn og barnevern i Norden. Otta.

Grinde, T.V. (1993)

Kunnskabsstatus for barnevernet. Otta.

Grønhøj, B. & Pruzan, V. (1974)

Idealer og praksis. Om anbringelse af børn i familiepleje. København: Socialforskningsinstituttet. Publikation 63.

Hansen, E.J. (1988)

Generationer og livsforløb i Danmark. 4.000 danskere født mellem 1906 og 1956 interviewet både i 1976 og i 1986. København: Hans Reitzels Forlag.

Hansen, H. (1988)

Tæt kontakt mellem forældre og udeboende børn. København: Socialforskningsinstituttet. Socialforskning 2:88.

Hjorth Andersen, B. (1989)

Anbringelsesforløb - en registerundersøgelse af børn og unge anbragt uden for hjemmet. København: Socialforskningsinstituttet. Rapport 89:2.

Jacobs, J. & Teicher, J.D. (1967)

Broken homes and social isolation in attempted suicide in adolescents. *Int. for Soc. Psychiatry*, 13, p. 139-49.

Krørup, G. et al. (1988)

Selv mord blandt børn og unge under 30 år. *Ugeskrift for Læger*, 150, 48, p. 2956-8.

Kyng, B. (1984)

Børns personlighedsudvikling - et fremtidsperspektiv, i: Friis, H. (red.): *Næste generation*. København. Egmont Fondens Fremtidsstudie.

Kyvsgaard, B. (1989)

... Og fængslet ta'r de sidste. Om kriminalitet, straf og levevilkår. København.

Kyvsgaard, B. (1992)

Ny ungdom? København.

Lester, D. (1992)

Why people kill themselves. Illinois, USA.

Leth, I. et al. (1988)

Seksuelle overgreb mod børn og unge. *Nordisk Psykologi*, 40, 5, p. 383-393.

Lihme, B. & Palsvig, K. (1977)

Effekten af behandling på børne- og ungdomshjem. En analyse af foreliggende undersøgelser. København: Socialforskningsinstituttet. Publikation 78.

McLoyd, V.C. (1989)

Socialization and development in a changing economy. *American Psychologist*, p. 293-302.

Nygaard Christoffersen, M. (1988)

Familieplejen - en undersøgelse af danske plejefamilier med 0-17-årige plejebørn. København: Socialforskningsinstituttet. Rapport 88:11.

Nygaard Christoffersen, M. (1990)

Om børns levekår - sociale indikatorer på børns levekår belyst ved tidligere forskning og tilgængelig statistik. København: Socialforskningsinstituttet. Arbejdsnotat 1990:4.

Nygaard Christoffersen, M. (1993)

Familiens ændring - en statistisk belysning af familieforholdene. København: Socialforskningsinstituttet. Rapport 93:2.

Olafsson, O. & Svensson, P.-G. (1986)

Unemployment-related lifestyle changes and health disturbances in adolescents and children in the western countries. *Social Science and Medicine*, 22, 11, p. 1105-1113.

Pearlin, L.I. (1987)

The stress process and strategies of intervention, i: Hurrelmann, K., Kaufmann, F.X. & Lösel, F. (eds.): *Social intervention: Potential and constraints*, p. 53-72. New York.

Pedersen, K.E. (1989)

Den sidste udvej. *Social Kritik*, 4, p. 6-17.

Quinton, D. & Rutter, M. (1985)

Parenting behaviour of mothers raised "in care", i: Nicol, A.R. (ed.): *Longitudinal studies in child psychology and psychiatry*, p. 157-201. New York.

Raynor, L. (1980)

The adopted child come of age. London.

Rutter, M., Quinton, D. & Liddle, C. (1983)

Parenting in two generations, i: Madge, N. (ed.): *Families at risk*. London.

Rydellius, P.-A. (1981)

Barn til alkoholiserede fäder. Stockholm.

Schmidt, D. (1991)

Unges og voksnes brug af rusmidler. *Vital*, 4, p. 22-24.

Sommer, B. & Toftgård Jensen, B. (1987)

Selv mord blandt børn og unge 1970-1985. *Ugeskrift for Læger*, 149, 31, p. 2100-2102.

Straus, M.A. et al. (1980)

Behind closed doors. New York.

Tingsgård, P. (1975)

Selv mordsforsøg hos børn. *Ugeskrift for Læger*, 137, p. 1273-1278.

Vange, B. (1986)

Suicidal adfærd blandt børn og unge. *Ugeskrift for Læger*, 148, p. 97-101.

Vedel-Petersen J. et al. (1968)

Børns opvækstvilkår. En undersøgelse af de 9-12 åriges problemer og hjemmemiljø. København: Socialforskningsinstituttet. Publikation 34.

SOCIALFORSKNINGSINSTITUTTETS UDGIVELSER

om børn og unge

1992: Qvortrup, J.: Børn og unge. En international perspektivering. SUM-programmets erfaringsopsamling. 1992. 105 s. ISBN 87-7487-445-4. Kr. 70,00.
Rapport 92:19.

Juul, S.: Street Children in Denmark. 1992. 20 s. ISBN 87-7487-440-3.
f.u.5.

Vedel-Petersen, J.: Daycare for Children under School Age in Denmark. Description, evaluation and perspectives. 1992. 36 s. ISBN 87-7487-437-3.
f.u.4.

Bertelsen, O.: Den kommunale dagpleje - og forældrene. 1992. 65 s. ISBN 87-7487-443-8. Kr. 60,00.
Pjece 35.

Hestbæk, A-D: Børn og unges fritidsliv i forsøgspektiv. Erfaringsopsamling fra SUM - børn og unge 6-18 år. 1992. 201 s. ISBN 87-7487-433-0. Kr. 130,00.
Rapport 92:13.

Hestbæk, A.-D.: Små børns liv i forsøgspektiv. Erfaringsopsamling fra SUM - børn 0-6 år. 1992. 243 s. ISBN 87-7487-430-6. Kr. 140,00.
Rapport 92:10.

Vedel-Petersen, J.: Dagtilbud for børn under skolealderen. Struktur, vurdering og perspektiver. 1992. 96 s. ISBN 87-7487-428-4. Kr. 60,00.
Rapport 92:8.

Christensen, E.: Omsorgssvigt? En rapport om de 0-3-årige baseret på sundhedsplejerskers viden. 1992. 139 s. ISBN 87-7487-424-1. Kr. 90,00.

Rapport 92:7.

1991: Juul, S. & Ertmann, B.: Gadebørn i Storkøbenhavn. 1991. 229 s. ISBN 87-7487-407-1. Kr. 95,00.

Rapport 91:9.

Bertelsen, O.: Offentlig børnepasning. 1991. 92 s. ISBN 87-7487-400-4. Kr. 55,00.

Rapport 91:4.

1990: Nygaard Christoffersen, M.: Om børns levekår - sociale indikatorer på børns levekår belyst ved tidligere forskning og tilgængelig statistik. 1990. 112 s.

Arbejdsnotat 1990:4

Zeuner, L.: Normer i skred. Ungdomskriminalitetens sociale og kulturelle aspekter. 1990. 189 s. ISBN 87-7487-390-3. Kr. 80,00.

Rapport 90:12.

Bertelsen, O.: Børns dagpasning. Efterspørgsel og forældreønsker. 54 s. Udgået.

Arbejdsnotat 1990:3.

Schultz Jørgensen, P. & Nissen, M.: Det usynlige omsorgssvigt. En undersøgelse af sundhedsplejerskers opfattelse af omsorgssvigt. 34 s. Udgået.

Arbejdsnotat 1990:2.

Rørbech, M.: Denmark - my Country. The conditions of 18-25-year old foreign-born adoptees in Denmark. (Booklet No 30). 1990. 24 s. Ikke i handel.

Pjece 30 (engelsk).

Rørbech, M.: Dinamarca - mi País. Un estudio de las condiciones en Dinamarca de los niños adoptivos extranjeros que ahora tienen entre 18 y 25 años. (Folleto 30). 1990. 24 s. Ikke i handel.

Pjece 30 (spansk).

- 1989: Rørbech, M.: Mit land er Danmark. En undersøgelse af unge adopterede fra Asien, Afrika og Latinamerika. 141 s. ISBN 87-7487-369-5. Kr. 60,00.
Rapport 89:14.
- Andersen, D.: Skolebørns dagligdag. De 7-15-åriges levkår og fritidsanvendelse i 1987. 1989. 206 s. ISBN 87-7487-356-3. Kr. 80,00.
Rapport 89:7.
- Juul, S.: Ungbos klientarbejde. 1989. 204 s. ISBN 87-7487-351-2. Kr. 80,00.
Rapport 89:3.
- Hjorth Andersen, B.: Anbringelsesforløb - en registerundersøgelse af børn og unge anbragt uden for hjemmet. 1989. 179 s. ISBN 87-7487-350-4. Kr. 65,00. Udsolgt.
Rapport 89:2.
- Schultz Jørgensen, P., Gamst, B. & Watt Boolsen, M.: Kommunernes børnesager - en undersøgelse af forebyggelse, visitation og anbringelse i syv kommuner. 1989. 200 s. ISBN 87-7487-349-0. Udsolgt.
Rapport 89:1.
- 1988: Nygaard Christoffersen, M.: Familieplejen - en undersøgelse af danske plejefamilier med 0-17-årige plejebørn. 1988. 160 s. Udsolgt.
Rapport 88:11.
- 1987: Nygaard Christoffersen, M., Bertelsen, O. & Vestergaard, P.: Hvem passer vore børn? Dagpasning for 0-6-årige. 1987. 168 s. ISBN 87-7487-325-3. Kr. 55,00.
Publikation 174.
- Hjorth Andersen, B. & Schultz Jørgensen, P.: Dagpasning for de 6-10-årige. 1987. 105 s. ISBN 87-7487-301-6. Kr. 48,00.
Publikation 159.

- 1986: Schultz Jørgensen, P., Gamst, B. & Hjorth Andersen, B.: Efter skoletid. En undersøgelse af de store skolebørns fritid. 1986. 220 s. ISBN 87-7487-296-6. Kr. 68,00.
Publikation 154.
- 1985: Bertelsen, O. & Linde, P.: Efterspørgsel efter offentlig dagpasning. 1985. 113 s. ISBN 87-7487-270-2. Kr. 35,00.
Publikation 141.
- 1984: Grønhøj, B. & Schultz Jørgensen, P.: Den familierorienterede daginstitution. 1984. 168 s. ISBN 87-7487-253-2. Kr. 60,00.
Publikation 132.
- 1982: Transgaard, H.: Nye holdninger til børnepasning. Holdningsændringer blandt småbørnsmødre 1975-1979. 1982. 74 s. ISBN 87-7487-214-1. Kr. 25,00.
Studie 43.
- 1981: Grønhøj, B.: Småbørns dagpasning. Et problem for forældre og kommuner. 1981. 435 s. ISBN 87-7487-190-0. Kr. 122,00. Engelsk summary. (Daycare of pre-school children. A problem to parents and local authorities).
Publikation 103.
- 1979: Kjær Jensen, M.: Børn og døgninstitutioner. En undersøgelse af opvækstmiljøet på døgninstitutioner. 1979. 304 s. ISBN 87-7487-164-1. Kr. 50,75. Engelsk summary. (Children and residential institutions. A survey of the environment of upbringing in residential institutions).
Publikation 93.
- 1977: Lihme, B. & Palsvig, K.: Effekten af behandling på børne- og ungdomshjem. En analyse af foreliggende undersøgelser. 1977. 392 s. Kr. 49,65. Engelsk abstract. (The effect of treatment in homes for children and young people. An analysis of surveys available).
Publikation 78.

- Pruzan, V.: Født i udlandet - adopteret i Danmark. 1977. 225 s. Udsolgt. Engelsk summary. (Born in a foreign country - adopted in Denmark). Out of print.
Publikation 77.
- 1976: Pruzan, V. & Vedel-Petersen, J.: Undersøgelse vedrørende udenlandske adoptivbørn. Særtryk fra Socialt Tidsskrift, 52. årgang, nr. 1. 1976. Ikke i handel.
Småtryk 8.
- 1974: Grønhøj, B. & Pruzan, V.: Idealer og praksis. Om anbringelse af børn i familiepleje. 1974. 248 s. Kr. 40,35. Engelsk summary. (Ideals and practice. Child placements in foster-homes).
Publikation 63.
- 1973: Ørum, B.: Unge i dag - Diskussionsoplæg. Indlæg til Symposiet vedrørende forskning i relation til ungdomsalderens problematik på Rungstedgård 11-12. september 1973. Kr. 5,35.
Småtryk 3.
- 1972: Koch-Nielsen, I. & Nord-Larsen, M.: Splittede familier. Familiebaggrunden for 96 børneværnsanbragte børn. 1972. 228 s. Kr. 24,40. Engelsk abstract. (Family background for children removed by the child welfare committee).
Studie 24.
- 1970: Pruzan, V. & Vedel-Petersen, J.: Forældremyndighed og børneforsorg. Problemer vedrørende ansvarsfordelingen for børn under forsorg. 1970. 64 s. Kr. 6,75. Engelsk summary. (Parental custody and child welfare).
Publikation 41.
- 1969: Sjølund, A.: Børnehavens og vuggestuens betydning for barnets udvikling. En analyse af foreliggende undersøgelser. 1969. 410 s. Udsolgt. Duplikeret engelsk summary. (The effect of daycare institutions on children's development. An analysis of present research reports). Out of print.
Publikation 38.
- 1968: Vedel-Petersen, J., From, A., Løve, T. & Mørk Pedersen, J.: Børns opvækstvilkår. En undersøgelse af de 9-12 åriges proble-

mer og hjemmemiljø. 1968. 391 s. Kr. 32,25. Engelsk summary. (Children's development and background conditions. A Survey of adjustment problems and home milieu of 9-12 year old children).

Publikation 34.

Bentsen, P.V.: Pasning af gifte kvinders småbørn. Anvendelse og efterspørgsel af forskellige pasningsformer. 1968. 58 s. Kr. 10,95. Duplikeret engelsk summary. (Care of married women's young children).

Studie 10.

1963: Jordahn, B., Rasmussen, K., Skyum-Nielsen, S. & Vedel-Petersen, J.: Børneværnenes tilsynspraksis. En undersøgelse af 45 kommuners administrering af det almindelige børnetilsyn og tilsynsværgeordningerne. 1963. 128 s. Udsolgt. (Home supervision by the child welfare committees). Out of print.

Publikation 10.

SOCIALFORSKNINGSINSTITUTTETS UDGIVELSER SIDEN 1.1. 1992*

Rapport

- 92:1 Thaulow, I. & Anker, N.: Hvordan virker indsatsen for de ledige? En analyse af arbejdstilbud, selvvalgt uddannelse og uddannelsstilbud for ledige. 1992. 243 s. ISBN 87-7487-417-9. Kr. 95,00.
- 92:2 Platz, M.: Kommunernes ældrepolitik: Fra plejehjem til egne hjem. 1992. 198 s. ISBN 87-7487-418-7. Kr. 90,00.
- 92:3 Høgelund, J., Langager, K., Jakobsen, L. & Jagd, L.: Iværksættedydelsen. 1992. 299 s. ISBN 87-7487-419-5. Kr. 125,00.
- 92:4 Christensen, E. & Koch-Nielsen, I.: Vold ude og hjemme. En undersøgelse af fysisk vold mod kvinder og mænd. 1992. 58 s. ISBN 87-7487-420-9. Kr. 60,00.
- 92:5 Kjær Jensen, M.: Marked for nye ideer. En antologi om SUM-programmets overordnede målsætninger. 1992. 240 s. ISBN 87-7487-421-7. Kr. 140,00.
- 92:6 Just Jeppesen, K.: Socialt truede børn og unge. Forsøgserfaringer fra SUM-programmet. 1992. 195 s. ISBN 87-7487-422-5. Kr. 135,00.
- 92:7 Christensen, E.: Omsorgssvigt? En rapport om de 0-3-årige baseret på sundhedsplejerskers viden. 1992. 139 s. ISBN 87-7487-424-1. Kr. 90,00.

* En fuldstændig liste over instituttets udgivelser kan fås ved henvendelse til instituttet (se adressen side 4).

- 92:8 Vedel-Petersen, J.: Dagtilbud for børn under skolealderen. Struktur, vurdering og perspektiver. 1992. 96 s. ISBN 87-7487-428-4. Kr. 60,00.
- 92:9 Just Jeppesen, K., Boolsen, M.W. & Nielsen, H.: Udstødte og sårbare. Forsøgserfaringer om hjemløse, misbrugere, sindslidende, isolerede, kriseramte m.fl. 1992. 200 s. ISBN 87-7487-429-2. Kr. 130,00.
- 92:10 Hestbæk, A-D: Små børns liv i forsøgspektiv. Erfaringsopsamling fra SUM - børn 0-6 år. 1992. 243s. ISBN 87-7487-430-6. Kr. 140,00.
- 92:11 Flex, K. & Koch-Nielsen, I.: Kommunerne og SUM-programmet. 1992. 181 s. ISBN 87-7487-431-4. Kr. 125,00.
- 92:12 Fridberg, T.: De socialt udstødte. 1992. 151 s. ISBN 87-7487-432-2. Kr. 80,00.
- 92:13 Hestbæk, A-D: Børn og unges fritidsliv i forsøgspektiv. Erfaringsopsamling fra SUM - børn og unge 6-18 år. 1992. 201 s. ISBN 87-7487-433-0. Kr. 130,00.
- 92:14 Mærkedahl, I., Rosdahl, A. & Thaulow, I.: Genvej til beskæftigelse? En sammenfatning af evalueringer af aktiveringsindsatsen for langtidsledige. 1992. 134 s. ISBN 87-7487-434-9. Kr. 75,00.
- 92:15 Melchior, M. & Hjarnø, J.: Flygtninge og indvandrere. Forsøgserfaringer fra SUM-støttede projekter. 1992. 277 s. ISBN 87-7487-435-7. Kr. 150,00.
- 92:16 Engelund, H.: Fleksibilitet på arbejdsmarkedet i Norden. Ansettelsesstabilitet i fire nordiske lande. 1992. 134 s. ISBN 87-7487-438-1. Kr. 80,00.
- 92:17 Juul, S.: Yngre førtidspensionister. 1992. 201 s. ISBN 87-7487-441-1. Kr. 110,00.

- 92:18 Kjær Jensen, M.: Slut-SUM. En sammenfatning af projekterfaringerne fra Socialministeriets Udviklingsprogram. 1992. 216 s. ISBN 87-7487-444-6. Kr. 130,00.
- 92:19 Qvortrup, J.: Børn og unge. En international perspektivering. SUM-programmets erfaringsopsamling. 1992. 105 s. ISBN 87-7487-445-4. Kr. 70,00.
- 92:20 Engelund, H., Klausen, M. & Olsen, H.: At yde for at nyde? En evaluering af ungdomsydelsesordningen. 1992. 128 s. ISBN 87-7487-446-2. Kr. 75,00.
- 92:21 Csonka, A.: Fri formidling - om liberaliseringen af arbejdsformidlingen. 1992. 180 s. ISBN 87-7487-448-9. Kr. 120,00.
- 93:1 Nord-Larsen, M.: Seniorpolitik på virksomhedsniveau. 1993. 77 s. ISBN 87-7487-452-7. Kr. 55,00.
- 93:2 Nygaard Christoffersen, M.: Familiens ændring - en statistisk belysning af familief forholdene. 1993. 169 s. ISBN 87-7487-454-3. Kr. 80,00.
- 93:3 Thaulow, I.: Børnefamiliernes arbejdstider - en analyse af fleksible arbejdstider i staten. 1993. 161 s. ISBN 87-7487-458-6. Kr. 80,00.
- 93:4 Hjorth Andersen, B.: Kan man spørge mennesker om deres livsform? - i surveys vel at mærke! 1993. 151 s. ISBN 87-7487-459-4. Kr. 80,00.
- 93:5 Skinhøj, K.T.: Forbrødringsritualer og rusmidler. Ungdomsgrupperes regulering af alkohol- og hashbrug. 1993. 131 s. ISBN 87-7487-460-8. Kr. 85,00.
- 93:6 Langager, K.: Rekruttering, afskedigelse og marginalisering - en litteraturstudie. 1993. 101 s. ISBN 87-7487-462-4. Kr. 65,00.
- 93:7 Gregersen, O.: Kommunernes brug af revalideringsydelsen. 1993. 227 s. ISBN 87-7487-464-0. Kr. 120,00.

- 93:8 Høgelund, J.: Ungdomskontrakter - en forsøgsordning. 1993. 157 s. ISBN 87-7487-465-9. Kr. 80,00.
- 93:9 Bengtsson, S.: De kan da lige så godt gøre lidt nytte. Evaluering af "Servicefunktionen" - en midlertidig foranstaltning til aktivering af kontanthjælpsmodtagere. 1993. 96 s. ISBN 87-7487-466-7. Kr. 60,00.

Pjece

- 34 Heide Ottosen, M.: Kan de få arbejde? De fremmede i Danmark 1. 1992. 80 s. ISBN 87-7487-416-0. Kr. 60,00.
- 35 Bertelsen, O.: Den kommunale dagpleje - og forældrene. 1992. 65 s. ISBN 87-7487-443-8. Kr. 60,00.
- 36 Just Jeppesen, K.: Varige spor af støtte til social udvikling? 1992. 47 s. ISBN 87-7487-447-0. Kr. 40,00.
- 37 Heide Ottosen, M.: Os og dem - gensidig tilpasning? De fremmede i Danmark 2. 1993. 114 s. ISBN 87-7487-450-0. Kr. 85,00.
- 38 Kjær Jensen, M.: De udstødte. 1993. 40 s. ISBN 87-7487-455-1. Kr. 70,00.
- 39 Just Jeppesen, K.: Skolen - en nøgle til integration? 1993. 72 s. ISBN 87-7487-463-2. Kr. 70,00.

SOCIALFORSKNINGSINSTITUTTETS BØGER KAN KØBES HOS BOGHANDLEREN.

Alle priser er inkl. 25 pct. moms.

Følgende arbejdsnotater kan rekvireres (begrænset oplag) ved henvendelse til Institutet (adressen er anført på side 4).

Arbejdsnotat

- 1992:1 Gregersen, O.: Kommunal kompetence i førtidspensionssager - Ballerupforsøget efter 2½ år. 1992. 29 s.
- 1992:2 Gregersen, O.: Offentlige myndigheder, private organisationer og brugerindflydelse. 1992. 62 s.
- 1992:3 Boolsen M.W.: Hvor mange og hvem er hørehæmmede? - nogle hovedtal. 1992. 30 s.
- 1992:4 Nord-Larsen, M.: Holdninger til tilbagetrækning fra arbejdet. 1992. 31. s.
- 1992:5 Høgelund, J. & Rosdahl, A.: De nye rotationsordninger - nogle foreløbige erfaringer. 1992. 62 s.
- 1993:1 Nord-Larsen, M.: Hjemmeplejen i Rudbjerg Kommune. 1993. 42 s. Udgået.

Fremmedsproget udgivelse

- f.u.1 Plovsing, J.: Home Care in Denmark. 1992. 24 s. ISBN 87-7487-423-3.
- f.u.2 Greve, B. (ed.): Social Policy in Europe. Latest Evolution and Perspectives for the Future. 1992. 161 s. ISBN 87-7487-436-5. Udgået.
- f.u.3 Hansen, E.J.: War between the generations? 1992. 22 s. ISBN 87-7487-427-6.
- f.u.4 Vedel-Petersen, J.: Daycare for Children under School Age in Denmark. Description, evaluation and perspectives. 1992. 36 s. ISBN 87-7487-437-3.
- f.u.5 Juul, S.: Street Children in Denmark. 1992. 20 s. ISBN 87-7487-440-3.

- f.u.6 Just Jeppesen, K.: A Programme for Development in Danish Social Policy. 1993. 35 s. ISBN 87-7487-449-7.
- f.u.7 Csonka, A.: Liberalization of Job-Centre Services. 1993. 29 s. ISBN 87-7487-451-9.
- f.u.8 Koch-Nielsen, I. & Ploug, N.: Social Integration. 1993. 42. s. ISBN 87-7487-457-8.

Levevilkår i Danmark. Statistisk oversigt 1992. Redigeret af David Bunnage. Udsendt af Danmarks Statistik og Socialforskningsinstituttet i fællesskab. København 1992. 397 s. Kr. 245,00. (Living conditions in Denmark. Compendium of statistics 1992).

Social Forskning er instituttets nyhedsblad. Det udkommer fire gange om året og orienterer i en lettilgængelig form om resultaterne af instituttets arbejde. Lejlighedsvis udkommer Social Forskning som udvidet tema-nummer med bidragydere udefra.

Abonnementet er gratis og kan tegnes ved henvendelse til instituttet.

Tema-numre af Social Forskning:

Længst muligt i eget hjem. Oktober '91. 70 s.

Et arbejdsmarked for alle? December '92. 71 s.

Et repræsentativt udsnit af tidligere anbragte unge (født i 1967) er blevet spurgt om deres barndom og ungdom.

Undersøgelsen belyser, hvordan det er gået de tidligere anbragte sammenlignet med dels en gruppe jævnaldrende, hvor forældrene har fået langvarig bistandshjælp, dels et tilfældigt udvalg af alle født i 1967.

Nogle af de unge fik en barndom, der blandt andet blev præget af forældrenes psykiske problemer, misbrugsproblemer og i nogle tilfælde også voldelige forhold.

Undersøgelsen belyser blandt andet, hvornår samfundet har grebet ind og støttet de unge i at komme væk hjemmefra. Er der forskel på, hvordan det er gået dem, der blev anbragt på institution sammenlignet med dem, der kom i familiepleje?

Hvilke af de familiemæssige belastninger har fået langtrækkende konsekvenser for deres voksne liv? Hvordan er deres skoleuddannelse, erhvervsuddannelse og senere arbejdsmarkedstilknytning forløbet?

Har de i dag psykiske problemer, manglende selvværdsfølelse? Er de blevet mere selvdestruktive? Og hvordan går det, når de selv skal stifte familie og stå på egne ben?